

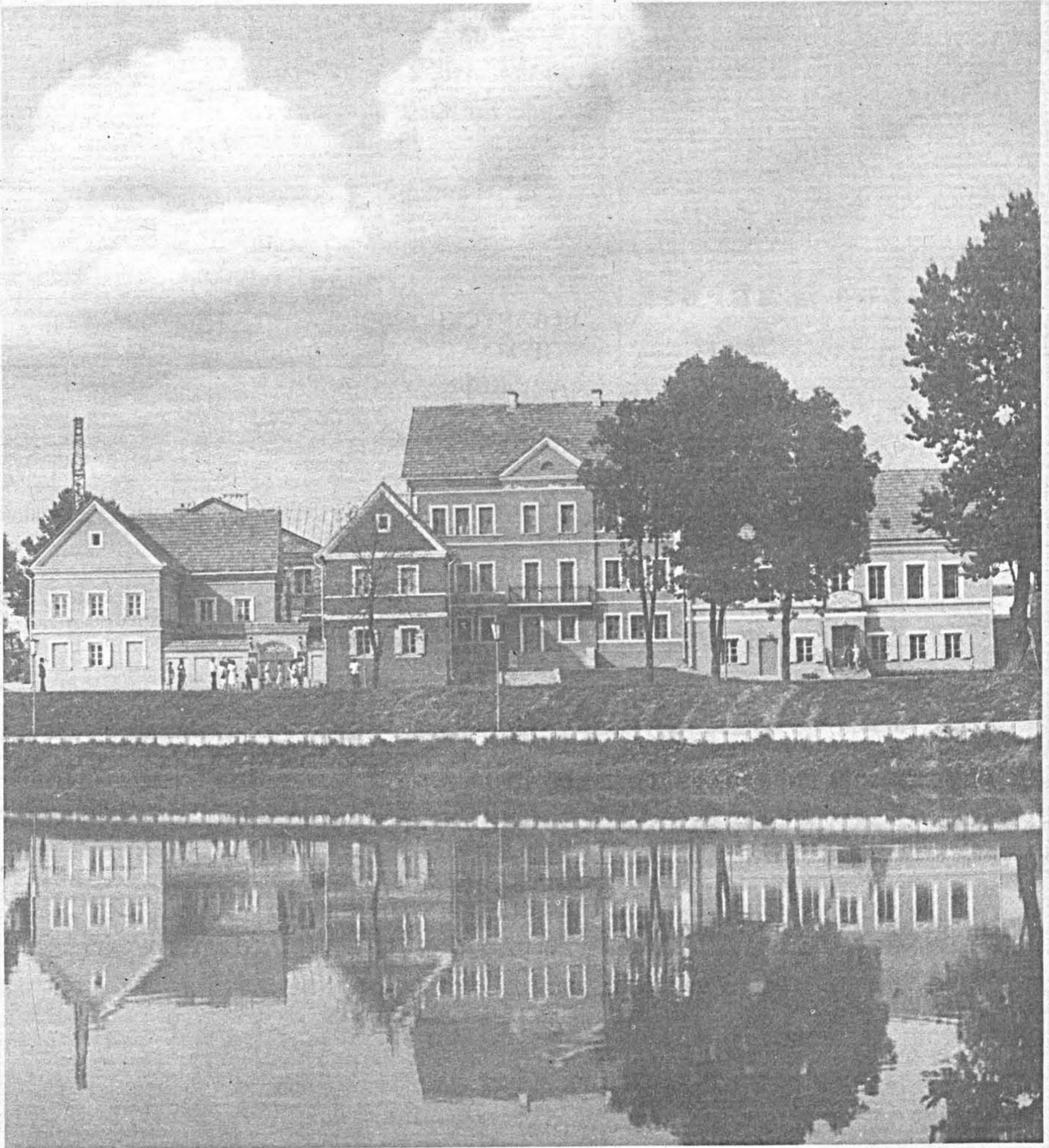
Пралетары ўсіх краін, аднайцеся!

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 13 жніўня 1982 г. ● № 32 (3130) ● Выходзіць з 1932 г. ● Цана 10 кап.

МІНСК. Троіцкае прадмесце сёння.

Фотаэцюд Ул. КРУКА.

УСЕСАЮЗНЫ ПАХОД ЖУРНАЛІСТАЎ

Сакрытарыят праўлення Саюза журналістаў СССР прыняў рашэнне аб правядзенні ўсе-саюзнага паходу журналістаў і рабселькоршаў у эканомію і беражлівасць пад дэвізам: «Усё, што вырабляецца, — захавайце і па-гаспадарску выкарыстаўце».

Праўленне Саюза журналістаў і рабселькоршаў актыўна ўключыла ў разгортку па ініцыятыве народных дэпутатаў рух за ажыццяўленне Харчовай праграмы, за захаванасць і больш эфектыўнае выкарыстанне матэрыяльных і працоўных рэсурсаў у прамысловасці, сельскай гаспадарцы, на прадпрыемствах аграпрамысловага комплексу, на транспарце і ў сферы абслугоўвання.

Для найбольш вызначыўшыхся журналісцкіх калектываў — удзельнікаў паходу — устанавіваюцца пяць прэміяў па 500 рублёў, для журналістаў і рабселькоршаў — дзесяць творчых камандзіровак па Савецкім Саюзе і ў сацыялістычныя краіны.

У Цэнтральным ДOME журналістаў устанавіваецца Дошка гонару, на якую заносіцца імёны лепшых.

Добрая традыцыя нарадзілася ў калектыве Дзяржтэлеграфна-радыёвяшчання і радыёвяшчання за мінулы год было ўнесена ў Фонд міру каля 13 тысяч рублёў.

Разглядаючы папаўненне Савецкага Фонду міру як патрыятычны абавязак кожнага, як свой асабісты ўдзел у барацьбе за ўмацаванне міру, наш калектыв і сёлета прадоўжыў добрую і вельмі неабходную справу. Зноў, як і летась, напярэдадні Свята Перамогі, 7-га мая была праведзена вахта міру і ўсё адназдзённы збор пералічаны на рахунак Фонду. Толькі ў выніку гэтага ў Фонд міру ўнесена каля 12 тысяч рублёў. Добраахвотны ўзносы працягваюць паступаць.

М. ВАЛТКОВІЧ, старшыня камісіі садзейнічання Савецкаму Фонду міру Дзяржкамтэта БССР па тэлебачанні і радыёвяшчанням.

У ФОНД МІРУ

Добрая традыцыя нарадзілася ў калектыве Дзяржтэлеграфна-радыёвяшчання і радыёвяшчання за мінулы год было ўнесена ў Фонд міру каля 13 тысяч рублёў.

Разглядаючы папаўненне Савецкага Фонду міру як патрыятычны абавязак кожнага, як свой асабісты ўдзел у барацьбе за ўмацаванне міру, наш калектыв і сёлета прадоўжыў добрую і вельмі неабходную справу. Зноў, як і летась, напярэдадні Свята Перамогі, 7-га мая была праведзена вахта міру і ўсё адназдзённы збор пералічаны на рахунак Фонду. Толькі ў выніку гэтага ў Фонд міру ўнесена каля 12 тысяч рублёў. Добраахвотны ўзносы працягваюць паступаць.

М. ВАЛТКОВІЧ, старшыня камісіі садзейнічання Савецкаму Фонду міру Дзяржкамтэта БССР па тэлебачанні і радыёвяшчанням.

ВЫСТАЎКА СЯБРОЎ

У Бранску адкрылася выстаўка твораў мастакоў Чарнігаўскай, Бранскай і Гомельскай абласцей, прысвечаная 60-годдзю ўтварэння СССР. У экспазіцыі — жывапіс, скульптура, графіка, Беларусіе вылучаюцца мастацтва прадстаўлена работамі Д. Алейніка, В. Дзенісенкі, М. Казакевіча і іншых мастакоў Гомельшчыны. З гэтай выстаўкай пазнаёмяцца таксама жыхары і госці Гомеля і Чарнігава.

М. ВАЛТКОВІЧ, старшыня камісіі садзейнічання Савецкаму Фонду міру Дзяржкамтэта БССР па тэлебачанні і радыёвяшчанням.

МАРШРУТЫ АЎТАКЛУБА

Па гаспадарках Ляхавіцкага раёна «падарожнічае» аўтаклуб. Ён арганізуе лентцы і гурткі прапагандыстаў, кніжныя выстаўкі, завочныя экскурсіі па саюзных рэспубліках. У заключэнне кожнай сустрэчы выступае агітбрыгада «Вяснянка», праграма якой пабудавана на мясцовым фактычным матэрыяле і творах беларускіх кампазітараў. У Брэсцкай вобласці цяпер працуе шаснаццаць аўтаклубаў. Іх можна сустрэць у калгасах і саўгасах Пружанскага, Жабінкаўскага, Бярозаўскага і іншых раёнаў.

М. ВАЛТКОВІЧ, старшыня камісіі садзейнічання Савецкаму Фонду міру Дзяржкамтэта БССР па тэлебачанні і радыёвяшчанням.

У СЯМ'Ю НАРОДНЫХ

У Брэсце і Гомелі, Пінску і Баранавічах, у Нясвіжы, Лагойску і іншых гарадах рэспублікі паспяхова выступаў тэатр эстрадных мініяцюраў «Карусель» Мінскага трактарнага завода. У рэпертуары калектыву — інтэрмедый савецкіх і зарубеш-

ных аўтараў, гумарыстычныя сцэны з жыцця свайго завода, песні, вершы. За высокае вынаўчае майстэрства, змястоўныя праграмы і актыўную канцэртную дзейнасць тэатр удастоены звання народнага.

На рэспубліканскім тэлебачанні заканчваецца здымкі оперы А. Багатырова па апевесці Я. Коласа «У пушчах Палесся». Аўтар сцэнарыя тэлеварыянта Т. Дубінова, рэ-

жысёр Г. Нікалаеў, апэратар-пастаноўшчык Д. Юрэвіч, рэдактар А. Брагінец. На здымку: сцэна партызанскага лагера. Фота А. ДЗМІТРЫЕВА.

ПАМЯЦІ ПАЭТА

Савет Міністраў Беларускай ССР прыняў пастанову аб увекавечанні памяці вядомага беларускага паэта Аляксея Васільевіча Пысіна.

Імя А. В. Пысіна прысвоена Палужскай сярэдняй агульна-

адукацыйнай школе Краснапольскага раёна. Вырашана выдаць збор твораў паэта, устанавіць мемарыяльную дошку на доме № 35-А па праспекце Міру ў Магілёве, у якім ён жыў. БЕЛТА.

Прыняцце ЦК КПСС пастановы «Аб творчых сувязях літаратурна-мастацкіх часопісаў з практыкай камуністычнага будаўніцтва» — яшчэ адно сведчанне неаслабнай увагі партыі да пытанняў развіцця савецкай літаратуры, адзнака пастаяннага клопату аб яе высокім ідэйна-мастацкім узроўні, інакш гаворачы, клопату аб яе здароўі. Партыя яшчэ раз напамінула, што справа літаратурная — гэта перш за ўсё справа партыйная, справа народная.

Ідэалагічнае проціборства дзвюх сістэм, абстрактнае міжнароднае абстаноўкі, жаданне сусветнага імперыялізму пачаць новы «крыжовы» паход супраць сацыялізму і камунізму. Якое непрыкрыта цынічна агалілася пасля прыходу ў Бельгію дом Вашынгтона адміністрацыі Рэйгана, імкненне паставіць пад сумненне значэнне для народаў свету разрадкаў надаюць пастанове асаблівае значэнне.

Для кожнага пісьменніка, для рэдакцыі кожнага літаратурна-мастацкага выдання яна з'яўляецца дакументам канкрэтнай накіраванасці, разлічанай на доўгую перспектыву. Партыя скіроўвае увагу літаратараў, работнікаў рэдакцый і рэдакцый на вырашэнне галоўных праблем літаратурнага развіцця, і ў першую чаргу на ўмацаванне сувязі літаратуры з жыццём, з працоўнымі калектывамі. Цесная сувязь, жывыя кантакты з чытачамі — непасрэднымі ўдзельнікамі вытворчага працэсу, тымі, хто сваімі рукамі робіць машыны і вырашчае хлеб, маюць вялікую ўзаемную карысць і для чытачоў і для пісьменнікаў.

З прантыкі работы часопіса «Неман» хачу нагадаць два прыклады. Першы — гэта чытацкая канферэнцыя «Вобраз нашага сучасніка ў беларускай літаратуры апошніх год», праведзеная часопісам на Мінскім

транктарным заводзе — буйнейшым прадпрыемстве Беларусі, адным з флагманаў саюзнага сельскагаспадарчага машынабудавання («Неман» № 4, 1981 г.).

Які ён, наш сучаснік? Якія праблемы сённяшняга дня хвалююць яго больш за ўсё? Чым ён жыве на рабочым месцы і дома? Якія яго духоўныя пошукі? Такія і іншыя пытанні сталі прадметам вострай дыскусіі, у якой прынялі ўдзел рабочыя і інжынеры заводу, пісьменнікі, работнікі рэдакцыі. Дыскусія паказала вялікую зацікаўленасць чытачоў да твораў пра сённяшняе жыццё рабочага класа, калгаснай вёскі.

Яна паказала таксама, што сённяшні чытач вельмі дасведчаны, ён б сказаў нават пераборліва, да кожнай публікацыі ён падыходзіць з мернай строгай патрабавальнасцю, з пазіцыі высокіх эстэтычных крытэрыяў.

Разам з гаворкай пра творы беларускай літаратуры на тэму рабочага класа на канферэнцыі ішла гаворка і пра нарысы Уладзіміра Глушакова, апублікаваныя на старонках часопіса «Неман». Глушакоў — малады пісьменнік, які рабочае жыццё ведае не з боку, не па экскурсіях, а з глыбіні: ён сам нядаўна быў рабочым матарнага заводу. Чытачы адначасна добра ведаюць ім жыццё рабочых, каларытнасць многіх з паказаных ім персанажаў, праўдзівасць і характараў. Разам з тым яны гаварылі і пра пазную прыземленасць некаторых яго герояў, пра неабходнасць выхаду іх на больш шырокія жыццёвыя і грамадскія гарызонты.

Безумоўна, гэта шчырае, прамая гаворка мела вялікае значэнне для ўсіх, хто прымаў у ёй удзел.

І другі прыклад: «Круглы стол» у Брэсцкай вобласці, прысвечаны пытанням сацыяльнай перабудовы вёскі («Неман»

№№ 4, 5, 1982 г.). Разам з кіраўнікамі зацікаўленых міністэрстваў і ведамстваў, савецкімі работнікамі, сацыялагамі, архітэктарамі і пісьменнікамі ў рабоце яго прымалі ўдзел кіраўнікі вядомых у рэспубліцы і за яе межамі калгасаў: В. А. Арцямента («Рассвет» Любанскага раёна), Герой Сацыялістычнай Працы У. Л. Бядуля («Савецкая Беларусь» Камянецкага раёна), Герой Сацыялістычнай Працы В. М. Калачык («Светлы шлях» Маладзечанскага раёна). Актыўны ўдзел у рабоце «стала» гэтых людзей, за плячамі якіх практыка шматгадовага гаспадарання на зямлі, высокія эканамічныя паказчыкі, бласпярэчны дасягненні ў сацыяльнай перабудове вёскі, дзе на вытворчасць хлеба і бульбы, малака і мяса працуе ўсё комплекс камунальных, жыллёвых, культурных і іншых паслуг, надаў гаворцы прадметную канкрэтнасць, неабходны матэрыяльны падмурак.

Падрыхтоўка да публікацыі і публікацыя матэрыялаў гэтага «стала» паказала таксама, як важна не толькі падрыхтаваць «круглы стол», не толькі правесці яго, але і «падаць» матэрыял, данесці яго да чытача. Інакш кажучы, знайсці адзіна магчыму мастацкую форму падачы, якая б поўнасцю адпавядала характару матэрыялу, вылучала галоўнае, цікава чыталася.

Раздзіалегія, калектыв рэдакцыі нашага часопіса ўспрыняў пастанову як неабходнасць паліпашэння якасці работы, пашырэння і ўмацавання сувязей з працоўнымі калектывамі, павышэння патрабавальнасці ў рабоце з аўтарамі і ў сваім калектыве, павышэння ідэйна-мастацкага ўзроўню публікуемых матэрыялаў.

Анатоль КУДРАВЕЦ, галоўны рэдактар часопіса «Неман».

БЕЛАРУСКІ НУМАР «ДРУЖБЫ»

Літаратурна-мастацкі і грамадска-палітычны ілюстраваны часопіс «Дружба», які з'яўляецца сумесным выданнем ЦК ВЛКСМ і ЦК ДКСМ і выходзіць шэсць разоў на год адначасова ў Маскве і Сафіі на рускай і балгарскай мовах, значную частку свайго трыцяга нумара прысвяціў Беларусі.

«З беларускай паэзіі» — так называецца падборка, у якой прадстаўлены творы П. Панчанкі, Р. Бардуліна, Я. Янішчыцы, С. Закоўнікава, Р. Семашкевіча, Н. Маціш, А. Салтука, В. Гардэя, якія на рускую мову пералалі І. Бурсаў, У. Шленскі, В. Тарас.

Слова пра беларускую паэзію, яе поспехі гаворыць І. Бурсаў.

«Час прыйдзе» — урывак з новай апевесці В. Быкава (пер. на рускую аўтара).

Фотакарэспандэнт часопіса «Малодосць» В. Ждановіч прадстаўляе творчасць беларускіх фотамайстроў. Змешчаны работы А. Дудкіна «Бацька і сын», Я. Казюлі «Беларускі пейзаж», «Палессе», «Мой горад», В. Лабно «Усё, што засталася» і іншыя.

Пра подзвіг Міхаіла Мароза расказвае ў нарысе «Ля самага краю поля» М. Шыманскі (пер. на рускую А. Ракава).

Першы сакрытар праўлення СП БССР Н. Гілевіч у артыкуле «Я аднадумцы, саратнікі і сябры» разважае аб мастацтва перакладу, аб апіраючыся на ўласны вопыт і вопыт іншых майстроў перакладу.

«Агонь стварэння» — штрыхі да творчага партрэта М. Савіцкага, напісаныя Ц. Зікулавай (пер. на рускую І. Масурэнкавай). Змешчаны рэпродуцыі такіх карцін мастака, як «Аднадушша», «Партызанская мадонна», «Камсамольцы», «Спяваючы камуністы» (з серыі «Лічбы на сэрцы») і іншыя.

Пад рубрыкай «Ля светлай крыніцы» прапанаўецца інтэрв'ю журналісткі В. Каралёвай з паварам мінскага рэстарана «Беларусь» С. Цельнавай «Бульба на сталі» і даюцца некалькі рэцэптаў прыгатавання страў з «другога хлеба».

Апагаданне В. Іпатавай «Ластаўна» змешчана ў другім нумары гэтага часопіса.

ХРОНІКА

125 работ Георгія Паплаўскага экспануюцца зараз у Гомелі. Гэта лісты станковай графікі і ілюстрацыі да літаратурных твораў. На вернісажы прадстаўлены кампазіцыі мастака нас-

Удзельнікі рэспубліканскага семінара-практыкума народных рэзчыкаў па дрэве, які праходзіў нядаўна ў Гродне, зрабілі гораду падарунак — творы манументальнай скульптуры, прысвечаныя 100-годдзю з дня нараджэння Я. Купалы і Я. Коласа.

Над стэламі працавалі добра вядомыя ў Беларусі рэзчыкі па дрэве: А. Ліпеня, С. Шаўроў, Л. Сераж, Н. Грошаў, В. Бурчанка, М. Кавалёў.

Па матывах купалаўскай паэмы «Магіла льва» І. Супрунчык (Брэсцкая вобласць) стварыў чатырохметровую скульптуру «Машэна», а Н. Хаменка з Го-

«Святая, як хлеб, вёсачка мая» — так называлася святая, якое адбылося ў вёсцы Мікіці, якая знаходзіцца на тэрыторыі калгаса імя Дзімітравы Драгічынскага раёна. На зялёнай палянацы, паблізу сельскага клубу, сабралася шмат людзей, прыехалі госці з раённага Дома культуры. Былі запрошаны ветэраны калгаснай вытворчасці Ю. Ярмац, Д. Федзюковіч, М. Брыч, М. Шпан, М. Федзюковіч.

Пра ўчарашні дзень Мікіціна і яго сённяшняй справы гаварылі на свяце дырэктар Завершскай васьмігодкі М. Мінзер, першы старшыня калгаса

У жыцці народнага музея рэвалюцыйнай і баявой славы сярэдняй школы № 4 горада Слоніма, якім кіруе яго арганізатар, мастаўнік гісторыі А. Жукоўскі, адбылася змяняльная падзея. Стотысячным наведвальнікам яго стаў вучань пятай гарадской школы Жэня Белакабыльскі, які пакінуў у кнізе водгукі записі: «Мне вельмі хочацца быць падобным

Першы востра сатырычны спектакль для дарослых паказаў Брэсцкі абласны тэатр лялек — ён ажыццявіў пастаноўку п'есы «Лавіце момант удачы» К. Рыжова. Дарослым гля-

тупных цыклаў і серый: «Пам'яць», «Браслаўшчына — край азэрны», «Мора Берынга», «Намандоры», «Высокае неба», «Радзіма касманаўтаў», «Індыйскі дзёнін».

Экспануюцца графічныя лісты да твораў «Новая зямля» Якуба Коласа, «Хатынская апевесць» Аляся Адамовіча, «Воўчая зграя», «Абеліск», «Дажыць да світаньня» Васіля Быкава. А. ШНЫПАРКОУ.

меля — «Сымона-музыку» — героя аднайменнай паэмы Я. Коласа.

К. Місюра (Гродзенская вобласць) пленна працаваў над вобразам дзядзькі Антоса (па матывах паэмы Я. Коласа «Новая зямля»).

Гэтыя пяць работ і склалі першы ў нашай рэспубліцы манументальны комплекс драўлянай скульптуры, які быў урачыста адкрыты ў дні юбілейных купалаўскіх урачыстасцей у цэнтры шматнаселенага мікра-раёна па вуліцы Курчатава ў Гродне. Е. ХРАМКОВА.

М. Карпін, перадавая дзярка М. Юскавец, цяперашні кіраўнік гаспадарні А. Янушчык.

У гонар ветэранаў вытворчасці і перадавіноў калгаса артысты РДК выканалі песні. Адбылася цікавая гаворка прысутных з маладой калгаснай сям'ёй. Ярмацаў, муж у якой працуе шафэрам, а жонка дзяржа — своеасаблівае спведзь тых, хто назаўсёды вырашыў звязаць свой лёс з вёскай.

Падобныя святы работнікі Драгічынскага РДК мяркуюць правесці і ў іншых населеных пунктах раёна. М. МІХАЙЛАУ.

на герояў і свайго дзеда — удзельніка Вялікай Айчыннай вайны, у якога шмат баявых узнагарод».

У музеі звыш шасці тысяч экспанатаў, а юныя следцы пад кіраўніцтвам свайго настаўніка па-ранейшаму вядуць нястомную пошукавую работу. Д. ЗІНГЕР.

дачам адрасуецца таксама і «Боская камядзя» І. Штона, прэм'ера якой адбудзецца ў пачатку новага тэатральнага сезону. М. МІКАЛАЕУ.

«Курс на эфектыўнасць патрабуе паспешнага развіцця звязаных з сельскай гаспадарчай галін. Мы ўсё часцей сутыкаемся з такім становішчам, калі вузкім месцам становіцца не вытворчасць, а захоўванне, перапрацоўка прадукцыі, дакладней яе да спажывацтва... Што датычыць дзейнасці нарыхтоўчых арганізацый, то яна будзе ацэньвацца ў прамой залежнасці ад выканання дзяржаўнага плана нарыхтоўкі сельскагаспадарчай прадукцыі».

(Л. І. Брэжнеў. Даклад на майскім (1982 г.) Пленуме ЦК КПСС).

— Была некалі такая дзіцячая кніжка — не помню ўжо яе аўтара, — дзе ў папулярнай форме тлумачылася адкуль бяруцца булкі. Расказвалася ў ёй, як нараджаецца зярнятка, пра падарожжа з поля да млына, з млына да хлебаваго адтуль да магазіна.

тоўчых арганізацый у гарах дні жніва. Ад іх, відаць, таксама нямае залежыць, быць ці не быць стратам. Гаворачы «стратам», я маю на ўвазе не толькі зерне, якое губляецца пры транспарціроўцы (чамусь-

перавалан, чым менш яго пагружаюць і згружаюць, тым здаравей ён сябе адчувае. Я слухаю вас і думаю, ці не за надта многа «кантуецца» тое збожжа? Спачатку яго перавозіць з поля на калгасны ток. Разгрузілі, прасушылі, ачысцілі, зноў пагрузілі, каб везці на хлебапрыёмны пункт. Тут зноў разгрузілі, апрацавалі, зноў пагрузілі, каб везці на элеватар і г. д. Гэта, вядома, не спрыяе захаванасці збожжа, ды і не выгадна — патрабуецца дадатковы транспарт, рабочыя рукі і г. д.

— З гэтым можна пагадзіцца. Скажу адразу, узровень нашай элеватарнай прамысловасці, а яе магутнасць за апошнія гады вырасла ў рэспубліцы ўдвая, дае магчымасць прымаць збожжа проста з-пад камбайна і даводзіць яго да поўнай кан-

вацца. Усё гэта незразумела. Асабліва калі ўлічыць, што некалі, я маю на ўвазе пасляваенны час, грэчкі было куды больш.

— Так. Яшчэ не так даўно ў рэспубліцы здавалі 35—38 тысяч тон грэчкі — цяпер 5—6 тысяч. Прычына? Прычын шмат. На мяне могуць пакрыўдзіцца, але мушу сказаць, што ў многіх калгасах і саўгасах проста развучыліся вырошчваць гэтую культуру. Ну што гэта за ўраджай 3—4 цэнтнеры. Вось і кажуць некаторыя кіраўнікі гаспадарак: грэчка эканамічна нявыгодная культура. І, маўляў, навошта яе сеяць — толькі сярэднія паказчыкі па ўраджайнасці псуеш...

Я думаю, што за нізкія ўраджаі грэчкі заслугуваюць папроку і нашы вучоныя-селекцыянеры. Старыя, традыцый-

ноўскім часопісе «Дружба народаў» дыялог пісьменніка Анатолія Стрэляна і доктара эканамічных навук, члена УАСГНЛА, старшыні савета па вывучэнні вытворчых сіл пры Дзяржплане СССР Уладзіміра Можына. Вось што, між іншым, гаворыць У. Можы: «Каб узяць жывёлагадоўлю, патрэбна не зерне само па сабе, як бы многа яго ні было, а бялок, незаменныя амінакіслоты і іншыя элементы рацыёна. З-за таго, што не хапае бялка, мы штогод перавыдаткоўваем без усякай карысці, спальваем у страўніках жывёлы не менш як дваццаць мільёнаў тон зерня. Жывёле ўсё больш скормліваецца зернем, не збалансаванага па спажывальных рэчывах. Затраты кармоў — з-за таго, што кармы непаўнацэнныя, — на тысячы рублёў валавой прадукцыі жывёлагадоўлі не змяншаюцца, а растуць».

— Ён мае рацыю. Сапраўды. На адным зерні, зерневым фуражы шмат таннага мяса і малака не атрымаеш. Гарох, люцэрна, канюшына, соя, лубін утрымліваюць у 3—4 разы больш бялку, чым, скажам, жыта ці пшаніца.

Вы ўспомнілі, як вялася жывёлагадоўля дваццаць гадоў назад. Але тады ў рэспубліцы не было камбікормавой прамысловасці, падмурак яе толькі закладваўся. Сёння ў нас 42 камбікормавыя заводы і цэхі, прычым толькі за апошнія некалькі год іх магутнасць узрасла ў 1,7 раза і будзе расці і надалей. Я вам назаву некалькі лічбаў. Скрупулёзна падлічана, што 65 працэнтаў мяса, 97—як, 14 працэнтаў малака рэспубліка атрымлівае штогод менавіта за кошт скормлівання жывёле і птушцы камбікармоў.

У свой актыў мы можам запісаць і тое, што на нашых прадпрыемствах ужываецца праграмае кіраванне праца-сам дазіроўкі і змешвання камбікармоў, дарэчы, больш як 40 працэнтаў іх выпускаецца ў гранулах, што скарачае страты пры транспарціроўцы і г. д.

Рабіць камбікармы не так проста, як можа каму падацца. Яны дыферэнцыруюцца для розных груп жывёлы, напрыклад, асобна для парасят, асобна для цялят, свінаматак, кароў і г. д. Для вырацоўкі камбікармоў патрабуецца да 40 відаў сыравіны, 17 узбагачальнікаў.

Мы адчуваем востры недахоп бялковай сыравіны. Нашы калгасы і саўгасы амаль перасталі сеяць гарох — выдатную бялковую культуру. Гадоў дваццаць—дваццаць пяць назад сельская гаспадарка рэспублікі давала 20—22 тысячы тон зернебабовых, цяпер—2—3 тысячы тон. Штогод мы завозім з-за межы рэспублікі 12,5 тысячы тон гароху, але гэтая колькасць ідзе толькі на насенныя мэты.

З-за недахопу бялковай сыравіны мы вымушаны ўвядзіць у камбікармы 70—72 працэнтаў зерня. Што эканамічна не выгадна. Замена кампанентаў вядзе і да адступлення ад дзяржаўнага стандарту камбікарму для некаторых груп жывёлы, што не лепшым чынам адбіваецца на яе прадуктыўнасці.

— Мне давалося прачытаць у «Сельскай газеце» артыкул начальніка ўпраўлення камбікормавой прамысловасці вака-га міністэрства Крыжаноўска (Заканчэнне на стар. 13).

3 міністрам нарыхтоўак БССР А. Я. КАЛІТКАМ гу тарыць спец. кар. «Літаратуры і мастацтва» М. Замскі

Дзеці ёсць дзеці, навошта ім тлуміць галаву рознымі складанымі рэчамі, і тое падарожжа зярнятка было намалёвана надзвычай шчаслівым.

Каб яно так было на самай справе! Ды хто не ведае, што шлях таго зярнятка да спажывацтва бывае цяжкім. Дагэтуль помніцца вялікі матэрыял у «Літаратурцы», дзе з гневам расказвалася пра страты збожжа ў час перавозак па чыгунцы, калі з дзіравых вагонаў «высыявалася» дзесяткі, сотні тон збожжа проста на шпалы. Праўда, гэта было не ў нашай рэспубліцы, але ж і ў беларускай прэсе бываюць сігналы аб стратах збожжа ў час яго транспарціроўкі, ачысткі, захавання, пра заторы на хлебапрыёмных пунктах...

— Перш чым адказаць на гэтае пытанне, нават не пытанне, а крытыку, я хацеў бы расказаць чытачам «ЛіМа» пра тое, што сёння ўяўляе сабой сістэма нарыхтоўак рэспублікі, аб яе параметрах.

Дык вось, усё збожжа, якое з калгасаў і саўгасаў паступае ў дзяржаўныя рэсурсы, праходзіць, калі можна так сказаць, праз нашу сістэму. Мы яго нарыхтоўваем, даводзім да кандыцыі і перапрацоўваем. Патрэбы насельніцтва рэспублікі ў муцэ, крупах, хлебабулачных вырабах поўнасцю задавальняюцца.

Цяпер аб пытанні, з якога пачалася наша гутарка — аб стратах. Што грахі ўтойваць, страты збожжа ёсць. Я не люблю, калі пачынаюць шукаць вінаватых, але мушу сказаць, што шмат збожжа страчваецца ў гаспадарках — як у час жніва, так і ў час транспарціроўкі.

— У адным з апошніх нумароў «Літаратурнай газеты» змешчаны артыкул пісьменніка Юрыя Чарнічанкі, аўтара «Рускай пшаніцы», чалавека, які добра ведае праблемы нашай сельскай гаспадаркі. Дык вось, ён піша, што ўжо некалькі пяцігодак запар тэрміны жніва ў краіне ў сярэднім складаюць 26 дзён. Між тым, пасля першай дэкады ўборкі асыпанне зерня ідзе ў геаметрычнай прагрэсіі... Але ўсё ж такі вернемся, Аляксандр Якаўлевіч, да работы менавіта нарых-

ці многія ўпэнены, што гэта ці не адзіная крыніца страт збожжа, — у дажджлівае надвор'е вільготнае, дрэнна высушанае і ачышчанае зерне можа «згарэць», пакрыцца цвіллю, у ім могуць завесціся шкіднікі і г. д.

— Так, клопату хапае... Але я хачу сказаць з поўнай адказнасцю, што такіх страт у нас няма. Збожжа да нас ідзе, як правіла, падсушаным і ачышчаным. Магутнасць сушыльнай гаспадаркі калгасаў і саўгасаў рэспублікі — 750 тысяч тон зерня ў суткі. Вы можаце сказаць, што калі ідуць дажджы, дык трэба, каб гэтае збожжа не залежалася на пляцоўках, а няспынным патокам цякло на хлебапрыёмныя пункты (маецца на ўвазе збожжа, якое гаспадаркі прадаюць дзяржаве).

Вось тут сапраўды многае, вельмі многае залежыць ад нас. Сёлета мы ўкаранілі прагрэсіўны метады цэнтралізаванага кіравання ўсім нарыхтоўчым транспартным працэсам. Апрацоўка збожжа на калгасных таках, транспарціроўка яго да хлебапрыёмных пунктаў, дакладней да кандыцыі, засыпка на захаванне — зведзены ў адзіны тэхналагічны працэс, якім кіруе занальны дыспетчар пункта. На ЭВМ мы распрацавалі налады-заданні кожнаму вадзіцелю, што дае магчымасць пазбегнуць затору на хлебапрыёмных пунктах. Такая дакладнасць — лепшая гарантыя захавання ўраджаю ад страт у час збожжанарыхтоўак.

Дарэчы, усе вобласці рэспублікі вядуць ужо продаж збожжа дзяржаве, выконваюць сваю першую заповедзь. Масавае жніва толькі пачалося, а штодзень на хлебапрыёмныя пункты паступае звыш 30 тысяч тон збожжа.

— Аляксандр Якаўлевіч, прантыка паказвае, чым менш на шляху любога тавара

дыцьці ў сябе на месцы. Так, напрыклад, робяць у ГДР, дзе мне нядаўна давалося пабыць.

Чаму ж мы не ўкараняем гэта ў сваю практыку? Справа ў тым, што насычанасць гаспадарак сушыльнай і ачышчальнай тэхнікай у рэспубліцы досыць вялікая, я ўжо гаварыў пра гэта, і тут лічаць за лепшае самі даводзіць збожжа да здатчай якасці, чым вазіць яго вільготным і засмечаным і губляць на гэтым у аплаце. Акрамя таго, пры ачыстцы збожжа ў сябе дома калгасу застаецца шмат адыходаў, якія ідуць на корм жывё-

— Гэтыя адыходы можна было вяртаць гаспадаркам...

— Так. Але гэта патрабуе дадатковага аўтатранспарту, якога і так не хапае. Хача, паўтараю, шлях поле — элеватар куды карэйшы і больш эканамічны. І, думаю, за ім будучыня.

— Аляксандр Якаўлевіч, рыхтуючыся да сустрэчы з вамі, я пацікавіўся дзейнасцю некаторых падраздзяленняў вашага міністэрства і зразумеў, што яно займаецца не толькі нарыхтоўкамі, але і перапрацоўкай амаль усёй нарыхтаванай прадукцыі.

— Нарыхтаванай не толькі нам: мы перапрацоўваем і прадукцыю, якая паступае з іншых рэспублік, па імпарце. Скажам, муку, крупы, якія вы купляеце ў магазіне, пастаўляем гандлю мы. Я ўжо казаў, што попыт насельніцтва на гэтыя прадукты поўнасцю задавальняецца.

— Мабыць, Аляксандр Якаўлевіч, вы маеце на ўвазе колькасныя паказчыкі, вал. А асартымент? Напрыклад, тыя ж крупы. Паспрабуйце знайсці цяпер у магазіне грэчку. Дальбог, тая народная прымаўна «грачаная каша сама сябе хваліць» патроху пачынае забы-

ня гатункі гэтай культуры страчаны, а новыя не выведзены. І яшчэ. Грэчка — культура, якая апыляецца толькі насякомымі. У прыватнасці, пчоламі. У гаспадарках, дзе займаюцца пчалярствам, ураджай грэчкі складае 14—16 цэнтнераў з гектара. Такія гаспадаркі ёсць у Старадарожскім, Чэрвеньскім і некаторых іншых раёнах рэспублікі.

У рэспубліцы сёлета пад грэчку занята 45 тысяч гектараў. Калі б ураджай склаў хаця б 10 цэнтнераў, мы б мелі больш як 40 тысяч тон каштоўнейшага прадукта.

— Вы б маглі ўсё гэта перапрацаваць?

— Вядома. Наш Гомельскі завод грачаных круп загрузаюць цяпер толькі на чвэрць, хача праце і на завозной сыравіне.

— Давайце, Аляксандр Якаўлевіч, «зацэпім» яшчэ адзін аспект дзейнасці Міністэрства нарыхтоўак. У вашых руках канцэнтравана ўся камбікормавая вытворчасць рэспублікі.

Слова «камбікорм» сёння вельмі паважанае. На ім робіцца вялікі акцэнт у вырашэнні праблемы павелічэння вытворчасці малака і мяса. Гадоў дваццаць назад я працаваў у Дзяржынскім раёне, дзе вы, Аляксандр Якаўлевіч, дарэчы, у той час былі старшынёй райвыканкома. Не мне вам нагадаваць, якая тады ў раёне вялася барацьба за кожны літр малака, кілаграм мяса. Тантыка кармлення жывёлы складалася так: акрамя асноўнага рацыёна сакравітых кармоў, на кожны літр надоенага малака давалася яшчэ пэўная колькасць канцэнтратаў, у асноўным муні. Больш кароўка дала малака, больш атрымаеш... Старшыня калгаса, які мог выдзеліць на надоены літр па 250—300 грамаў муні, адчуваў сябе ці не героем. Па колькасці кармавых адзінак, а тады іх ой як лічылі, атрымлівалася, што карміў ён скаціну, як кажуць, ад пуза.

Усё гэта ўспомнілася мне нядаўна, калі прачытаў у мас-

КНИГАПІС

На сцене —
бессмертне
подвига

Р. СМОЛЬСКІ. На сцене — бессмертны подзвіг. Беларускі тэатр аб Вялікай Айчыннай вайне. Эвалюцыя мастацкіх прынцыпаў у асэнсаванні гераічных характараў. На рускай мове. Мінск, «Навука і тэхніка», 1982.

У розных па жанрах кнігах пра беларускі тэатр гэты аспект занрацаецца: як адлюстроўвае сцена пэрыядычнае сутнасць чалавечых намаганняў і подзвігаў, якім чынам спалучаецца праўда рэальнага жыцця з праўдай мастацтва, калі тэатр выводзіць на падмосткі воіна Вялікай Айчыннай. У гістарычных нарысах, у партрэтах акцёраў і рэжысёраў, у манатрафіях, прысвечаных пэўным калектывам, раскіданы цікавыя крытычныя назіранні і высновы, звязаныя з тым, што стала галоўным прадметам творчага даследавання Р. Смольскага. Аўтар гэтай кнігі вывучае вопыт і мастацкія прынцыпы паказу вайны і чалавеча на вайне сцэнічным мастацтвам, пачынаючы ад драматургічнага асэнсавання рэальных прататыпаў і сапраўдных фактаў. Чытач знойдзе тут цікавейшыя старонкі аб тым, як тэатры Беларусі яшчэ ва ўмовах эвакуацыі па-творчы намацоўвалі і вызначалі шлях да глыбокага раскрыцця вобраза воіна, партызана, падпольшчыка, як само жыццё дыктавала тады пісьменнікам і дзеячам сцэны тэмы і сюжэты («Праба агнём» К. Крапівы, «Палешукі» і «Таварыш Андрэй» Я. Рамановіча, «Заложнікі» А. Кучара). Паглыбленне і пашырэнне творчых даяглядаў, звязаных з такімі творами, як «Настанцян Залонаў» А. Маўзона, «Цытадэль славы» (Брэсцкая крэпасць) К. Губарэвіча, «Гэта было ў Мінску» А. Кучара, «3 народамі» К. Крапівы, — з'ява, якая разглядаецца Р. Смольскім як новая якасная вяршыня ў творчасці вядучых тэатраў рэспублікі. Добра, што і далей аўтар вядзе размову вось так — не адрываючы год ад году, спелтаньлі ад спелтаньлі, а вызначаючы непарыўны працэс і пэўныя этапы ў ім.

Кніга багатая на змястоўныя назіранні ў галіне рэжысёрскага і акцёрскага мастацтва. Творчасць Б. Платонава, У. Уладзімірскага, У. Дзядзюшкі, П. Малчанова, Л. Ржэцкай, А. Радзьяльскай, І. Ждановіч, Ц. Сяргейчыка, А. Ільіна, К. Саннікава, Л. Рахленкі, З. Стомы, В. Тарасова, Ф. Шманава, Г. Манаравы і іншых майстроў мае прыклады надзвычай тонкага, дыялектычна складанага раскрыцця чалавечага характараў ва ўмовах вайны, калі мабілізуюцца ўсе духоўныя і маральныя сілы. На старонках кнігі гэта аналізуецца ўдумліва. Работа Р. Смольскага актуальная, бо яна ўсім пафарсам скіравана на тое, каб падтрымаць і спрыяць развіццю лепшых традыцый нашай сцэны ў галіне гераіка-пэрыядычнага жанру, каб далейшая яго распрацоўка рабіла большы эмацыянальна-выхаваўчы ўплыў на гледачоў, большасць з якіх вывучае і асэнсоўвае подзвіг народа на вайне па мастацкіх і дакументальных творах, у тым ліку — тэатральных.

Кніга багатая ілюстравана здымкамі і цытуе выданні, якія па гарачых слядах падзей выказвалі меркаванні і ацэнкі па разглядаемых аўтарам спелтаньлях.

К. ТУР.

Яўгенія Янішчыц працуе ў літаратуры ўжо добрых пятара дзесятка гадоў. У творах з кнігі «Снежныя граміцы» (1970), «Дзень вечаровы» (1974), «Ясельда» (1978) паэтэса паўстала перад чытачом як пранікнёна-трапяткі і гранічна шчыры лірык, натхнёны любасцю да роднага краю, перш за ўсё да беларускага Палесся, дзе нарадзілася Янішчыц, да яго сціпых, працавітых людзей і самой прыроды, якая таксама багата гаворыць уражліваму аўтарскаму сэрцу. Знешне дэволі звычайна ў сваёй меладычна-песеннай аснове, моцна звязанай і з вопытам народнай творчасці, беларускага фальклору, і з купалаўска-коласаў-

зіі—81», у часопісах «Польмя», «Маладосць», «Беларусь», «Работніка і сялянка», у газеце «Літаратура і мастацтва».

«На берэзе пляча» — пакуль што апошні з выдадзеных зборнікаў паэтэсы. Гэта ёмістая і змястоўная кніга, якая ўвабрала ў сябе каля сотні лірычных вершаў і дзве невялікія пазмы.

У лірычных вершах з гэтай кнігі моцна гуляць характэрныя і для ранейшых зборнікаў Яўгеніі Янішчыц матывы любасці да роднай зямлі, да бацькоўскага краю, беларускай песні:

Свет адкрыты і босы
На радзіме маёй.

разна лірычнага таленту Яўгеніі Янішчыц, здаецца, не асабліва характэрныя. Але ў апошнія гады яны сталі паяўляцца ў паэтэсы адносна больш часта. І яна нярэдка выяўляе зайздроснае майстэрства і ў гэтай разнавіднасці вершаваных твораў.

У той жа «Пераправе» нешматлікімі штрыхамі намалевана па-чалавечы прывабная постаць кампанейскага лодачніка, які сваю радасць з выпадку нараджэння дачкі шчодро дзеліць з вясковым людам. Верш вабіць таксама сапраўды народным гумарам, жывой дасціпнасцю ядранага, часам саланаватага, але выразнага, задзірыста-гарзлівага народнага слова («Палюбіла хлопца

Вядома, гаворыць душой, сэрцам, сваёй чалавечай высакароднасцю. Але ці можа і гэтая высакароднасць, душэная дабрыва цалкам зняць, пераадолець цётчыну «сумотную самотнасць» у пустой хаце? Усё ж вельмі яна нялёгка, балючая, адзінота старых...

Адчуваецца гэта не толькі ў вершах «Марыся», «Дзед Сымон» або «Цётка Матрона». Нездарма ж пра яе, цётку Матрону, з болей душэўным і глыбока чалавечай спагадай сказана: «Слязу аброніць — жухне трава».

Яшчэ больш выразна гэтка пачуццё выяўлены ў вершы «Льняное поле». Тут зноў ідзе гаворка пра трагедыю, цяпер трагедыю жанчыны, у якой на льняным полі «спатыкнуўся сынчак на мінах». Гэтыя пачуцці ўспамін абяздоленай маці зноў і зноў адгукаецца вострым болям у чутым сэрцы лірычнага героя:

Толькі вецер разлётны шуміць
Па цвітухых званочках у полі,
Толькі ціхая песня шчыміць
Адалоскамі смутку і болю.

Птушка спеўная просіцца
«Пі-і-іць».
Мёдаж поле ўрадлівае пахне.
Ды званочак льняны зацапіць
Я баюся: а раптам — бабахне!

Напісана выдатна. Асабліва ўражае сваёй нечаканай трапнасцю выбуховая канцоўка, гэтак «а раптам — бабахне!», пастаўленае на ўдарную пазіцыю ў радку і ў цэлым вершы і тым самым прыкметна вылучанае як сэнсава, так і эмацыянальна.

Складаныя праблемы сучаснай рэчаіснасці, зноў пераважна вясковай, ставяцца ў пазме «Ягды Хутар». Побач з пазмай «Аблока ў дождж» — гэта першыя спробы Яўгеніі Янішчыц у жанры пэтычнага эпаса. І трэба сказаць, спробы вельмі паспяховай. Асабліва значнай і ў сэнсе мастакоўскага развіцця паэтэсы, яе эстэтычных пошукаў, і з пункту гледжання аб'ектыўнай важкасці твора ўяўляецца мне пазма «Ягды Хутар».

Так, многае ў сучасным жыцці турбуе, трывожыць і самую паэтэсу, і яе герояў, жыхароў Ягдынага Хутара — маці, дзядзьку Арцёма, стрыечнага брата Уладзіка, іншых вяскоўцаў. Яны разумеюць, што шмат у чым вінавата ваеннае ліхалецце, сведкамі якога засталіся брацкія магілы. Аднак яма складаных праблем народжана ўжо і пасляваенным часам. Сярод іх — праблемы экалагічныя, пра якія ўсё больш настойліва і востра гаворыць наша літаратура. У пазме Яўгеніі Янішчыц рэзка асуджаюцца скапныя браканьеры, а дзядзька Арцём уздымае свой голас супраць безагляднага вынішчэння беларускіх лясоў («А я тут ваюю з лесам. Не з лесам — хутэй з людзьмі. Бадай яго, з тым прагрэсам! Зякуць і сякуць... Каб мог, засланіў бы грудзьмі»). Героі пазмы зяртаюць увагу і на тое, што пусцеюць некаторыя вясковыя хаты, вёска ўвогуле няўхільна старэе, змяняюцца яе людскія рэсурсы, яе актыўны чалавечы патэнцыял, бо моладзь адыхае ад зямлі, усё больш настойліва імкнецца ў горад. І не толькі за навукай ці ў пошуках лягчэйшага, больш уладкаванага жыцця, але і ў спадзяванні на выгодныя пасады, як быццам іх на ўсіх можа хапіць, і ў разліку на руку карыслівай падтрымкі. І часам зусім забываецца і на бацькоўскі край, і на саміх бацькоў, як тая Волька, што з горам палала закончыла дзесяцігодку, а ўладкаваўшыся ў Мінску, нават на свята не ўзрадуе родную маці хоць бы звычайнай паштоўкай... Вятры часу дано-

...А за плячамі — тры агні.
Тры выбухі ў Сымона.
Ані дзяцей. Ані радні,
Хіба што — хвоя з клёнам.
Што разрасліся пад акном
І да аблок імкнуцца
І ў пару з дзедам-дзікуном
І плачуць,
І смяюцца.

Ніколькі не лягчэйшая доля ў цёткі Матроны (таксама з аднайменнага верша), якая «жыве... адна за пяцёр». «Тры сокалы, тры песні, тры дубочки пайшлі па жорсткім прысаку вайны», пайшлі і не вярнуліся — гэта пра дзядзю старую Марыся з верша «Марыся», якая ад вялікага гора і зусім страціла мову, але не страціла дабрывы і зычлівасці да людзей:

Замкнулася дарог пачуцых
кола.
Каторы дзень мінуў. Каторы год!
А ў цёткі паслухмяная
жывёла
І ў ружах невялічкі агарод.
Таму й ідуць: хто на развод —
кватэру.
А хто насення з дзіўнай назвай
«Мма»...
І ўсіх дачыста цётка ўмеє
слухаць.
І гаворыць — дачыста — з
усіма.

(Заканчэнне на стар. 6—7).

ЧЫТАЦКІ ДЗЕННІК ПІСЬМЕННІКА

скімі ды багдановічэўскімі пэтычнымі традыцыямі, лірыка Яўгеніі Янішчыц пазбаўлена знарочыстай мудрагелістасці і вымучанага штуркаства. Але затое яна вельмі арганічная, звычайна празрыста-ясная і вызначаецца той далёка не проста, не кожнаму мастаку ўласцівай прастотай, за якую ўгадваюцца не толькі моц прыроднага таленту, але і значная творчая культура. Пра гэта пераканальна гавораць і сапраўдныя глыбока перажытага, па-чалавечы выказанага пэтычнага пачуцця, асабліва прывабнага ў сваёй гранічнай натуральнасці, і добра ўзважана, выверана адліфанасць усяго твора і эмацыянальнае ўмістага, багатага мілагучнасцю і сэнсам радка ў ім. І гэтая адліфанасць ад кнігі да кнігі становіцца ўсё больш адчувальнай, упэўненай і майстэрскай.

Ужо ў першых пэтычных зборніках Янішчыц прыкметна апора на народны свет, яго мараль і этыку. Яшчэ тады паэтэса выявіла ўмёне не толькі ўсхвалявана, з юнацкай шчырасцю і непасрэднасцю славіць радасць жыцця, самога чалавечага існавання, але і заўважаць некаторыя праявы яго складанасці, прыслухоўвацца да яго болевых пунктаў, абостранае чужэ на якія было заўсёды ўласцівае сапраўды гуманістычнай літаратуры.

Але логіка мастакоўскага развіцця, абумоўлена і аб'ектыўным станам самой рэчаіснасці, і суб'ектыўнымі фактарамі, акалічнасцямі асабістай біяграфіі, няўхільна вяла паэтэсу да ўскладнення яе ўнутранага, духоўнага жыцця, усяго яе светабачання, скіляла на большую заглыбленасць у жыццё народнае, выклікала ўзрастанне ўвагі да супярэчнасцей і канфліктных вузлоў сучаснага свету. Гэты працэс, з якім мае прамую, непасрэдную сувязь і ўсё больш відавочная драматызацыя лірыкі Янішчыц, паглыбленне роздуму яе лірычнага героя над складанымі праблемамі часу, асабліва выразна выявіўся ў кнізе «Ясельда». Працягваецца ён і ў зборніку «На берэзе пляча» (1980), а таксама ў новых цыклах вершаў, апублікаваных у «Дні пэ-

Жаўруковыя росы
І трава — зверабой.
Тут не хваляцца шчасцем:
Як жывецца — жыўць.
Ды любячы напаціць
Лекам песні звядуць.

Ой, як ціха плецца
Пра лясок-невесок,
Пра Марусіна сэрца
І ле паясок.

Паясочкам — сцяжынка,
Перавяслам — жытло
І Любоў, і Айчына.
Так, як зроду было.

Гэтыя знешне простыя, бясхитрасныя радкі кранаюць сваёй непадробнай шчырасцю, працуласцю і ўсхваляванасцю, народжанай тым, што аўтар гаворыць пра самае дарагое, заветнае, тое, без чаго не ўяўляе свайго існавання.

У вершах «Ода кладцы», «Ах, колькі верасняў пражыта», «Мама», «Дзед Сымон», «Цётка Матрона», «На, паеш, мая любэдка», «Дзвячоае маленне бабулі Антаніны», «Марыся», «Нянечка Міла», «Саламяная ўдава» і некаторых іншых перад намі паўстаюць простыя людзі працы з вёскі і (радзей) з горада, сапраўды народныя тыпы, якія прывабліваюць паэтэсу і яе чытача сваім душэўным характам, высакародствам адносна да іншых людзей, жыццёвай мудрасцю, трываласцю і дабротай. Як правіла, гэта людзі складанага, драматычнага ці проста нялёгкага лёсу, якія праз усе нягоды і выпрабаванні пранеслі сваю чалавечнасць, душэўную спагдалінасць і жыццёстойкасць.

Малючы каларытныя і пераканальныя ў сваёй праўдзівасці сцэны народнага жыцця, Яўгенія Янішчыц умеє заўважыць у ім вяслыя, святочныя моманты, якія і падаюцца з добрай гумарыстычнай усмешкай і непаказнай замілаванасцю. І гэта вельмі натуральна, бо для аўтара гэтае жыццё, свет народных уяўленняў і звычай, сам побыт народа — не проста блізкае ці нават ужо і душэўна абжытае, а сваё кроўнае, роднае з дзяцінства і таму асабліва важнае, істотнае і ў звычайнай штодзённасці, і ў пэтычнай творчасці.

Вельмі хораша ўсё гэта адлюстравалася ў сюжэтнай вершы «Пераправа». Дарэчы, такія вершы з моцнымі апавядальнымі інтанацыямі для вы-

дзёка — пацягнула на квасок», каларытнасцю трапных дэталей («А ў кумы з карзіны пляшка белай гускаю тырчыць»), скандэсанаванай ёмістасцю вельмі лаканічных апавядальных мазкоў («Правы берэг ціш галубіць, левы — спіць, як напаказ», «І чужога шчасця кропля апякла да дна душы»).

Але зоркасць паэтэсы на прывабна-святочныя праявы ў народным жыцці не засланяе ў яе вершах і яго складанасці, яго шматлікіх праблем. Так, паэтызуючы пастаянную нялёгкаю працу гарадскіх і асабліва вясковых жыхароў, Яўгенія Янішчыц пераканальна паказвае, што гэтая праца не толькі дае чалавеку адчуванне актыўнага жыццёвага тону, усведамленне сваёй грамадскай карыснасці, неабходнасці іншым людзям, але разам з тым, асабліва ў старым узросце, адбірае шмат сіл.

Усё яшчэ нагадваюць пра сябе і «незагойныя раны» вайны, якая ў многіх герояў з вершаў паэтэсы забрала сыноў і дачок. Такі трагедыі лёс напатаку дзед Сымона, пра якога ў аднайменным вершы гаворыцца:

...А за плячамі — тры агні.
Тры выбухі ў Сымона.
Ані дзяцей. Ані радні,
Хіба што — хвоя з клёнам.
Што разрасліся пад акном
І да аблок імкнуцца
І ў пару з дзедам-дзікуном
І плачуць,
І смяюцца.

Ніколькі не лягчэйшая доля ў цёткі Матроны (таксама з аднайменнага верша), якая «жыве... адна за пяцёр». «Тры сокалы, тры песні, тры дубочки пайшлі па жорсткім прысаку вайны», пайшлі і не вярнуліся — гэта пра дзядзю старую Марыся з верша «Марыся», якая ад вялікага гора і зусім страціла мову, але не страціла дабрывы і зычлівасці да людзей:

Замкнулася дарог пачуцых
кола.
Каторы дзень мінуў. Каторы год!
А ў цёткі паслухмяная
жывёла
І ў ружах невялічкі агарод.
Таму й ідуць: хто на развод —
кватэру.
А хто насення з дзіўнай назвай
«Мма»...
І ўсіх дачыста цётка ўмеє
слухаць.
І гаворыць — дачыста — з
усіма.

КРЫТЫКА, БІБЛІАГРАФІЯ

За творчасцю вядомага беларускага паэта, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР Кастуся Кірэенкі сачу даўно, з неаслабнай увагай і цікавасцю, бо яго паэтычная ніва заўсёды клапатліва апрацавана і дагледжана ім, чуйным знаўцам роднага слова, шчодра аздоблена яго талентам, моцным і здаровым у сваёй аснове.

Думаю, не памылюся, калі скажу, што асаблівага поспеху дасягае К. Кірэенка ў жанры паэмы. Добра пераканаліся ў гэтым мы, шматлікія прыхільнікі таленту паэта, калі пазнаёмліся з «Трыпутнікам», творам востра публіцыстычным і адначасова вельмі лірычным, прасякнутым роздумам аўтара аб нашым неспакойным часе, яго неадольным жаданнем высветліць, якім павінен быць сапраўдны чалавек, як трэба жыць яму на зямлі.

Заклучныя радкі паэмы асядаюць у памяці:

**Як лепш прайсці сваю дарогу...
Сваю дарогу да людзей...**

Лірычны герой, а значыць, і сам аўтар дакладна сфармуляваў сваё жыццёвае крэда. Паэма «Трыпутнік» — з тых нямногіх твораў, да якіх хочацца звяртацца неаднойчы. Узнікае патрэба перачытваць іх і тады, калі з-пад пяра паэта з'яўляецца нешта новае. У К. Кірэенкі гэта — яго паэма «Мілавіцы», змешчаная ў сёмым нумары часопіса «Маладосць». Перад намі — споведзь паэта-грамадзяніна, чалавека, за плячамі ў якога шмат пройдзеных дарог, сярэд якіх асабліва памятна, што звязаныя з Вялікай Айчыннай

К. Кірэенка. Мілавіцы. Паэма. «Маладосць», 1982. № 7.

вайной. К. Кірэенка не вышуквае нейкіх нечаканых, экстравагантных сітуацый, а піша пра само жыццё, яго няспешную паўсядзённую плынь, у якой, здавалася б, усё звычайнае,

дзе неба, а на зямлі — па ледзяной раўніне пабеглі языкі пазёмкі колкай.

У творы няма нічога лішняга, другараднага. Адчуваецца гая моўная эканомнасць, калі кожнае слова ставіцца да

Гэтае пытанне — своеасаблівы кульмінацыйны момант паэмы. Адбуваецца той сюэтны зрух, калі падзеі абавязкова павінны ўзяць нейкі новы паварот. І ён адбуваецца. Адзін з лірычных герояў да-

«знедужэлы, падае снарад»: «Нібы шэпча ціха ён нешта перад тым, як цяжка ўздыбіць зямлю і з громам, з лёскатам, са званам прынесці гібель усяму жывому...» Гэта праўда вайны, яе паўсядзённая будні, пра якія трэба ведаць усім нам, асабліва тым, хто не бачыў суролага ліхалецця.

Болей адклікаецца споведзь героя ў сэрцы, і боль узмацяецца, калі даведваешся, што знайшоўся чалавек, які пасля вайны ўжо асмеліўся папракнуць таго, хто выйшаў з ваеннага пекла: «і зампаліт загінуў, і ад роты параненых — як зерняў, засталася ў выбітым цапамі каласку, — а ён жыве...»

Разумееш, як няпроста чалавеку выказаць тое, што было схавана глыбока і далёка ў таямніцах душы, а цяпер вынесена, так сказаць, на суд чалавечы:

**І я маўчаў... Я разумеў:
не проста
Вось так адкрыць душу...**

Гэта ўжо прызнанне лірычнага героя, ад якога ў паэме і вядзецца расказ. І разам з ім як бы сам аўтар прызнаецца, што гатовы «адкрыць душу» сваю ўсім нам, нагадаўшы тое, што таксама адбылося ў адзін з сакавіцкіх дзён далёкага ваеннага года. Таксама знайшоўся чалавек, які адварнуўся ў цяжкую хвіліну, не дапамог, хоць адчуваў, што бедны можа замерзнуць.

Споведзі герояў паэмы паступова набываюць жыццёва-філасофскую напоўненасць, што дазваляе пераходзіць да значных абагульненняў, паядноўваючы між сабой учарашняе і сённяшняе. У творы з'яўляецца паняцце чалавечай даброты як катэгорыі, якая характарызуе паводзіны большасці людзей. А што ўспомнілася благае, дык яно — як своеасаблівае душэўнае ачышчэнне:

**Мо і трэба сэрцу,
Каб яшчэ болей чуйным**

Надрукавана ў «МАЛАДОСЦІ»

...Рыбакі непагоасна на ЗЯМЛІ

знаёмае: пагодлівы сонечны дзень, пад час якога лірычныя героі паэмы прыйшлі на возера, каб «заарканіць добрай блешняй якога гарбыля, а мо і болей...»

Толькі рыбалка для паэта нешта большае, чым звычайнае захапленне. Застаючыся сам-насам з прыродай, ён кожны раз па-новаму адкрывае дзіўны і непаўторны свет зямной красы:

**У гэты ранак я адінуў пешню,
Прысеў на срынку і ў нямым здзіўленні
Перад красою шчодрай, непаўторнай
Застыў,
І доўга, доўга, бы скаваны,
Глядзеў у вочы любае красы...**

Адчуваеш трапяткое здзіўленне праз перад спрадвечнай і заўсёды абноўленай прыгажосцю роднага краю, радуешся сонечнаму выяснаму дню і разам з ім засмучаешся, калі «замурзалася на далягля-

месца, дакладна выражаючы аўтарскую думку, ствараючы той своеасаблівы пастрой, калі чытач сам пачынае станавіцца ўдзельнікам падзей. Даверліва расказвае паэт пра той рыбакі дзень, што — у гэта хочацца верыць — стане нейкай важнай вяхой у жыцці лірычных герояў. Толькі ўсё гэта будзе крыху пазней...

Пакуль жа нетаропкась гаворкі падначалена адной мэце — паказаць радасць яднання людзей з наваколлем. Ды толькі мацнее завіруха, гатовая поўнацю падначаліць сабе ўвесь свет. Адкуль гэтая раз'юшанасць прыроды, непастаянства яе? Гучыць са старонак паэмы запытанне: **Як дзіўна створан свет...**

**Нарэшце перарваў маўчанне наша
Мой сябра. — Побач з хараством
Паўстане часам гэткае
Што хоць заплач ад суму...**

лей вядзе сваю споведзь, якая ператвараецца ў маналог:

**— У жыцці
Звычайна хочацца забыць
Што здэкам прагучалі для
Ды ўсё ж бываюць хвілі,
Так нешта сенане па сэрцы,
У вачах,
Усё ад пачуцця п'яківага...**

Адбуваецца вяртанне ў гады мінулай вайны, у памятны бой, калі патрэбна было ўтрымаць узятую ў фашыстаў вышыню: «Любой цаной... Любы цаной — трымацца на гэтай на патрэбнай вышыні...» Падзеі амаль саракагадовай даўнасці ўрываюцца ў сённяшні дзень, болей адгукваюцца ў сэрцы. Вонкава простая споведзь, а настолькі ўражвае, што адчуваеш катэгарычнасць армейскага загаду і быццам увачавідкі бачыш, як

ПЛЁННЫ ПРАЦЯГ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 5).

сяць да вёскі і такія з'явы, як рост колькасці разводаў, не толькі звычайнае мужчынскае, але ўжо і жаночае курэнне і п'янства.

Адным словам, вёска, народнае жыццё паказваюцца ў «Ягядным Хутары» вельмі рэалістычна, праўдзіва, без усякай ідэалізацыі і сусальшчыны. Аднак жа не толькі ў негатывных праявах. Паэтэса бачыць і дабратворныя зрухі ў сучаснай вёсцы, яе поступ наперад. «Вялікія тут перамены збыліся на радасць жыцця», — падкрэслівае Яўгенія Янішчыц вуснамі сваёй апавядальніцы. А дзядзька Арцём з гонарам паведамляе: «Самы меншы ўнучак Стасік да лесу, як я, прыліп». Сапраўдную любасць да вёскі выказваюць усе галоўныя героі паэмы і сама апавядальніца. Праўда, яна таксама ўжо гарадскі жыхар, але мае вельмі трывалую сувязь і з вясковай рэчаіснасцю, адчувае, што тут яе глыбінныя вытокі, яе карані. «Лёс мой вяскова — з-пад самых асноў», — значае пра сябе апавядальніца. Ствараючы вобразы «вяскоўцаў, радні, землякоў», яна радуецца: «І кожны да рысачкі свой». Сумленне й трыва-

ласць сяла» — гэта ўжо гаворыцца аб жанчынах. Аднак з такой жа высокай павагай і замілаванасцю напісана ў паэме не толькі пра жанчын, асабліва пра маці апавядальніцы, але і пра некаторых мужчын, скажам, пра таго ж дзядзьку Арцёма, былога партызана і самаадданнага працаўніка, які да апошніх дзён свайго жыцця не расставіўся з любімай справай, прывычным заняткам, сумленна нёс нялёгкаю леснікоўскую службу.

Сапраўднае замілаванасць выразна адчуваецца і ў іншых мясцінах твора, у прыватнасці ў сценах вясковага вяселля. Жывыя і ўсмешыстыя, поўныя ўнутранай энергіі, яны вытрыманы ў імкліва-бодзёрых, пераважна танцавальных рытмах, густа насычаны частушачнымі элементамі (уласна фальклорнымі ці стылізаванымі пад фальклор) і ў гэтых адносінах моцна пераплікаюцца з некаторымі купалаўскімі і асабліва коласаўскімі творами. На памяць прыходзіць перш за ўсё «Новая зямля», сцэны сялянскага банкету ў ёй, калі гаварыць больш канкрэтна. Прамога пераймання класічных узораў у Яўгеніі Янішчыц, вядома, няма і блізка, бо і частушкі ў яе сучасныя, свае,

і ўвесь малюнак цалкам самастойны, ні ад каго з вялікіх не залежны. Але агульны характар згаданых сцэн, іх дух і пафас яўна сугучны адпаведнай купалаўска-коласаўскай традыцыі, як, напрыклад, сугучныя ёй, гэтай традыцыі, паэмы Алега Лойкі «Лясная песня» і «Лясун». І, відаць, зусім заканамерна, што жаданне нашай сучаснай паэзіі быць як мага больш блізкай да народнай стыхіі, да саміх асноў народнага жыцця непазбежна схіляе гэтую паэзію да заўсёды жывых і вельмі плённых нацыянальных традыцый глыбіннай народнасці, звязаных з імёнамі Янкі Купалы і Якуба Коласа і развітых многімі выдатнымі беларускімі паэтамі наступных пакаленняў.

Звяртае на сябе ўвагу і жанрава-выяўленчая адметнасць «Ягяднага Хутара». У паэме прыкметна вылучаюцца дзве стылізаваныя плыні. Адну з іх складаюць знірок крыху празаізавааныя лісты маці, дзядзькі Арцёма і стрыечнага брата Уладзіка да апавядальніцы. Празаізацыя дасягаецца густатай зніжана-бытавой лексікі і ўсім дзелавіта-інфармацыйным ладам лістоў, а таксама тым, што гэтыя лісты, напісаныя вершам, друкуюцца як проза, без вылучэння вершаваных радкоў.

Уражанне знарочыстай празаізаваанасці лістоў узмацяецца і ад таго, што яны даюцца на кантрастным фоне другога стылізаванага плыні. Яго складае створаная звычайным вершам і ў многіх выпадках моцна лірычная плынь, непасрэдна звязаная з вобразам апавядальніцы. Гэты воб-

раз нясе ў сабе выразную, адкрытую, нават падкрэсленую аўтабіяграфічнасць і цэментуе ўвесь разнастайны, структурна і выяўленча неаднародны, матэрыял твора.

Самой наяўнасцю падкрэслена вылучаных і неаднародных у структурным і выяўленчым плане элементаў «Ягяднага Хутара» трохі збліжана з паэмай Уладзіміра Дубоўкі «Кругі», «І пурпуровыя ветразы узвівы», «Штурмуец будучыні авенпосты», напісанымі яшчэ ў канцы 20-х гадоў. І хаця паэма Яўгеніі Янішчыц у цэлым менш складаная, чым кампазіцыйна нярэдка «перагружаныя», залішне грувасткія творы з Дубоўкавай паэтычнай трывалі, у некаторых адносінах яна, думецца, фактычна працягвае эстэтычныя пошукі, пачатыя гэтымі творами.

І па кампазіцыйнай структуры, і ў выяўленчых адносінах больш традыцыйная ў параўнанні з «Ягядным Хутарам» паэма «Акно ў дождж». Але яна мае сваю істотную змястоўнасць. Асноўная сюэтная канва твора — запознены візіт да мастака Светаянава закаханай у яго паэтэсы. Візіт гэты ідзе пад акампанементам начнога дажджу і выглядае трохі недарэчна, нават кур'ёзна. Добра перададзена ў паэме, як сяброўска-даверлівыя ноты ў размове паэтэсы з мастаком (а ён «добраахвотны і закарэлы сем'янін») глушачца, паралізуюцца прысутнасцю мастакавай жонкі, якая з раўнавай насцярожанасцю ўслухоўваецца ў кожнае слова начной гасці. Вядома, знешне жанчына карэктна-ветлівая і нават спагадліва-далікатная. Але на самой справе за ўсёй гэтай стрыманай ветлі-

васцю стаіць адзін «інтым-пад-коп». І паэтэса гэта чула ўлоўлівае:

**Ліў за сцяною дождж
няспынены,
Пакутна гутарка цякла.
Лёд у вачах у гаспадыні,
Лёд у акне заместа шкла.
Лёд паміж слоў і паміж гукаў.
Лёд паглынаў утульны быт.
Драбочкі лёду замест цукру
І ледзяной тахты іспыт.
І голька мёрзлага надзеі —
Наш непрытульны карагод.
Я чула: рукі ледзянелі,
Да сэрца дабраўся лёд.**

Што ж, можна зразумець і мастакоў жонку, яе напяртую насцярожанасць, і збянтэжанасць паэтэсы, бо ў паводзінах і ўчынках абедзвюх жанчын, у іх узаемадачыненнях ёсць праўда пачуццяў і нявыдуманая жыццёвая складанасць. Увогуле, вобраз паэтэсы ў паэме мае нямала прывабных рыс. Яна добра разумее ва ўсіх адносінах нялёгкаю жаночую долю ў сучасным свеце, шчыра заклапочана тым, каб не зарастаў «драсёнам шлях ад сэрца к сэрцу», вельмі сур'ёзна ставіцца да свайго таленту, да паэтычнай творчасці, грунтоўна разважае пра мастацтва, яго грамадзянскасць, яго вернасць народным вытокам, глыбока адчувае несмяротную красу народных песень, якім складае ўзнёслы і ўдзячны гімн:

**Паклон ім,
жніўням і вясенным,
Жартоўным, сумным і —
крутым,
І як бяздонне — непраглядным.
І нібы сонца — залатым.
Паклон ім — мілым, галубіным,
Арліным!**

Высіцца іх лёт.
Тады магутная краіна
Калі півучы ў ёй народ.

Народным маральна-этычным вопытам, яго мудрай уважанасцю і немітуслівацю паэтэса імкнецца вывараць і свае інтымныя стасункі. Таму пры-

стаць, — пазнаць і кроплю Нялюдскасці ў тым неабсяжым моры Добра і радасці, што людзі твораць разам Ад нараджэння — для ўсяго, для ўсіх.

Паэма «Мілавіцы» моцная жыццёвай асновай. У ёй выразна бачыцца пазіцыя аўтара. Калі ў «Трыпціху» ён вядзе свайго героя да вытокаў, у матчыну хату, дзе той маральна ачышчаецца, дык на гэты раз ачышчэнне таксама няменш важнае. Яно вымываецца перажытым, памяццю аб мінулай вайне, яе суровых абставінах, што сталі для большасці людзей школай узмушчвання, узялі ў чалавеку яшчэ на больш высокую ступень гуманістычныя якасці.

К. Кірэнка быццам напамінае нам: «Азірніцеся наўкола, колькі на зямлі хараста, непаўторнасці. Усё гэта належыць нам, людзям, і мы павінны ашчадна ставіцца да яго, каб захаваць і перадаць нашым нашчадкам». Учываюцца ў радкі, адчуваю радасць лірычнага героя паэмы за тое, што «ў небе зноў бяскоцца без межаў адкрываўся ўвесь блакіт», і як бы чую голас самога аўтара, чалавека, які любіць жыццё і любоў гэтую перадае нам:

— О Мілавіцы! О наш светлы чуд азёрны!

Прымі паклон За ўсю тваю святую дабрыву! Мы пойдзем ад цябе з яшчэ свяцейшай верай, Што радасць непагасна на зямлі!

Добрыя, светлыя думкі абуджае новая паэма К. Кірэнкі. Яна чытаецца з той неаслабнай цікавасцю, калі слова паэта кранае цябе, дапамагае задумвацца над вечнымі праблемамі жыцця, над вытокамі добра і чалавечнасці. А калі напісанае аўтарам даходзіць да сэрца чытача і хвалюе яго — значыць творчая праца не была марнай, значыць з'явіўся твор, што набывае грамадскае гучанне.

Святлана ХОРСУН.

«АБВ» пра Янку Купалу

«Вялікі паэт Беларусі» — пад такім загалоўкам балгарскі штотыднёвік «АБВ» у сваім нумары 27 (6—12 ліпеня) паведамляе чытачам пра выхад у сафійскім выдавецтве «Народна култура» аднатомніка выбранных твораў Янкі Купалы і Якуба Коласа ў перакладзе на балгарскую мову,

прымеркаванага да 100-годдзя з дня нараджэння двух класікаў беларускай літаратуры. У сувязі з юбілейнай датай Янкі Купалы артыкул цалкам прысвечаны яму.

Аўтар артыкула, адзін з перакладчыкаў твораў паэта Янка Дзімаў піша, што Купала, якога перакладалі многія

выдатныя балгарскія паэты, ужо даўно вядомы ў Балгарыі, але толькі цяпер, з выхадам саліднага тома выбранных твораў двух песняроў беларускага народа, паўстане перад балгарскім чытачом найбольш цэласна: купалаўская частка кнігі «ахоплівае ўсе бакі яго багатай і разнастайнай лірыкі». Заслуга ў гэтым укладальніка Сімяона Уладзімірава, які гэтак удала падабраў творы, што «перад чытачом раскрываюцца ўсе самыя сутнасныя рысы рознабаковага паэтычнага дару».

Янка Дзімаў гаворыць пра асаблівасці творчасці Купалы, пра магутны і самабытны та-

лент, якім прырода надзяляе вялікіх паэтаў і які, на жаль, застаецца іх дарагой тайнай. Але для нас, піша аўтар, «дастаткова хоць наблізіцца да гэтае таямніцы, каб стаць дабрэйшымі, чысцейшымі, больш чалавечнымі — з вераю ў заўтрашні дзень чалавечтва, якому прысвяціў сваю любоў да народа, свой талент і сілу духа Янка Купала».

Тут жа змешчаны два вершы Янкі Купалы ў перакладзе Найдзена Вылчавы і Янкі Дзімава: «З песень а бітвах» («Іграюць сурмы баявыя...») і «Спёка».

Уладзімір АНІСКОВІЧ.

ЧАСОПІСЫ Ў ЖНІЎНІ

«П О Л Ы М Я»

«Семдзесят» — такой назвай аб'яднана падборка новых вершаў М. Танка, прыурочаная да яго 70-годдзя.

«Знак бяды» — новая апавесць В. Быкава.

У шостым нумары была змешчана нізка вершаў Я. Купалы, напісаных па-польску. Цяпер друкуецца другая падборка (пер. У. Мархеля).

Публікуюцца таксама вершы В. Дашкевіча, нарысы А. Масарэнікі «Зямля добрых людзей», А. Казловіча «Вясковыя жанчыны», артыкул М. Няхая «Сустрачы на Магілёўшчыне».

Новыя кнігі рэцэнзуюць А. Фядосік і В. Фядосік, М. Лобан, В. Дэконская.

Ёсць чарговая падборка «Наш календар».

«М А Л А Д О С Ц Ь»

З паэтычных твораў чытачы пазнаёмяцца з вершамі М. Пранаповіча, П. Макаля, паэмай У. Някляева «Ружа вятроў».

Проза прадстаўлена апавесцю А. Карпюка «Партрэт», драматургія — п'есай У. Караткевіча «Калыска чатырох чараўніц».

«Клопат аб дабрабыце народным» — артыкул Л. Лахманенкі, Нататкі А. Зэнава «Наш дом — райком» маюць падзагалолак «З дзённіка камсамольскага работніка».

Змешчаны пачатак фотанарыса А. Гаўрона і В. Ждановіча «Мінскі мерыдыян».

І. Чарота выступае з артыкулам «Яднае народы Коласава слова». А. Гардзіцкі гутарыць з Р. Казаковай, Р. Лубіўскім, Г. Эмінам — «Сябрына».

Думкамі пра кнігу А. Разанава «Шлях-360» дзеляцца С. Марчанка і А. Сідарэвіч.

«Б Е Л А Р У С Ь»

Да 60-годдзя ўтварэння СССР публікуюцца матэрыялы, прысвечаныя Літоўскай, Латвійскай і Эстонскай ССР. З іншых матэрыялаў — апавесць А. Жука «І сніўся сон» (дру-

куецца заканчэнне), вершы У. Снарнікіна, штрыхі да творчага партрэта Я. Глебава, напісаныя С. Берасцень — «З думак светлых, мар нязначных...», інтэрв'ю Л. Казыры з прапагандыстам беларускай літаратуры ў Англіі А. Макмілінім — «Беларуская літаратура ў Вялікабрытаніі», слова Р. Барадуліна пра П. Панчанку — «Шчодрая маладоць таленту».

«Вышыня Багданчыка» — нарыс М. Іванова, «І мінулі гады жыцця...» — публіцыстычны роздум Р. Баравіковай, «Да акіяна шлях далёкі...» — рэцэнзія С. Марчанка на кнігу В. Бечына «Шлях да акіяна».

Адзначаецца 75-годдзе народнага артыста СССР З. Стомы — артыкул А. Ганчарова «Натхненне душы» і 50-годдзе П. Макаля — слова К. Камейшы «Жыццём заручаны» і верш П. Макаля, прысвечаны І. Мележу.

«Н Е М А Н»

Пад рубрыкай «У вянон дружбы» прадстаўлена падборка вершаў латышскіх паэтаў у перакладзе Т. Глушковай, Л. Раманенка, Р. Дабровенскага, В. Андрэева. Слова пра іх творчасць гаворыць М. Абола — «Да новага сонца».

Вершы Г. Чарназьяна з армянскай перакладаў Ф. Яфімаў.

А. Кудравец прадстаўляе творы маладых. У падборцы змешчаны апавяданні У. Ягоўдзіна, Л. Філімонава, У. Рубанава, В. Хамчук, У. Саламахі, А. Пензя (пер А. Кейзарава, А. Асташонка, В. Шчадрыной, У. Жыжэнкі, В. Генкіна, Г. Нуховай).

Друкуецца таксама апавяданне У. Шыціка «Галоўны сведна» (пер з беларускай).

Публікуюцца працяг рамана К. Ваннегута «Сірэнны Тытана» (пер з англійскай Н. Калінінай).

«Вялікія праблемы вялікага горада» — матэрыялы «круглага стала», які правялі супрацоўнікі «Немана».

У артыкуле «Па слядах «Чорта» Б. Клейн расказвае пра нашага земляка В. Багамолава, якога ведаў Горкі.

Кнігі А. Жука «Ісці доўга», У. Савіцкага «Улька», А. Мальдзіса «На скрыжаванні славянскіх традыцый» рэцэнзуюць Э. Мартынава, Г. Папоў, Ю. Лабінцаў.

Пра паездку ў Народную Дэмакратычную Рэспубліку Йемен дзельца ўражаннямі А. Герасімаў — «На самым поўдні Аравіі».

Ёсць падборка матэрыялаў пад рубрыкай «Учора, Сёння, Заўтра». Завяршае нумар «Хроніка «Немана».

ўсім душэўным болі, выкліканым нераздзеленым каханнем і тым, што яно знікае, незваротна траціцца, яна ў канчатковым выніку схіляецца да аптымістычнай пазіцыі, выразна заяўленай у заключных радках твора («Святло праглянецца з туману, дасць бог, адчай перасмысліць», «Заднее ў сотнях вокан згода і ў тым акне, дзе загаснуў дзень»).

Матывы каханьня, адлюстраванне складаных і супярэчлівых душэўных рухаў шмат месца займаюць і ў лірыцы з кнігі «На берэзе пляча». Тут, у вершах з гэтай кнігі, як і заўсёды ў паэзіі Яўгеніі Янішчыц, з гранічнай чалавечай шчырасцю, вялікай душэўнай самааддачай і вельмі высокай эмацыянальнай напружанасцю і ўсхваляванасцю выяўляюцца самыя разнастайныя адценні і павароты інтымнага пачуцця. Лірычны герой паэтыкі ведае ўдзячную радасць і сапраўдную адухоўленасць каханьня, яго ўздывому надзею і крохкую, боязкую даверлівасць, калі «трымціць душа на тонкай гольцы шчасця». Цеплыня пачотнасці ў вершах Яўгеніі Янішчыц часам даходзіць аж да самазабыцця, гатоўнасці на самапаніжэнне і страту волі, незалежнасці. Не менш пранікнёна перадае паэтэса трывогу, смутак і боль нераздзеленага каханьня, журбу разлуку, пнячужную гаркату рэўнасці, тугу расчараванняў і адзіноты, лёд адчужанасці і адчай непаразуменняў.

Асноўная амплітуда руху інтымнага пачуцця ад шчасця да гора, ад радасці да бяды, ад усмешкі да смутку ў лірыцы Янішчыц можа быць схоплена, вядома, толькі ў груба-пры-

блізных контурах, двума наступнымі прыкладамі: Уладна ранішняй рудэ Лавіць сніжок падталы, Тваю журынку на шчаце Адчуць за тры кварталы.

І ўсё, што знікла, быццам дым, Што ў цішыні наспела, — Цяплом тваім, святлом тваім Перапісаць набела! («Ранішняе»).

Кругі расстання прад вачыма, Дарог няўтульныя лаўжы... Навошта ж воля для жанчыны, Калі ёй цэлы свет чужы! (З верша «Вольная жанчына»).

Гэта крайнія пункты адліку. А між імі ляжыць безліч нюансаў і пераходаў, адлюстраваных, часта па-майстэрску, у вершах «У маладой журбе», «Чым пачыналася яна», «Прыходзіш з нягоды ці з суму», «Весела ляцяць рукамі», «А як хацелася цяпла», «Дні назад перагартаю», «Не, не паселішся тут», «І тчэ жыццё гады, нібы палотны», «Гэта, мілы мой, лёсу насмешка», «Як і не быў», «Так нараджаецца дзіўны раманс», «І калі звычайным кругам», «Над зажуранай парашаю», «З якой вясны», «Не парві струну рукі», «Душы не патрывож», «Ах, на шчасце, яшчэ», «Як прасіцца сцэжка пад ногі» і шэрагу іншых.

Аднак пры ўсёй разнастайнасці інтымнай лірыкі паэтэсы з цягам часу ў яе ўсё больш відавочнымі становяцца матывы гаркаты, душэўнай неўладкаванасці. Такі зрух выразна намеціўся ўжо ў «Ясельдзе». Працягваецца драматызацыя інтымных матываў і ў кнізе «На берэзе пляча». Выкліканы гэты працэс найперш некаторымі асаблівасцямі асабістага жыцця паэтэсы, але разам з тым ён у пэўнай меры адлюстроўвае і аб'ектыўны стан сучаснага свету з такімі яго бяс-

спрэчнымі рэальнасцямі, як узростанне патрабавальнасці да чалавечых узаемаадносін, іх усё большае ўскладненне, крызісныя з'явы ў развіцці сям'і, пра якія з асаблівай нагляднасцю гаворыць хоць бы пагражальна вялікая колькасць разводаў, і інш.

У свеце ўстойлівых маральна-этычных каштоўнасцей многае значаць для Яўгеніі Янішчыц мацярынскія пачуцці. Таму матывы самаадданай, шчыльна-пачуццёвай мацярынскай любові, якія ўпершыню павяліся ў «Дні вечаровым», працягваюцца і ў кнізе «На берэзе пляча» (цудоўна напісаны верш «Андрэю» і іншыя творы). Яны часткова прыглушаюць і як бы нейтралізуюць гаркату інтымна-любоўных перажыванняў, але цалкам, вядома, не знікаюць яе.

Заканчваючы размову пра кнігу «На берэзе пляча», вяртаюцца раз падкрэсліць, што па сваіх матывах гэтая кніга мае нямаля сугучнага з ранейшымі зборнікамі паэтэсы, асабліва з «Ясельдай». Але гэта не тое банальнае паўтарэнне, не перапеў, якія недалёкая крытыка нярэдка схільна бачыць у многіх пісьменнікаў, калі яны працяглы час адлюстроўваюць блізкія сферы рэчаіснасці або аддаюць перавагу пэўнаму тыпу героя. Найчасцей жа ў такіх выпадках, і ў Яўгеніі Янішчыц таксама, мы маем справу з вярнасцю мастакоў вызначальным арыенцірам свайго эстэтычнага свету. У паэту лірычнага складу, якія ўсё жыццё пішуць па сутнасці біяграфію сваёй душы, вядома, у яе актыўных кантактах з навакольным светам, з рэчаіснасцю, такая вярнасць,

такое пастаянства (у асноўным, апорным, вызначальным) заўсёды вельмі прыкметныя і непазбежныя. Зразумела, калі развіццё мастака ідзе натуральна, без штучнага фарсіравання і гвалтоўнага прыспешвання. Мастакоўскае станаўленне Яўгеніі Янішчыц якраз вельмі натуральнае, арганічнае, яно пазбаўлена аўтарскага гвалту. І пастаенне паэтэсы больш заўважаецца не столькі ў змене асноўных матываў, колькі ў трансфармацыі іх удзельнай вагі і ўвогуле ў іх унутраным руху, паглыбленні і развіцці. Такі рух, паглыбленне і развіццё ў Янішчыц ад кнігі да кнігі праглядаюцца дастаткова выразна. Актыўныя кантакты з новымі сферамі рэчаіснасці, тымі, якія паэтэса здольна асвоіць, абжыць душэўна (няхай сабе абжыванне будзе вылівацца і ў формах страснага адмаўлення, пратэсту, а не толькі згоды і прыманьня), — гэтыя кантакты ўзмацняюць зрухі ў творчасці Яўгеніі Янішчыц, робяць іх больш відавочнымі, нагляднымі.

Гэта асабліва пераканальна пацвярджае, напрыклад, нядаўні «лімаўскі» цыкл «Слакоўныя вершы», напісаны ў сувязі з удзелам Янішчыц у рабоце XXXVI сесіі Генеральнай Асамблеі ААН. Асноўныя фактычныя рэаліі тут зусім новыя. І хоць душэўная рэакцыя паэтэсы на гэтыя рэаліі ў галоўным, у прынцыпе ідзе ў рэчышчы тых асноўных параметраў, якія і раней вызначалі эстэтычны свет аўтара, само пачуццё часта актывізуецца, яго інтэнсіўнасць узростае. Не здарма ж і сама паэтэса падкрэслівае: «Але так адбылося, што ў чужой і новай для мяне

краіне я яшчэ мацней адчула любоў да сваёй Радзімы, да мілай сэрцу шматпакутнай і гаючай зямлі нашай. Гэтыя пачуцці і кіравалі многімі маімі думкамі пры напісанні вершаў».

Сапраўды, патрыятычныя матывы, добра знаёмыя чытачу, загучалі яшчэ больш востра і ўзважана-стала:

Да чужога не звыйклія вочы, Сэрца цепліць гаючы ўспамін. Можна, свет пераменіцца

тройчы — Келіх роднага неба адзіні! («Келіх роднага неба»).

Публіцыстычна завострана і трохі як бы зноў аголена выказаны ў амерыканскім цыкле і не вельмі часта, але таксама наяўныя ў некаторых ранейшых творах паэтэсы матывы барацьбы за мір, трывогі за будучыню чалавечтва:

Светла міру мне даваць прысягу. Не бунтуй, шалены акіяна. Я сама стаю, як дрэўка сцягу Перад уваходам у ААН.

(«Перад уваходам у Арганізацыю Аб'яднаных Нацый»).

Між галубоў гуляюць дзеці (Хай абміне іх горкі плач).

О, страшна мне ўбачыць, што ў свеце

Зямля ўзляціць, як лёгкі мяч. («Прагулка па Мэдзісон»).

«Вынянчаны мой радок не можа з іншымі змяшчацца, — з гонарам піша Яўгенія Янішчыц у кнізе «На берэзе пляча». І паэтэса мае рацыю. Яе знешне найчасцей няйдкая, але глыбокая і сапраўды таленавітая паэзія, моцна абалётая на ўстойлівага нацыянальна-традыцыйнага, займае сваё адметнае і трывалае месца ў нашай літаратуры. Гэта яшчэ раз пацвярджаюць і кнігі «На берэзе пляча», і новыя цыклы вершаў паэтэсы.

Дзмітрый БУГАЕЎ.

Рэха

Алесь ЖЫГУНОЎ

ЛІЧЫНЕ

У прасторы гукаю —
АЙ-ЧЫ-НА...
— Чый ты? — рэха ў бары зазвініць.
З крывічоў я, тутэйшы. А чым я
Вось за гэта змагу адплаціць?
Чым змагу адплаціць, як належыць?
(Лёс, ці хопіць адведзеных год?)
За высокую прыналежнасць
Да ўсяго, да ўсяго.
— Да ўся-го-о!..
На служэнне табе, не на ўцеху
Мне крынічныя словы шукаць.

Баравое няўтомнае рэха
Чуйна споведзі будзе чакаць.
— Чакаць-а-аць?..

Не там, а тут сляды твае дымяцца,
Дзе выбягаюць сцежкі палявыя.
А птушкі адлятаюць, каб вяртацца,
У нас, напэўна, выраі другія.

Па-добраму — тут назаўжды застацца,
Дзе радаслоўнай повязі тугія.
А птушкі адлятаюць, каб вяртацца,
У нас, напэўна, выраі другія.

І потым па-жабрачы пабірацца
Ты будзеш у пякучай настальгіі,
Бо птушкі адлятаюць, каб вяртацца,
У нас, напэўна, выраі другія...

Валошкі сумнае чало

У дзень нараджэння хтосьці падарыў
засушаную валошку.

Лёс літасцівы — дваццаць восем
Пад белым буславым крылом.
І — уваходзіны ў восень
Маладнякуюць за сталом.

Ужо крынічыць пажаданка,
Каб столькі і яшчэ крыху.
І так да твару вышыванка,
А непарожняя буслянка
Вузельчык скіне на страху.

Твой дзень.
Слязінкай заіскрыцца
Валошкі сумнае чало.
...Мне дваццаць восем, грукне трыццаць.
Максіму дваццаць шэсць было.

ПРОЗА

...У сваю Дуброву я прыехаў позна вечарам. З Мінска выбрацца было амаль немагчыма. І на аўтобусным, і на чыгуначным вакзале тварылася нешта неверагоднае. Закончылася сесія, і тысячы студэнтаў рваліся на канікулы.

Цягнік, якім я звычайна езджу дадому, пайшоў перапоўнены, не забраўшы мо і дзесятай часткі тых, хто жадаў на яго сесіі. Наступны за ім быў скоры, але і на яго білет узяць не ўдалося. Толькі на самы апошні, які адпраўляўся ўжо надвечаркам, нарэшце сяк-так убіўся. Вірлівы, шумны натоўп уціснуў мяне ў бітком набіты вагон, і так, стоячы то на левай назе, то на правай, даехаў я да сваёй станцыі.

Дома я адно толькі прывітаўся з бацькамі, паставіў у хаце чамадан — і адразу ж у клуб, на танцы, дзе, магчыма, была і яна...

Надзю я ўбачыў яшчэ з калідора, праз адчыненыя ў залу дзверы. Яна танцавала... з Іванам Пятровічам!

Нахіліўшыся да яе, той нешта ажыўлена расказаў, а Надзю раз-пораз ускідала на яго вочы і ўсміхалася.

Я стаяў у калідоры адзін, і нейкі момант, апанаваны самымі супярэчлівымі пачуццямі, вагаўся: заходзіць у клуб, ці вярнуцца дадому. Усё ж такі жаданне бачыць яе перамагло. Да таго ж трэба было ў рэшце рэшт пагаварыць аб усім сур'ёзна, устанавіць нейкую яснасць.

Я ўвайшоў у залу і хацеў неўзаветку прайсці да хлопцаў, але мужчыны, якія звычайна тоўпяцца ў парозе, затрымалі мяне:

— А-а, Мікалаевіч! Здароў, здароў...

— Ну, як там, сталіца?

Я падаваў аднавяскоўцам рукі, адказваў на іх пытанні, жартаваў, а вочы мае ўвесь час сачылі за Надзям. Вось яна павярнулася, глянула ў мой бок, і на імгненне я злавіў яе позірк. І мне здалося, што твар яе азарыўся міжвольнай радасцю.

— Танцуем развітальны вальс! — абвясціў нехта з хлопцаў.

— Ну, ідзі, Мікалаевіч, скруці хоць апошні, а то мы тут, старыя цецерыкі, галаву табе адурілі...

Я выбраўся з пракуранага мужчынскага гурту і рашуча накіраваўся да Надзі. Яна, відаць, чакала гэтага, бо адразу ж павярнулася да мяне, ступіла насустрач... З клуба мы выйшлі разам. Не згаворваючыся, пайшлі гасцінцам, да рэчкі. За вёскаю павярнулі на сцежку, па якой не раз, бывала, хадзілі яшчэ школьнікамі.

Надзю была непрывычна вясёлая, расказвала пра сесію, жартавала, смяялася. Але мне карцела сваё і я запытаў:

— Надзю... Чаму ты мне не пісала?

— А я пісала, — яна загадкава ўсміхнулася. — Але... але не адсылала.

— Чаму ж?

Замест адказу яна сарвала на абочыне нейкую мятлічку і, паказваючы мне вуха, адбегла па сцежцы наперад. Але я жарт не прыняў, мне хацелася пагаварыць з ёй сур'ёзна.

Яна пачала пакуль я падыду, сказала: — А я ўжо думала, ты не прыедзеш... І наогул... не захочаш больш бачыць мяне...

Вёска засталася далёка ззаду — у цені яна азначалася доўгім ланцужком

электрычных слупоў. Злева ад нас быў шырокі поплаў, справа — жытнёвы палетак. Над намі — высокае, зорнае неба. Стаяла цёплая, чуйная ноч. Адна з тых, якія бываюць на пачатку касавіцы. Пахла травамі, жытам, якое шапацела побач. Недзе непадалёку, у кустах, брулілася нябачная Вісліца. Аж боязна было азывацца, парушаць гэтую незвычайную суцішнасць і суладнасць, што панавала навокал.

— Хораша, праўда? — шэптам сказаў я і абняў Надзю. Яна падатліва прыгарнулася да мяне. Я адчуў яе цяпло.

— Надзейка-а!..

не, але неяк зусім па-новаму — як спявалі надосвітку пеўні.

Першым азваўся недзе зусім недалёка, мусіць, на суседавым двары, хрыплы, моцны голас:

— Ку-кар-рэ-ку-у!

Нейкае імгненне было ціха-ціха, а затым пеўні заспявалі адразу па ўсёй вёсцы — адзін, другі, трэці... Іх галасы чуліся то побач, зычна, то прыцішана, а то і зусім глуха, толькі даносілася апошняе «ку-у...» Майстэрства спеваў было таксама рознае: ад чыстага, аж здаецца, крыштальнага «ку-ка-рэку» да хрыплага, неразборлівага.

Зіновій ПРЫГОДЗІЧ

Зіновій Прыгодзіч па прафесіі журналіст. У 1967 годзе ён закончыў аддзяленне журналістыкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна. Менавіта аб гэтых гадах, гадах студэнцтва, аповесць маладога аўтара «Журавы на далёкай пойме». Напісана

яна ў форме лірычнага дзённіка.

Прапануем увазе чытачоў невялікі ўрывак з гэтага твора.

Аповесць «Журавы на далёкай пойме» рытуецца да друку ў часопісе «Маладосць».

Гарачая хваля нязнанай раней пяшчоты выплыла недзе з глыбіні маёй душы і захлынула мяне ўсяго.

— Родная мая-а... Любая-а...

Яна закінула галаву, заплюшчыла вочы. Яе вусны былі блізка-блізка. Імгненне — і я прагна прыпаў да іх, трапяткіх, даверлівых — і калыхнулася, паплыла з-пад ног зямля, аглухла звонкая, чароўна-шчаслівая ноч.

Шоў ранацюю поплавам. Тым самым, на якім некалі прайшло ўсё маё дзяцінства.

І хоць многае за год змянілася, праз самую сярэдзіну поплава пракапалі шырокую канава, дый самога поплава, можна сказаць, няма — яго зааралі, засеялі жытам. І ўсё ж... Звонка сакаталі, як тады, у маленстве, конікі ў бульбе. Гэтак жа пахла траваю, бульбоўнікам і яшчэ нечым знаёма-родным. Гэтак жа за ракою ў ранішнім тумане пераклікаліся касцы.

І божы мой, як адразу, што пчолы, зараіліся ў маёй душы ўспаміны, растрывожылі-ўсхвалявалі сэрца. І было невыказна прыемна, радасна і трохі журботна-балюча ад таго, што тая чароўная, шчаслівая пара ўжо не вернецца, не паўтарыцца больш ніколі-ніколі.

І думалася яшчэ: як добра, што ёсць на гэтай узвінчанай, апантанай зямлі мой ціхі, мой родны куток, дзе можна вольна і свята вачышчанацца, пастаяць, стрымліваючы на вачах слёзы, падумаць пра сваё мінулае і пра сваё заўтрашняе.

Слухаў сёння — не ўпершыню, канеч-

Усё гэта ішло некалькі хвілін — такімі хвалямі, пералівамі, і здавалася, што от зараз спывае ўся зямля. І мо ўпершыню з такой зачараванасцю і нейкім нават здзіўленнем слухаў я гэтую адвечную і — дзякуй богу! — жывую яшчэ песню зямлі, песню жыцця.

Кожны раз, калі я прыязджаю дадому, мае аднавяскоўцы вітаюцца са мною і абавязкова кажуць:

— А ты, браце, пахудзеў. Ой, пахудзеў...

Я смяюся. Бо калі б я сапраўды з кожным разам гэтак худзеў, то даўно б ад мяне засталіся б адны косці ды скура.

Але я разумею, што хочучь сказаць гэтым людзі, маўляў, нялёгка табе там, браце, навука яна ёсць навука... І ў гэтым «пахудзеў» — прыхаваная павага і да мяне, і да таго невядомага, таямнічага «ніверсітэта».

О, святая наіўнасць!

Пасля таго, як я ўпершыню пацалаваў Надзю, мне думалася, больш таго — верылася, што вольна ўцяпер у нас з ёю будзе ўсё, як у казцы.

Учарашні вечар развееў мае спадзяванні ўшчэнт.

...На сустрэчу яна прыйшла халодная, чужая. Калі я паспрабаваў абняць, яе рукі завучана ўпёрліся мне ў грудзі. Затым — не ведаю для чаго — яна пачала гаварыць, як ёй сумна тут, у вёсцы, і як яна рада, што едзе сягоння з маці ў гасці, некуды ажно на Гомельшчыну, на цэлых два тыдні.

Мы стаялі на двары, ля хаты. Нікуды далей ісці яна не захацела, спаслаўшыся, што хутка павінна прыехаць машына. Настрой у мяне быў паганы, размова наша не клеілася, і я з нейкай нават палёгкаю ўздыхнуў, калі нарэшце ў цемнаце бліснулі фары і нябачная «Волга» спынілася ля веснічак.

— Ну, мне пара, — сказала яна.

Я яшчэ раз памкнуўся быў абняць яе, але яна зноў халодна адхілілася:

— Не трэба.

Яна пайшла ў дом, па рэчы. Назад выйшла ўдзвіж з маці. Накіраваліся да машыны. Шчоўкнулі дзверцы. Няўжо так і паедзе, не развітаўшыся? Не, вярнулася:

— Да пабачэння, Жэня.

Я моўчкі кінуў галавой.

— Ты што, пакрыўдзіўся?

— Так, глупства ўсё...

Яна павярнулася і пайшла. Загуў матор, успыхнула святло фар — паехала...

Дзіўныя, самыя супярэчлівыя пачуцці змагаюцца ў маёй душы...

Калі Надзю бывае добрай, ласкавай, калі яна хоць трохі горнецца да мяне — як лёгка, як хораша мне тады! Я самы шчаслівы чалавек на зямлі.

Але такое бывае рэдка. Часцей я натыкаюся на яе раўнадушша, на яе халодную маўклівасць. Мы сварымся — і тады я праклінаю ўсё на свеце.

А можа, дзяўчына і павінна сябе так весці? Можа, у гэтай стрыманасці, у гэтай загадкаваасці і заключаецца прыцягальная сіла кахання?

Да д'ябла такую сілу! Я ўжо не зялёны школьнік. І я хачу не толькі кахаць, але і быць каханым. Я хачу прастай жаночай ласкі.

Чаму ж яна баіцца гэтага, не хоча сказаць пра свае пачуцці? Дакуль будзе існаваць паміж намі крыўдная, прыкрая мяжа?

А можа, я шукаю ў каханні спакою? Не ведаю. Толькі я ніколі не згаджуся з тым, што дзяўчына — нібыта ў імя кахання — павінна хаваць свае пачуцці.

Як кепска ўставаць позна. Адчуванне такое, нібыта жыццё ўсё пайшло далёка наперад, а ты толькі ашаломаўся і не ведаеш, што рабіць: ці то даганяць, ці то сядзець, склаўшы рукі, чакаць наступнага дня. Выбіты з каліяны, пазбаўлены агульнага рытму, часам так і не знойдзеш, чым заняцца.

Дзень сапсаваны...

Люблю прыгарадныя аўтобусы. І хоць тут заўжды тлумна, шумна, але за тых паўтары-дзе гадзіны, якія едзеш з райцэнтра дадому, чаго толькі не наслухаешся: і п'янавата-вясёлых песень, і вострых, па-вясковаму грубаватых жартаў, і розных навін ды гісторый.

...Расказваў пажылы мужчына свайму суседу па лаўцы. Расказваў нягучна, але я стаяў якраз побач, і нават скрозь неспіханую аўтобусную гаману добра чуў кожнае слова.

— ...І от, браце, уздумалася мне паглядзець таго каня, на поплаве. Толькі я гэта высунуўся з-за куста, як чарга з аўтамата: ту-ту-ту! А ёлкі з палкамі! Мяне ўсяго і працяла, як гарачаю швайкаю. Ногі адразу падкасіліся, і я грывнуўся ніцма. Ляжу, а ўвачу, братка ты мой, цямнее, цямнее... Ну, думаю, капут. Аж не. Чую нешта цёплае па грудзях бяжыць. «Кроў!» — здагадваюся і аж зраднеў. «Значыць, жывы яшчэ, толькі паранены...» А тут і трава недзе побач

Каля Скарыны

Знебыту — не скарыўся,
Рэхам стагоддзяў
Вякуе.
І я — прапраўнук Скарыны
Заўтра
Што
Надрукую?

Бяроза дзяцінства

Дзяцінства падала бяроза,
І небасхіл не утрымаў.
Сусед бязгрэшна і цявара
На прыямленне пазіраў.
Каля збучвалага асвера
Апошняй кропляю сцякла.
І — абазвалася сякера.
І — зноў зарумзала піла.

Як прысак, пілавінне — слёзы,
Пасля я зносіў круглякі.
І сам — бязгрэшны і цяваразы —
Дзяцінства ўспамінаў радкі:
Расце светла-светла
Ля бацькоўскай хаты.
Паціскае ветла
Мне руку, як брату.
На мове высокай
Са мной загаворыць.
І гаючым сокам
Смагу спатоціць.
І ён вяртаўся, ён вярнуўся б
Дзяцінства мілагучны свет,
Ды уздыхнуў і папярхнуўся
Пякучым тытунём сусед.

Золата—ні маціны —
На вятрах мой дом.
Скарб найцэнны —
Матчына

Неўміруха-спадчына —
Песня над жнівом.

Ул. АРЛОВУ

Неруш—не руш,
Свеціць хай неруш.
Шлях твой не з руж,
З часам — паверыш...
Арэол дня
Над галавою.
І вышыня
Дасца слязою.

Калі світальна плачуць верасы
І росамі на жухлы дол кладуцца —
Гукай мяне, і нашы галасы
У вечнасці ужо не размінуцца.

І абамшэлы пракаветны бор
Прывеціць нас — ласі затрубяць хорам,

І да вяршалін, а затым да зор
Нас узясе наш першабытны сорам.

Сустрэчы

В. М. ШУКШЫНУ

Кастром каліны
Восень абгарыць,
У сцятых вуснах
Загарчаць травінкі.
Што па цяплу пара
Спраўляць памінкі —
Ты пачынаеш
Глуха гаварыць.

Што абжываеш
Свой нялёгкі век,
Што песня жураўліная
Прапета.
Ну што з табой,
Мой добры чалавек?
І што са мной?..
І што з табой,
Планета?..

зашастала, і боты туп-туп-туп... Ідуць, фрыцы, на мяне. Спыніліся. Адзін з іх ботам мне ў бок — р-раз! Уставай! Думаю: не падымуся — застрэляць. Сабраў я ўсе сілы, падняўся. А кроў з раны, тут во, на грудзях, аж цурчыць. Вусны асмяглі. А яны, гады, бачаць — і хоць што...

Гналі нешта кіламетраў са тры. Аж да калгаснага пляца. Там ўжо вялізны натоўп, з усіх навакольных вёсак людзей сагналі. Немцы вакол з аўчаркамі, злосныя, вызверваюцца на кожнага: «Парцізант! Парцізант!» Уштурхнулі мяне ў гэты натоўп, да ўсіх, і тут я быў яму якую праваліўся — знепрытомнеў.

Ачнуўся толькі на другі дзень, у чужой хаце. Дзякуй богу, добрыя людзі не пакінулі мяне, падабралі... А многіх жа там, на пляцу, немцы пастралілі. Аказваецца, той ноччу, непадалёку ад нашай вёскі ўзарваўся эшалон з танкамі і от яны лютавалі, усё патрабавалі, каб хто выдаў, дзе стаяць партызаны. Калі ж нічога не дабіліся, пачалі страляць, паліць хаты.

Та-ак, браце... Сам-то я, як бачыш, астаўся жыць, а сям'я не ўцалела. Прышоў я тады дадому, а на месцы хаты — адно папалішча. Жонку, дзяцей забілі. Сеў я побач і сяджу. Не плачу, сэрца як скамянела... Не знаю, колькі я так сядзеў, ажно чую тупат нейкі. Конь мой бяжыць. Пазнаў мяне, заржаў, уткнуўся вільготнаю пысаю ў твар. І толькі тут хлынулі ў мяне слёзы...

Быў учора на нашым балоце. Вялікія перамены чакаюцца тут! За спрадвечную багну ўзяліся, здаецца, не на жартачкі. Нагналі экскаватараў, бульдозераў — процыма. Дзень і ноч чуваць гул матораў. Нарэшце! Нарэшце-такі клятая дрыгва пачне служыць людзям.

Адно азмрочае гэту радасць. Меліяратары, якія прыйшлі на балота, каб акультурыць яго, нішчаць цяпер немілазэрна ўсё, што трапляецца на іхнім шляху: і гатовыя паплавы, і альшэўнік. Нават раку, і тую перарабілі ўжо гэтак, што не пазнаць. Я як убачыў бедную, знявечаную Вісліцу — аж балюча стала. Колькі год вольна і лёгка бегла яна праз нашу вёску, празрыста-блакітнай стужкай слалася ў паплавах, брулілася-вілася між алейшын і вербалоу, нетаропка несучы ўдалачынь, да дрымучых бароў, сваю звонкую, светлую ваду. Неважлікай, не дужа прыкметнай была гэта рэчка, а якім характаром, якой пазэзіяй здобіла яна маё (і не толькі маё) дзяцінства. Як любілі мы, дзеці, нашу Вісліцу! Колькі розных казак пераслухана, колькі дум перадумана на яе берагах! Рака вучыла нас спрыту, мужнасці і, можа, больш чым што іншае, абуджала ў сэрцы трапяткое пачуццё любві да прыроды, да роднага краю. І вось цяпер замест колішняй першаходнай красы — брудная, да нудоты прамадая канава...

Нашто ж так груба наводзіць культуру ў прыродзе? І ці мае ўсё гэта якое дачыненне да меліярацыі, якая, дарэчы, у перакладзе з лацінскай азначае не асушэнне, а паляпшэнне?

Чалавек і прырода... Я не магу сабе ўявіць іх паасобку, адарванымі адзін ад другога.

Нідзе і ні ў чым не знойдзеш, бадай, большага адзінства і большай злітнасці, як у прыродзе і чалавеку. Яны разам абуджаюцца, разам працуюць і адпачываюць. Разам растуць. Прырода без ча-

лавека страціць свой сэнс. Чалавек жа без прыроды — загіне.

У небе купаўся жаўранак... Спяваючы, ён траптаў крыльцамі і паволі, амаль вертыкальна, апускаўся ўніз, да красуючага жыта. І здавалася, што жаўранак проста з блакіту і сонца выноўвае сваю звонкую, пералівістую песню — ад неба да зямлі!

Недаравальна кепска ведаем нашу прыроду. Колькі ўсяго вакол нас — птушак розных, кветак, траў! А мы нават толкам не можам іх назваць.

Эх, здаецца, каб быў час — засеў бы за кніжкі, перачытаў бы ўсё дазвання. А яшчэ лепш (мая заповітная мара) сустраць сапраўднага, вялікага знаўцу прыроды, лесніка якога, і пажыць з ім паўгода ці год, пахадзіць разам незлічонымі сцежкамі, паглядзець на ўсё вакол ягонымі вачамі, паслухаць ягонымі вушамі.

Чалавек, які адрываецца ад прыроды, мне чамусьці нагадвае палявую кветку, пастаўленую ў душным, цесным пакоі. Расла гэтая кветка на раздоллі-прыволлі, шчодрэ ўмывалі яе гаючыя росы і дэжджы, пясцілі сонца і вятрыска, і вось апынулася яна ў звычайнай гаршку. Увесь прастор — чатыры каменныя раўнадушна-халодныя сцяны.

У суседзях — вяселле. З самай раніцы на Лукашавым двары — гамана, рух. Грае, надрываецца гармонік, бухае бубен. Снуюць суды-туды ўзрушана-заклапочаныя гаспадары дома, прахалоджваюцца ўпараныя за вясельным сталом гасці, тоўпяцца ля расчыненых насцеж акон цікаўныя да такіх падзей жанчыны. Сёння ж іх цікавасць асабліва: замуж выходзіць Лукашова Маня!

...Некалі ў маладосці яна была неблагая, сімпатычная дзячына. Бацька яе меў добры пасаж, і сваты, як кажуць, не вылазілі з хаты. Маня перабірала.

Час жа ішоў. Калгас мацнеў, людзі сталі жыць больш заможна. На хату альбо на карову ніхто ўжо асабліва не квапіўся. Маніны жаніхі парадзелі. А калі дзячыне пераваліла за трыццаць — і зусім перасталі ёю цікавіцца.

Лукаш першы разумеў, якая пагроза нависла над яго дачкою. Сам пайшоў шукаць жаніхоў. Сёй-той з хлопцаў нават згаджаўся, прыходзіў да Мані, піў суткі-другія гарэлку, якую шчодрэ ставіў Лукаш, а затым, паабяцаўшы прыслыць сватоў, з хітраватай ухмылкай знікаў. Назаўсёды.

І от гэтым летам нарэшце-такі знайшлі для Мані хлопца. З далёкай, здаваўся беднай вёскі, на дзесяць гадоў маладзейшага і, кажуць, не вельмі багатага на розум.

Я бачыў іх учора разам. Маня сядзела за сталом, высокая, маўклівая, нейкая ўся ўрачыста-суровая. Малады ж — цельпукаваты, плюгавенькі хлопец — тоўкаса недзе ў яе пад локцем, ужо добра намураўзашыўся гарэлкі, і тыкаў ва ўсе талеркі відэльцам...

Ці можна тут гаварыць пра якое-небудзь каханне? Наўрад. Дзеля чаго ж яны сшыліся? Як яны будуць жыць далей? Што і хто ў гэтым віноў? Не ведаю. Усё гэта куды больш складана, чым здаецца на першы погляд.

Уразілі мяне словы, якія я пачуў сёння ад Шуры — Надзінай аднакласніцы,

а цяпер і аднакурсніцы (яны займаюцца ў адным інстытуце).

Мы ехалі разам з райцэнтра, нешта зайшла размова пра Надзю, і Шура сказала:

— Дзіўная яна нейкая... Усё маўчыць, маўчыць. Іншы раз плача. Ніякіх узрываў. Вельмі ж ужо гладка яна жыве, занадта абдуманая. Мне такое жыццё не падабаецца.

«Занадта абдуманая... У жыцці гэта, можа, яшчэ і не самая вялікая бяда. А вось у каханні — страшна. Калі кахаеш — цяжка абдумваць, разлічваць наперад кожны свой крок, кожны рух душы. Я гатовы нават сцявяджаць, што такое наогул немагчыма, як немагчыма веснавую паводку скіроўваць у спакойнае, прывычна-вузкае рэчышча.

Як жа тады Надзя можа ўвесь час заставацца такой спакойнай, такой стрыманай, скрытнай? Што хаваецца за гэтай скрытнасцю: цяваразая абдуманасць ці простая адсутнасць усялякага пачуцця?

Памерла бабка. Немаладая ўжо — з тых, пра каго кажуць: «дай нам бог дажыць да гэтых гадоў».

Ляжыць яна сабе пасярод хаты, у труне, ціхая, добрая, нейкая ўжо незямная. А навокал — заплаканыя, засмучаныя сваякі.

З бакоўкі нечакана выбег двухгадовы Ясік, яе ўнучак. Выкаціўся вясёлым клубочкам і спыніўся ў здзіўленні: чаго гэта столькі людзей вакол сабралася? Затым крутнуўся на адной ножцы, плясую радасна ручанятамі і так шчыра, так непасрэдна засмяўся, што ніхто ў хаце не стрымаўся, каб не звярнуць на гэта ўвагі.

Жыццё і смерць... Мы не задумваемся над гэтым хіба толькі ў шчаслівым Ясікавым узросце. Падрастанчы ж, паступова спазнаём, што ёсць не толькі пачатак, але і канец жыццёвай дарогі...

Гэта — горка, але неабходнае спазнанне. Смерць, думаецца мне, якраз і дадзена чалавеку для таго, каб ён больш думаў пра жыццё, не траціў яго марна.

Пачуў я ад былога франтавіка цікавую дзэль.

...Быў першы год вайны. Нашы адступалі, гублялі тысячамі салдат. І вось у гэтых умовах многія вайскоўцы ў кайстрах сваіх, побач з патронамі, насілі, хавалі ласуначкі дзечкам.

Ласуначкі з прапахлай порахам кайстры...

Якая несакрушальная вера ў сваю сілу бачыцца мне ў гэтым! Вакол — адступленне, пажары, смерць, а людзі верылі ў перамогу, верылі, што яны хутка разаб'юць паганага фашыста і прыйдуць дадому. Бераглі для дзяцей пачастункі...

Задаволеная маці хваліцца жанкам на полі:

— ...Ото ж бо маёй Крысі жыць выгода. Хата ў іх вялікая, як звон, новая. Дзве каровы маюць, свіней. Па зелле блізка. Лес — пад бокам. Травіну якую ці палена падкінуць прасіць нікога не трэба — ён жа шафёрам у калгасе! А то ж не хацела так ісці за яго. Кажы, матроса нейкага люблю. А што з таго «люблю»? Хлеба не напячэш. Дый матрос — ветрагон нейкі, няйначай. А тут такі гаспадар знаходзіцца. Мы як насталі ды як насталі — пайшла. А цяпер — во! — жыве і не каецца...

Што ж, ёсць, на жаль, і такое разуменне чалавечага шчасця.

Нейкі душэўны крызіс. Страшная незадаволенасць сабою. Пастаяннае раздражненне.

Аднавяскоўцы пры сустрэчы са мною ветліва здароваюцца, называюць на «вы». А мне — сорамна. Я не заслужыў гэтай павагі. Ці заслужу калі?

І тут жа думаю: чаго я пакутую? Што я хачу? Вакол мяне сотні людзей, якія і не задумваюцца над сэнсам свайго жыцця. Жывуць па прастай формуле: вырас — жаніўся — гадуў дзяцей... Ну, некаторыя ідуць трохі далей — канчаюць інстытуты. Але мэта ў іх тая ж: добра, з дастаткам жыць.

Няўжо мы жывём толькі дзеля гэтага? Але тады б спынілася ўсялякае развіццё духоўнай культуры. Людзі перасталі б быць людзьмі і ператварыліся б у такіх сытых, задаволеных жывёлін.

У мяне могуць запытацца: «А што ж тады рабіць простама, звычайнаму чалавеку, які не мае ніякага таленту?» Наўрад ці можна даць на гэта вычарпальны адказ. Толькі мне думаецца так: хай ён не піша кніг, не маліое жывалісныя палотны, не ўмее нават абыходзіцца з мулярскаю кельмаю, цяслярскаю сякерай, молатам каваля — хай! — але ж можна і яму, простама селяніну або рабочаму, жыць не толькі для таго, каб задаволіць тры разы ў дзень свой страўнік і не прымаць багату, застаўленую дарагой мэбляй кватэру за сапраўднае шчасце. Нельга жыць толькі для сябе Трэба жыць і для людзей, дзеля людзей. Толькі нешта некаму аддаючы, ты па-сапраўднаму ўзбагачаешся сам. І чым больш ты паспееш зрабіць і пакінуць на зямлі добрага, карыснага, — тым больш у цябе будзе права сказаць, што жыццё ты пражыў не дарма.

— Мне да лямпачкі тыя дыпломы, навукі ды розныя манікюры! Мне дай жонку такую, каб яна зелле цягала, як трактар, каб свіней даглядала, а не фіглі-міглі разводзіла...

Гэта разважае, прысеўшы з касцамі на свежым пракосе, цельпукаваты, рахманы халасцяк, які намерыўся ажаніцца. Разважае не жартам, а самым сур'ёзным чынам!

Ажно не верыцца, што можна пачуць такое сягоння, у касмічны век, ад маладога, з дзесяцігодкай хлопца.

Божа, з якой ўсё-такі неверагоднай сілай я кахаю яе! Яна ўвайшла ў кожную маю клетачку. Яна ўся ўва мне, як паветра, як жыццё. Яна — неаддзельная ад мяне!

Я ўжо неаднойчы задумваўся: а што было б са мною, калі б я раптам страціў яе? Калі б яна выйшла замуж за некага іншага? О, не, не! Не хачу нават думаць пра гэта! Баюся нават уявіць такую жахлівую страту. Святало згасла б імгненна, і зямля б стала для мяне адразу чужой і халоднаю...

Застаўся тыдзень, і Надзя прыедзе. Чакаю яе, як вясновае поле чакве жаўранка. Як перасмяглая зямля — дажджу. Як хворы — світанню.

Здаецца, ніколі яшчэ дні не цягнуліся так марудна, а чаканне маё не было такім пакутлівым, як цяпер...

Хоць ведаю, калі яна вернецца, усё будзе зусім не так, як зараз марыцца. Ды сэрцу не скажаш...

Яно, дурное, на нешта спадзяецца. Чакае...

10 жніўня споўнілася 70 гадоў з дня нараджэння пісьменніцы Веры ЛЮБАВАЙ. Пісала на рускай мове. Выйшлі зборнік вершаў «Воля к жыццю» (1943) і апавесць «Зарыво над лесом» (1951). Памерла ў 1954 г.

11 жніўня — 75 гадоў з дня нараджэння заслужанага артыста БССР А. А. БАРАНОУСКАГА (памёр у 1970 г.). Выхаванец У. Галубка, ён выступаў у складзе трупы Трэцяга БДТ, працаваў у Беларускай ТРАМЕ, з 1937 г. трыццаць гадоў быў актёрам-купалаўцам. Выконваў характэрныя і камедыйныя ролі. Асабліва славутыя і па-мастацку каларытныя былі яго ролі нацыянальнага рэпертуару: Вадыль у «Партызанах» К. Крапівы, Язеп («Пагібель воўка» Э. Самуіленка), Радавы Кацушна, Ахрэм, Верхавод-

на («Цытадэль славы», «На крутым павароце» і «Простая дзяўчына» К. Губарэвіча), стары («Каб людзі не журыліся» А. Манаёна). У класічным рэпертуары вылучаўся створаны ім вобраз Карпелава ў «Запрацаваным хлебе» А. Астроўскага.

17 жніўня спаўняецца 75 гадоў з дня нараджэння прازیна Васіля КАВАЛЯ (Кавалёва). Сын селяніна з Горацкага раёна, Васіль Каваль пачаў друкавацца ў васемнаццаці год. Выйшлі зборнікі лірычных абразкоў і апавяданняў «Як вясну гукалі» (1927), «На загонах» (1928), «Крыніца» (1929). П'сьменнік — аўтар апавесці для дзяцей «Санька-сігналіст» (1936). У 1932-м годзе выдаваліся выбраныя творы. Пасмяротна выйшлі кнігі «Выбранае» (1959) і «Следапыты»

(1961). Памёр В. Каваль у 1937 г.

21 жніўня — 75 гадоў з дня нараджэння заслужанага артыста БССР, педагога, кампазітара і піяніста Аляксея КЛУМОВА (1907—1944). Выхаванец Г. Нейгаўза (фартэпіяна) і М. Гнесіна (кампазіцыя). Вёў клас спецыяльнага фартэпіяна і працаваў дэканам фартэпіянага факультэта Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі. Дыпламант Усесаюзнага конкурсу піяністаў (1938 г.). Аўтар першага ў гісторыі беларускай савецкай музыкі Канцэрта для фартэпіяна з аркестрам, музычнай драмы «Меч Узбекістана», музычнай камедыі «Прыгоды Фрыца» (лібрэта А. Астрэйкі і У. Няфёда), незавершанай сімфанічнай пэзмы «Беларусь», інструментальных і харавых твораў, песень.

«Няма патрэбы даназваць, што чым энергічнай і больш грунтоўна будзем мы займацца жыллёвым, культурна-бытавым, дарожным будаўніцтвам у вёсцы, тым больш прадукцыйнай будзе сялянская праца. Гэта — вялікая палітыка, накіраваная на сціранне сацыяльных адрозненняў паміж горадамі і вёскамі. А значыць — на ажыццяўленне аднаго з нашых праграмных патрабаванняў, навукова абгрунтаваных марксізмам-ленінізмам».

Л. І. БРЭЖНЕЎ. Даклад на майскім (1982 г.) Пленуме ЦК КПСС.

...ШУКАЕМ АПТЫМАЛЬНЫ ВАРЫЯНТ

Гэтай гутаркай са старшынёй калгаса «Радзіма Я. Коласа» Стаўбцоўскага раёна кавалерам ордэна Леніна К. А. КАРОБКАМ сёння мы пачынаем гаворку аб праблемах сацыяльна-культурнага будаўніцтва сучаснай вёскі.

Бюро на адным з буйных прадпрыемстваў, таксама не згодзіцца. Гэта ж не жарт — падняцца з наседжанага месца... Але мае хваляванні былі дарэзныя. Вы спытаеце, чаму я хваляваўся? А таму, што неяк раней не шчасціла нам на ініцыятыўнага вопытнага культурніка, які здолеў бы ўзяць на свае плечы такую складаную і вельмі адказную справу, як арганізацыя вольнага часу калгаснікаў і іх дзяцей, далучэнне вясцоўцаў да творчасці, да культуры, і вёсці гэтую работу не ад выпадку да выпадку, а сур'ёзна, мэтанакіравана. А праблемы культуры сучаснага сяла, шляхі яе развіцця мяне, як кіраўніка буйной гаспадаркі, не могуць не хваляваць. Я разумею, што без уздыму культуры на вёсцы нельга ажыццявіць адзін з важнейшых праграмных палажэнняў партыі аб збліжэнні горада і вёскі, дакладней, аб збліжэнні сацыяльна-эканамічных умоў жыцця гарадскога і сельскага насельніцтва.

Дык вось, калі Валянціна прыехала да нас на працу (муж яе ўладкаваўся інжынерам па тэхніцы бяспекі), праўдзёнае калгаса выдзеліла ёй чатырохпакаёвую кватэру ў адным з катэджаў для спецыялістаў, вырашылі мы таксама даплачваць пэўную суму да яе асноўнай зарплаты. Памытаю, першае мерапрыемства, якое давалося новаму дырэктару праводзіць у калгасе, адбывалася напярэдадні Кастрычніцкіх святаяў. Я разумею, што цяжка будзе Валянціне за некалькі дзён арганізаваць урачысты вечар, канцэрт мастацкай самадзейнасці, таму стараўся падбадзьрыць, дапамагчы парадамі, і канечне ж, канкрэтнай справай. Вечар той прайшоў выдатна. І ўсё ж спачатку некато-

Пра тое, якім неабходным чалавекам для нашага калгаса стаў сёння спецыяліст па культуры, я мяркую па такім факце. Прыехала да нас у гаспадарку дырэктарам Палаца культуры Валянціна Дзмітрыеўна Шакарда. Прыехала з сям'ёй з Магілёва, дзе яна семнаццаць гадоў працавала выкладчыкам культурасветучылішча. Памытаю, калі я яе запрашаў у калгас на гэтую пасаду, дык сумняваўся: не кіне, відаць, гарадскую трохпакаёвую кватэру, ды і муж яе Леанід, які ўзначальваў канструктарскае

СЛОЎНІК ГАВОРАК МІКАЛАЕЎШЧЫНЫ

Новай навуковай працай вырашылі азнамянаваць 100-годдзе з дня нараджэння Якуба Коласа вучоныя-мовазнаўцы БДУ імя У. І. Леніна. На філалагічным факультэце кафедрай беларускай мовы, сярод першых выкладчыкаў якой у 20-х гадах быў Якуб Колас, вырашана падрыхтаваць слоўнік народных гаворак ваколіц вёскі Мікалаеўшчыны.

Нядаўна ў Мінск вярнулася экспедыцыя дзвюх груп студэнтаў-друганкурс-

каў, якія разам са сваімі выкладчыкамі працавалі над зборам дыялектычнага матэрыялу ў Стаўбцоўскім раёне. Вынікам чарговага, трэцяга па ліку, паходу за словамі сталі новыя запісы, цікавыя успаміны землякоў народнага песняра.

Аўтарскі калектыў слоўніка на чале з вядомым дыялектолагам Е. Мяцельскай прыступіў да сістэматызацыі багатага матэрыялу.

М. ПРЫГОДЗІЧ.

КРЫТЫКА, БІБЛІАГРАФІЯ

Лірычны герой зборніка Алеся Емяльянава «Нязжатае поле» — прадстаўнік маладога вясковага пакалення, якое цяпер жыве ў горадзе, — настойліва шукае сябе. Бо не так лёгка, як таму падлетку-птаку, адарваўшыся ад роднага гнязда, адчуць сілу сваіх крылаў... Птушкі адразу не кідаюць на волю лёсу сваіх выхаванцаў. Так і ў людзей.

І часта бацька сыну ліст пісаў,
І часта думаў,
як у сына справы?

Завіруха шалёна вые,
Завіруха аб камні б'ецца...
Маці міску глядзіць,
як вымя,

Кухня бацьку майстэрняй здаецца...

Вядома, цяжка верыць ім, бацькам, якія ўсё жыццё самааддана служылі зямлі-карміцельцы («Як сёння, бачу: бельмам маем арэ палетак бацька мой...»), што іх сыны назаўсёды прапісаліся ў горадзе. І ўсё ж бацьку трэба змірыцца,

Нарэшце успомніўшы,
Што ты, відаць, таксама
Васьмігадзіннай стомленай кропля,
Якой назаўтра зноў наперад плывьць...

А. Емяльянаў. Нязжатае поле. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1982.

Як добра кропляй стомленай быць!

Вершы «Вячэрні пік», «Стома», «Першая дэталі» і пэзма «Завязь» — адзнакі таго, як лірычны герой асвойтаўся, абжыўся ў горадзе, як ён разу-

Аказваецца, ёсць і апраўданне... Апраўданне вясковай мараллю тут, у горадзе... Не бяда, што пакуль не паддаецца шліфоўцы так, як хацеў бы, дэталі. Маўляў, пройдзе час, і ён, вясковы мігрант, стане сапраўдным рабочым. І ў гора-

тор» на адной старонцы паўтараецца ажно чатыры разы... Калі б А. Емяльянаў прыўзняўся над гэтымі «жалезнымі атрыбутамі», напоўніў радкі большым роздумам ды эмацыянальнасцю, пэзма, магчыма, была б значна лепшая. А

імкнецца заглябіцца ў тэму горада. Пэзма напісана нераўнадушнай рукой.

Нарэшце, самы вялікі раздзел кнігі — творы пра каханне. Трэба заўважыць, што і вершы пра каханне перапоўнены набалелымі пытаннямі таго ж «вясковага» гараджаніна. На фоне «асфальту», «расквечанага горада», «машын» герой раскрывае свае пачуцці: «Звоняць... Хто гэта? Можна, зло? Адчыніць? Ці схакаць, не азвацца? Сэрца такчае, не ўтрымаць... Уваходзіць яна...» Тут тая ж вясковая развага...

Шкада толькі, што паэт з-дужа захапіўся пачуццёвасцю і страціў меру: уключыў у зборнік, відаць, усе вершы на тэму кахання, якія ён напісаў. А не ўсе яны раўнацэнныя.

Ёсць у гэтым раздзеле і цікавыя знаходкі, але ёсць і безгустоўшчына, і нават недарэчнасці:

Каханка — мая абранніца,
Любоў мая — рудая раніца.

Ці вось гэтае: «Я грудзі твае запальваў...», «Шар зямны грудзьмі на грудзі падае: з намі ён сягоння заадно» і інш. Закрываеш кнігу А. Емяльянава з думкай, што аўтар усё яшчэ напружана шукае сябе і сваё месца ў паззіі.

Яўген ХВАЛЕЙ.

ЗА АСФАЛЬТАМ — ПОЛЕ...

мее яго. А разумее пакуль пасвойму, па-вясковаму... Нават з нейкай вясковай іроніяй:

Глядзіць з авоські гастронам —

Горад...
Увільна падкаваў бляху —
Горад...
А хлопцы ў гуморы:
— На пяць капеек пацясні!
Горад...
Ці змог бы жыць
Без часу пік,
Горад?

Найбольш выпукла праблема вёскі і горада ў жыцці маладога пакалення выявілася ў пэзме «Завязь».

«Не нарадзіўся ніхто ўмейкай» —
Бацька казаў...
«Не нарадзіўся ніхто ўмейкай» —
Я словы бацькі нясу праз час...

дзе навучыцца жыць... І ўсё ж вёска, як выток, — назаўсёды ў сэрцы:

Вёска сівая
Маім стала стартам.
Без яе ці знайшоў бы
Свае берагі?..

У пэзме прасочваецца шлях маладога рабочага — учарашняга вясцоўца — ад першай заводскай змены да таго моманту, пакуль ён не спасцігае, «што да матора вядуць не дроты, а нервы мае, і не станцыя з сініх прастораў, а сэрца энергію аддае». Праўда, аўтару яшчэ нялёгка вызваліцца ад так званых «жалезных», павярхоўных слоў, якімі перанасычана пэзма: «электрацэх», «ніхром», «прас», «магніты, катушкі, дроты...». А слова «ма-

так атрымаліся эпізоды з біяграфіі маладога рабочага — вясковага мігранта — інфармацыя пра пэўны адрэзак жыцця героя.

Незразумелая і канцоўка пэзмы. Сын купляе з першай палучкі падарункі бацьку і маці, а вёсцы, якая дала яму крылы, кажа: «Прабач, пачакай пакуль што, табе я стому сваю прывязу». Ці вёска, якой так патрэбны маладыя і здаровыя рукі, стала для героя толькі месцам адпачынку? Ці стане ён ад гэтага лягчэй?

Блізкая па сваім гучанні і тэматыцы да «Завязі» і другая пэзма А. Емяльянава — «Кам'яні». Пахвальна, што аўтар

рыя калгаснікі не зусім верылі ў тое, што новыя жыхары Любкаўшчыны на доўга замацуюцца ў калгасе. Там-сям нават чуў такое: а-а, маляў, як прыехалі да нас гараджане, так і паедуць, не затрымаюцца... Аднак, сям'я Шакордаў нікуды ехаць не збіралася. Паступова Валянціна пачала наладжваць кантакты з ўскоўцамі. Прычым, не толькі на сваім працоўным месцы ў Палацы культуры: то ў хаты да людзей зойдзе пагаворыць, то на ферму або да камбайнераў завітае, а калі трэба было, рабіла ўсё тое, што і калгаснікі.

Культура сяла. Што гэта на мой погляд? Той-сэй яшчэ лічыць, што калі ў вёсцы ёсць клуб, працуе мастацкая самадзейнасць, дык лепшага і жадаць не трэба. Значыць усё зроблена. Але як гэта мала для сённяшняга дня. Не, сёння трэба глядзець на гэтае пытанне з іншых пазіцый, шукаць аптымальны варыянт: культура вытворчасці, культура быту плюс культура духоўная — вось менавіта да такой гармоніі мы імкнемся. Я сялянін, і ўжо дваццаць адзін год кірую гэтай гаспадаркай. Можна сказаць, шмат сіл і здароўя паклаў на тое, каб зрабіць гэты дарагі мне куточак зямлі ўрадлівым, а людзей на ім — шчаслівымі. І магу смела сцвярджаць: маім землякам жывецца лепш! Сёння калгаснікі жывуць у добрых дамах-катэджах з газам, каналізацыяй, водаправодам, тэлефонамі. Многія маюць уласныя легкавыя аўтамабілі. Да паслуг калгаснікаў — сярэдняя і музычная школы, стадыён, Палац культуры, швейнае атэльє, цырульня і шмат чаго іншага, што завецца «бытавымі зручнасцямі».

Канечне, карэнныя змены жыцця вёскі звязаны ў першую чаргу з характарам яе забудовы. А будуюць мы шмат. Важна і тое, як і што будуюць (няма патрэбы даказваць, што планіроўка паселішча, тып жылля, зручнасць і камфорт кватэры ўплываюць і на вынікі вытворчай дзейнасці чалавека). Неўзабаве справяць навааселле яшчэ некалькі сямей з нашага калгаса (заканчаем будаўніцтва жылых дамоў на 200 квадратных метраў). На цэнтральнай сядзібе гаспадаркі ў Любкаўшчыне сёлета будзе ўведзены ў эксплуатацыю гандлёвы цэнтр, у якім размесцяцца магазіны, рэстаран і гасцініца (кошт яго — больш як трыста тысяч рублёў), пральня самаабслугоўвання, якая будзе прымаць восем-

дзят кілаграмаў бялізны ў суткі. Будуюць мы і дзіцячую пляцоўку, і басейн, пляж на Нёмане. Вялікае і прамысловае будаўніцтва: птушкаферма на дзвесце тысяч галоў адкорму качак, якая каштуе нам амаль два мільёны рублёў, цялятнік на чатырыста адкормачных галоў...

Такім чынам, па сутнасці мы і пачынаем жыць па-гарадскому ў сэнсе зручнасцей, бытавых і вытворчых умоў. Хаця сельскі побыт, сельскія традыцыі, святы, на маю думку, трэба абавязкова захаваць, а забытае карыснае — адраджаць. Вось тут сваё слова і павінны сказаць культасветработнікі.

Я ўжо троху расказаў пра нашага культурнага завадатара Валянціну Шакорду. Яна здолела павесці за сабой і сваіх маладых калег — Генадзя Бычко і Нэлю Яцкевіч. Мяне асабіста радуе і тое, што так званыя клубныя мерапрыемствы, якія яны праводзяць, па сутнасці, выйшлі за сцены самога клуба і сталі сапраўды масавымі, неабходнымі вясцоўцам. Колькі людзей збіраюць такія святы, як Дзень Перамогі, вызваленне Беларусі, Кастрычніцкай рэвалюцыі, якія ўрачыста праходзяць перад помнікам загінуўшым у Вялікай Айчыннай вайне вясцоўцам. Не зніклі ў нас і народныя традыцыйныя святы — купалле, каляды, масленіца, нараджаюцца і новыя абрады. А колькі радасці прынес вясковым хлопчыкам і дзяўчынкам каток на цэнтральнай плошчы калгаса з вялізнай ёлкай і рознакаляровай ілюмінацыяй. Гэта нашы культработнікі зрабілі дзесяць перадавагодніх сорпрыз.

Я гляджу на ўсё гэта і думаю: як памыляецца той, хто сцвярджае, што тэлевізар жапоўніў увесь вольны час сельскіх жыхароў. Няпраўда, людзі прагнуць кантактаў, жывога слова, мастацтва. А людзі ў нас выдатныя! Як не сказаць тут пра апэратара машынага даення, дэпутата Вярхоўнага Савета СССР, намесніка Старшыні Савета Саюза Вярхоўнага Савета СССР Зінеіду Пятроўну Ярашэвіч.

Раскажу яшчэ вось пра што. Стварылі на базе нашага калгаса новае фарміраванне — сацыяльна-культурны комплекс. Справа нібыта патрэбная, асабліва ў умовах нашай гаспадаркі, якая аб'ядналася з эканамічна слабым калгасам. Зразумела, павялічылася тэрыторыя калгаса, колькасць вёсак (іх у нас адзінаццаць), клубных устаноў, пунктаў бы-

тавога абслугоўвання. Але ёсць цяпер у нас і вёскі аддаленыя, адлегласць якіх ад цэнтра калгаса — трыццаць кіламетраў, ёсць і такія, дзе няма свайго клуба. Дык вось, пасля стварэння сацыяльна-культурнага комплексу, цэнтрам якога з'яўляецца Палац культуры, добра наладзілася культурна-масавая работа сярод насельніцтва. У Дзень выбараў у мясцовыя Саветы нашы работнікі культуры і аматары мастацкай самадзейнасці пабывалі ва ўсіх вёсках Вішнявецкага і Мікалаеўшчынскага сельскіх Саветаў, у тым ліку аддаленых, куды раней з канцэртамі вельмі рэдка хто прыязджаў: з мастацтвам танцавальнага калектыву, вакалістаў, чытальнікаў пазнаёміліся сотні калгаснікаў. Ці вось такі прыклад. Зараз у нас гарачая пара — уборка ўраджаю. Работнікі культуры правялі для хлебарабоў калгаса свята першага снапа, якое адбылася прама ў полі. Такім чынам, падкрэсліваю, культурнае абслугоўванне жыхароў сяла нашай гаспадаркі ажывілася. Але паняцце «сацыяльна-культурны комплекс» пачынаецца са слова «сацыяльны». Акрамя клубаў, бібліятэк, музычнай школы і г. д., у комплекс уваходзяць яшчэ ўстановы народнай асветы, бытавога абслугоўвання, грамадскага харчавання, аховы здароўя... Але, на жаль, пакуль што толькі «ўваходзяць»... Хацелася б, каб актыўней удзельнічала ў рабоце комплексу і наша сельская інтэлігенцыя — медыкі, настаўнікі, калгасныя спецыялісты, каб усё добрыя планы, што зацвярджаюцца каардынацыйным саветам сацыяльна-культурнага комплексу, не заставаліся толькі на паперы...

Адным словам, хоць у нашай гаспадарцы зроблена ўжо шмат, каб сельскім працаўнікам і працавала, і адпачывалася лепш, але ўсё ж многія праблемы сацыяльна-культурнага будаўніцтва яшчэ далёка не вырашаны. Я хачу нагадаць тыя радкі з Харчовай праграмы, дзе гаворыцца пра далейшае паляпшэнне ўмоў жыцця сельскага насельніцтва: «...Аперадзільнымі тэмпамі весці ў калгасах, саўгасах і іншых сельскагаспадарчых прадпрыемствах будаўніцтва добраўпарадкаваных жылых дамоў з гаспадарчымі пабудовамі, дзіцячых дашкольных устаноў, клубаў, бібліятэк і іншых аб'ектаў культурна-бытавога прызначэння, прадпрыемстваў гандлю, грамадскага харчавання і бытавога абслугоўвання насельніцтва...» Бачыце, якую

ўвагу надаюць партыя і ўрад культурнаму будаўніцтву ў вёсцы. І мы чакаем вялікай дапамогі ад дзяржаў культуры і мастацтва. Мы, як я ўжо расказаў, шмат будуюць. Але ёсць у нас прэтэнзіі да архітэктараў. Не заўсёды яны нам яшчэ прапаноўваюць такія праекты, у якіх бы камфортнасць і зручнасць жылых будынкаў, культурна-бытавых устаноў спалучалася з больш багатай пластыкай фасадаў, з прымяненнем самых розных аддзелачных матэрыялаў, каб усё гэта было неаддзельна ад прыродных асаблівасцей сельскай мясцовасці, ландшафту, ад спецыфікі побыту людзей.

Або ўзяць мастакоў — афарміцеляў. Вось вам адзін прыклад. Нам нядаўна спатрэбілася іх дапамога — аздобіць інтэр'ер Палаца культуры. Прафесійных мастакоў — афарміцеляў не дачакаешся. Давялося звярнуцца фактычна да халтуршчыкаў, якіх разьялося, на жаль, надта многа... А паглядзіце, якія ў нас непрыкрасныя стэнды нагляднай агітацыі: грувакскія, незэстэтычныя. А каштуюць яны вельмі дорага...

Ёсць у мяне прэтэнзіі і да канцэртных калектываў, якія прыязджаюць да нас на гастролі. Звычайна мы закупаем цалкам увесь канцэрт гэсцей — а гэта не малыя грошы — і, бывае, расчароўваемся... І яшчэ. Я думаю, што менавіта сельскую мастацкую самадзейнасць трэба ў першую чаргу забяспечыць транспартам, рознымі музычнымі інструментамі, апаратурай, якаснымі кінаўстаноўкамі. Ну і, вядома, кадравы пытанне. Што і казаць, не вельмі часта прыязджаюць на працу ў вёску добрыя хормайстры, харэографы, кіраўнікі драматычных гуртоў. Прынамсі, і нам патрэбен спецыяліст па народным хоры. На днях я гутарыў з загадчыкам раённага аддзела культуры Дзмітрыем Канстанцінавічам Грэсем. Ён расказаў, што заходзіла да яго выпускніца інстытута культуры, якая па размеркаванні была накіравана на працу ў Стаўцоўскі раён. Прапанаваў ёй Д. Грэсь заняць пасаду загадчыка Кнотаўшчынскага сельскага клуба, што ў нашым калгасе, і паралельна кіраваць народным хорам (яна менавіта харавік — народнік). Але дзяўчына заявіла, што працаваць на вёсцы не збіраецца, хаця сама родам з нашага раёна... Вось такое кола праблем мне хацелася б акрэсліць у сённяшняй гаворцы.

Запісала Л. КРУШЫНСКАЯ.

ПАДЗЕІ І ДАТЫ

Сілану ГУСЕВУ—85

Пісьменніку Сілану Гусеву 14 жніўня спаўняецца 85 год з дня нараджэння. Праўленне Саюза пісьменнікаў БССР тры кіравала яму віншаванне, у якім гаворыцца:

«Дарагі Сілан Нікіфаравіч!

У дзень 85-й гадавіны з дня нараджэння шчыра, ад усёй душы віншваем Вас, удзельніка Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі, члена КПСС з 1924 года, вэтэрана савецкай літаратуры.

Вы нарадзіліся ў сялянскай сям'і на Магілёўшчыне. З малых гадоў парабкавалі ў пана, пасля паехалі ў Пецярбург, дзе працавалі на суконнай фабрыцы, на будаўніцтве чыгуны, служылі ў калгасна-партыйным флоце. У кастрычніку 1917 года былі залічаны на крэйсер «Аўрора», які стаў легендар-

ным у нашай гісторыі. З атрадам рэвалюцыйных матросаў Вы штурмавалі Зімы палат.

Пасля рэвалюцыі служылі ў Чырвонай гвардыі і ў Чырвонай Арміі, на

Чарнаморскім флоце. Дэмабілізаваўшыся ў 1921 годзе, Вы працавалі на партыйнай і савецкай рабоце.

Скончыўшы ў 1933 г. Камуністычны інстытут журналістыкі ў Маскве, Вы былі рэдактарам літаратурнага альманаха «Атака», дырэктарам Дома творчасці, літаратурна-кансультам у СП БССР, дырэктарам Літфонду.

У гады Вялікай Айчыннай вайны Вы служылі ў Савецкай Арміі, а пасля вяртання з яе рады ў займалі адказныя пасады ва ўстановах культуры рэспублікі.

Вы ўзнагароджаны ордэнамі Чырвонага Сцяга, Айчыннай Вайны II ступені і медалямі.

Літаратурную працу Вы пачалі ў 1933 годзе, калі было надрукавана першае апавяданне, затым выйшла кніга прозы «За жыццём», апублікавана апошняя «Шлях юнака».

Жадаем Вам, дарагі Сілан Нікіфаравіч, добрага здароўя, ранейшай бадзёрнасці і шчасця!

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтых віншаванняў.

Пятру ХАРКОВУ—60

15 жніўня спаўняецца 60 год з дня нараджэння пісьменніка Пятра Харкова. У прывітанні, якое накіравала яму праўленне Саюза пісьменнікаў БССР, гаворыцца:

«Дарагі Пятро Андрэевіч!

У дзень Вашага шасцідзесяцігоддзя мы рады павіншаваць Вас як вядомага драматурга і публіцыста, актыўнага работніка культуры нашай рэспублікі, удзельніка Вялікай Айчыннай вайны.

Скончыўшы Літаратурны інстытут імя М. Горькага, Вы служылі ў рэдакцыі армейскай газеты «На штурм», а пасля заканчэння вайны — у акруговай газеце «Во славу Родины». Некаторы час прадстаўлялі ў Беларускай ССР рэдакцыю газеты «Советская культура», а з 1966 года — член рэпертуарна-рэдакцыйнай калегіі Міністэрства культуры БССР. Айчыннай

Вайны I і II ступені, багатымі медалямі адзначан Ваш ратны шлях.

Сваю літаратурную дзейнасць Вы пачыналі з апавяданняў, апублікаваных у 1940 годзе. Пасля доўгага часу працавалі ў жанрах вайнавай публіцыстыкі. З сярэдзіны 50-х гадоў Вас захапіў тэатр. На ніве драматургіі добра

вядомы Вашы п'есы «От имени поколения», «Вечный огонь», «Репортаж из преисподней», «Цветы на пепле». Вашаму пяру належыць кінасцэнарыі «Пока бьется сердце». Вы шырока вядомы і як аўтар тэкстаў шэрагу вядомых п'есаў і лірычна-эпічных планаў, аўтар сцэнарыяў урачыстых канцэртаў і народных відовішчаў з нагоды юбілейных дат у жыцці рэспублікі і краіны.

Жадаем Вам, дарагі Пятро Андрэевіч, на доўгія гады добрага здароўя, творчай бадзёрнасці і натхнення, новых здзяйсненняў на фронце культурнага будаўніцтва».

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтых віншаванняў.

УСЁ ПРА КНИГУ

Нядаўна пабачыў свет энцыклапедычны слоўнік «Кнігазнаўства» — унікальнае даведчае выданне, у якім можна знайсці аднас на большасць пытанняў, зместам сваім звязаных са стварэннем, распаўсюджваннем, захоўваннем і пошукам твораў друку.

Усяго ў слоўніку змешчана дзве з паловай тысячы артыкулаў.

Значнае месца ў энцыклапедыі адведзена і выдавецкай справе ў Беларусі. Вялікі аглядны артыкул «Беларуская Савецкая Сацыялістычная Рэспубліка» складаецца з падраздзелаў, што дазваляюць атрымаць поўнае ўяўленне пра месца і ролю кнігі ў жыцці беларускага народа — «Рукапісная кніга», «Пачатак кнігадрукавання. Выдавецкая справа», «Мастацтва кнігі»,

«Паліграфія», «Кніжны гандаль», «Бібліятэчная справа», «Бібліяграфія». Артыкул багата ілюстраваны. Змешчаны фотакопіі старонак «Смаленскага псалтыра», «Кнігі царства», выдадзенай Снарнай, ілюстрацыі Т. Макоўскага з кнігі «Гілія», вокладка зборніка Я. Коласа «Песні жальбы», супервокладка «Анталогія беларускай народнай песні», ілюстрацыя Г. Паплаўскага да паэмы Я. Купалы «Яна і я» і г. д.

Расказваецца ў даведніку пра «Беларускае выдавецкае таварыства ў Вільні», заснаванае 1 ліпеня 1913 года Б. Даніловічам, І. Луцкевічам і К. Шпакоўскім; Белтрэстарук, які паклаў пачатак выпуску навукова-папулярнай літаратуры для вёскі...

Спецыяльныя артыкулы прысвечаны жыццю і выдавецкай дзейнасці Сымона Буднага, магілёўскіх гравераў Вашчанцаў, што тварылі ў XVIII стагоддзі; беларускаму выдаўцу, збіральніку музычнага фальклору Антону Грыневічу; рускаму гісторыку і археолагу Ар-

сему Маркевічу, які нарадзіўся ў мінулым стагоддзі ў Брэсце; беларускаму першадрукару Франціску Скарыне; выдаўцу, мовазнаўцу Браніславу Эпімах-Шыпілу...

Можна прачытаць пра дзейнасць выдавецкай суполкі «Загляне сонца і ў наша аконца», пра выдавецтва Б. Клецікіна, заснаванае ў Вільні ў 1910 годзе, якое ў 1921 годзе пачало выпускаць кнігі беларускіх пісьменнікаў, а таксама перакладную літаратуру на беларускай мове, пра Мінскі інстытут культуры.

Ёсць звесткі пра рэспубліканскія выдавецтвы «Беларусь», «Мастацкая літаратура», «Ураджай» і іншыя.

Матэрыялы, якія маюць дачыненне да Беларусі, можна знайсці ў аглядных артыкулах, прысвечаных пэўным аспектам выдавецкай справы ў Савецкім Саюзе.

С. МАШКО.

МІНСКІ ІНСТЫТУТ КУЛЬТУРЫ

праводзіць прыём слухачоў
на падрыхтоўчае аддзяленне
на 1982—1983 навучальны год
з адрывама ад вытворчасці
па спецыяльнасцях:

БІБЛІЯТЭКАЗНАВСТВА І БІБЛІЯГРАФІЯ
(спецыялізацыі — бібліязнаўства і
бібліяграфія грамадска-палітычнай літэ-
ратуры, бібліязнаўства і бібліяграфія
тэхнічнай літэратуры, бібліязнаўства
і бібліяграфія дзіцячай літэратуры, бі-
бліязнаўства і бібліяграфія мастацкай
літэратуры і мастацтва, бібліязнаўства
і бібліяграфія сельскагаспадарчай літэ-
ратуры);

КУЛЬТУРНА-АСВЕТНІЦКАЯ РАБОТА
(спецыялізацыі — арганізацыя і методы-
ка культурна-асветніцкай работы, рэжы-
сура клубных масавых прадстаўленняў,
рэжысура самадзейнага тэатральнага ка-
лектыву, аркестравае дырыжыраванне
(аркестр народных інструментаў, духавы
і эстрады аркестр, смычковыя інстру-
менты, фартэпіяна, дудачка, жалейка),
харавое дырыжыраванне (академічны
хор, народны хор), харэаграфія).

Тэрмін навучання — 8 месяцаў.

Падрыхтоўчае аддзяленне ў інстытуце
арганізавана на падставе п.становы ЦК
КПСС і Савета Міністраў СССР ад 20 жніў-
ня 1969 года № 681.

На падрыхтоўчае аддзяленне прымаюцца
асобы з закончанай сярэдняй адука-
цыяй з ліку ПЕРАДАВНЫХ РАБОЧЫХ, КАЛ-
ГАСНІКАУ, ЗВОЛЬНЕННЫХ У ЗАПАС З РА-
ДОУ УЗБРОЕННЫХ СІЛ СССР па накіра-
ванні прамысловых прадпрыемстваў,
будуоўляў, саўгасаў, калгасаў, арганіза-
цый транспарту і сувязі, геаагаразвед-
чальных арганізацый, камандавання во-
інскіх часцей.

Адбор і накіраванне моладзі ажыццяў-
ляецца непасрэдна кіраўнікамі вышэй-
названых прадпрыемстваў, арганізацый,
саўгасаў, калгасаў, камандавання воін-
скіх часцей па рэкамендацыі партыйных,
прафсаюнных і камсамольскіх арганіза-
цый.

Рашэнне аб накіраванні на вучобу пры-
маецца на агульным сходзе калектыву,
у якім працуе гэтая асоба, пра што
афармляецца пратакол.

Рэкамендацыі для паступлення на пад-
рыхтоўчае аддзяленне павінны выдавацца
толькі тым асобам, якія маюць на мо-
мант разгляду пытанні аб накіраванні іх
на вучобу БЕСПЕРАПЫННЫ СТАЖ РАБО-
ТЫ НЕ МЕНШ ЧЫМ ГОД НА ГЭТЫМ
ПРАДПРЫЕМСТВЕ, У КАЛГАСЕ.

Пры гэтым час работы ў якасці вучня
у стаж не ўлічваецца, а калгаснікі павін-
ны выпрацаваць устаноўлены мінімум
працадзён за кожны календарны год, што
і павінна быць адлюстравана ў выпісцы з
працоўнай кніжкі.

Накіраванні ад камандавання воінскіх
часцей сапраўдныя на працягу года з мо-
манту звальнення ў запас. Асобы, зволь-
неныя ў запас з радой Узброеных Сіл
СССР, якія не паступілі на падрыхтоўчае
аддзяленне ў сувязі са сканчэннем уста-
ноўленага для іх тэрміну прыёму (пры
наўнасці вакантных месцаў да 15 студ-
зеня) могуць паступаць у наступным годзе,
прадаставішы дадаткова характар-
ыстыкі з месца работы пасля звальне-
ння ў запас.

Асобы, накіроўваемыя на падрыхтоў-
чае аддзяленне, прадстаўляюць: заяву,
накіраванне на падрыхтоўчае аддзяленне
па устаноўленай форме, дакумент аб сяр-
няй адукацыі (арыгінал), характары-
стыкі (вытворчую і камсамольскую), вы-
піску з працоўнай кніжкі, засведчаную
кіраўніком прадпрыемства (арганізацыі),
6 фотакартка (здымак без галаўнога ўбо-
ру, памерам 3,4 см), медыцынскую да-
ведку аб стане здароўя (форма № 286).

Іншагароднім слухачам прадстаўляецца
інтэрнат на устаноўленыя для студэн-
таў умовы.

Навучэнцам падрыхтоўчага аддзялення
інстытут выплачвае стывпендыю ў памер-
ы, устаноўленыя для студэнтаў іншых
курсаў.

Залічэнне на падрыхтоўчае аддзяленне
праводзіцца па выніках суб'ектнага
якое праводзіцца камісіяй, прызначанай
рэктарам інстытута. Суб'ектыўнае правод-
зіцца па прадметах і праграмах, па якіх
здаюць уступныя экзамены абітурыенты
першых курсаў адпаведных факультэтаў.

Слухачы падрыхтоўчага аддзялення
здаюць выпускныя экзамены. Асобы, якія
паспяхова здалі іх, залічваюцца на пер-
шы курс дзённага аддзялення адпаведна-
га факультэта без здачы экзаменаў.

Прыём дакументаў на падрыхтоўчае
аддзяленне з 1 кастрычніка па 10 лістапа-
да 1982 года.

Яўна на суб'ектыўнае — па выкліку
інстытута.

Пачатак заняткаў — 1 снежня 1982 года.

Па даведні звартацца на адрас: 220001,
г. Мінск-1, вуліца Рабнораўская, 17, Ін-
стытут культуры, падрыхтоўчае аддзя-
ленне. Тэлефон 25-32-96. Пакой № 225.

Дзве цікавыя сустрэчы з народным ар-
тыстам СССР Здзіславам Францавічам
Стомай адбыліся ў гледача ў самым кан-
цы гэтага сезона. Акадэмічны тэатр імя
Янкі Купалы адзначаў 100-гадовы юбі-
лей вялікага песняра беларускага наро-
да, імя якога носіць гэты калектыў. На
пачатку ліпеня купалаўцы далі «Паў-
лінку», «Раскіданае гняздо» і свой новы
спектакль «Наш Купала». У двух з іх
выступіў З. Стома. Дзве сустрэчы —
адна звычайная, на якую, хоць, здаецца,
і ведалі ўсё да дробязей, ішлі, як заўсё-
ды, з радасным прадчуваннем свята:

Народнаму артысту СССР З. СТОМА — 75

гэта — «Паўлінка». Другая абяцала нешта
новае, арыгінальнае — «Наш Купа-
ла».

Аказалася, што сустрэчы з выдатным
артыстам як бы дапаўняюць адна дру-
гую і ў сваёй сукупнасці яшчэ раз па-
вяджаюць наша ўражанне аб арыгі-
нальным таленце купалаўскіх артыстаў
увогуле і асабліва такіх, як Здзіслава
Стома. Гэтыя спектаклі яскрава прадэ-
манстравалі высокі прафесіялізм і несп-
лакыйны творчы тэмперамент Майстра.
Я пішу слова «Майстра» — з вялікай лі-
тары, бо так яно і ёсць: гаворка ідзе пра
выдатнага нашага, сапраўды народнага
дзеяча сцэны.

Сустрэча першая — на спектаклі «Паў-
лінка». Вось ужо аніак нельга паверыць,
што Здзіславу Францавічу семдзесят
пяць гадоў! Глядзіш на яго ў ролі Пран-
цыса Пустарэвіча — і дзіўу даешся.
Малады задор, жваваць у руху, даклад-
нае адчуванне імклівага рытму камеды-
нага відовішча... Зала добра ведае, што
адбудзецца пасля першага выхаду Пу-
старэвіча і... замірае ў чаканні. А пасля
таго, як кудысьці на печ паляціць яго
капялюш, сам дзядзька Пранцыс пачне
рабіць паў'яныя выражы на сцэне —
чуваюцца выбухі апладысмантаў. І артыст
адказвае на іх такой філіграннай іграй,
такім па-мастацку натуральным жыццём,
што аж дух займае: колькі тут камеды-
ных рысаў, колькі азарту, якая акрэслен-
ная пластыка, калі Пустарэвіч разам з
моладдзю кідаецца ў скокі!

У сённяшняй «Паўлінцы» ёсць мясці-
ны, дзе саліруе, вядзе спектакль З. Сто-
ма. Ён на пэўны час як бы своеасаблівы
дырыжор відовішча.

І мае на гэта права, бо з'яўляецца
адзіным з тых, з кім распачынала «Паў-
лінка» сваё трыумфальнае сцэнічнае
шэсце.

Разумееш, аднак, што не толькі ў гэ-
тым справа. Яму, ветэрану і аднаму з
найбольш паважаных артыстаў-купалаў-
цаў, далёка неаб'якавы сцэнічны лёс
гэтай нацыянальнай жамчужыны белару-
скага тэатра. Зберагчы традыцый калек-
тыву, зрабіць усё магчымае для таго, каб
і на другой тысячы паказаў «Паўлінка»
захавала непаўторна адметнае мастацкае
аблічча (дарэчы, і гэтым пацвердзіць
пачаснае званне тэатра як акадэмічнага,
г. зн. дасканалага) — у самім характа-
ры, у чалавечым і мастацкім прызначэн-
ні артыста З. Стома. І ўдзельнікі спек-
такля ідуць за ім, ні на хвіліну не мо-
гуць расслабіцца, адхіліцца ад такой
прадуманай рэжысёрскай партытуры,
калі побач — Здзіслаў Францавіч. Вось
калі сапраўды моладзь тэатра мае на-
стаўніка, які дае павучальны ўрок натх-
нення і майстэрства...

Дарэчы, у гэтай ролі вельмі яскрава
выяўляецца творчая прырода таленту
Здзіслава Стома. Ён — цудоўны каме-
дыйны артыст. Чаму мы дружна смяём-
ся, глядзячы на яго з залы? Ды таму,
што вобраз Пустарэвіча, як і многія ін-
шыя ў яго выкананні, нібыта сатканы з

жывых асабістых уражанняў і жыццёвых
назіранняў. Вядома, ужо ў самой дра-
матургіі гэтага персанажа закладзены
смах: чытаем і смяёмся, яно ж так. Ды
артыст сваімі паводзінамі на сцэне дае
сінтэз трапных жыццёвых рысаў і пэўна-
га мастацкага абагульнення. Таму яго
Пустарэвіч, як кажуць, «падобны» на
самога сябе і адначасова тыпізаваны ха-
рактар.

Шчырасць акцёрскага выканання,
амаль юнацкі запал, унутраная насыча-
насць і маляўнічае багацце знешніх фар-
баў, якімі карыстаецца артыст, жыцце-
вае «паходжанне» яго сцэнічных вобра-
заў, тонкае адчуванне «клімату» літэра-
турнай першакрыніцы — вось што ўла-
сціва З. Стоме ў паўсядзёнай творчай
дзеінасці. Магчыма, таму і пра гэтую

чайны па форме спектакль. Заўважу, тут
слова «спектакль» вельмі ўмоўнае: гэта
быў мемарыяльны тэатральны вечар на
сцэне. Арганічна пераплыталіся сцэны са
спектакляў па творах Я. Купалы, вершы
нашага выдатнага песняра і ўспаміны
старэйшых артыстаў трупы пра сустрэ-
чы з Іванам Дамінікавічам. Ствараўся
па-мастацку цэласны малюнак пра жыц-
цё і дзейнасць паэта, драматурга, маста-
ка і знаўцы слова, пра месца яго ў на-
шай тэатральнай культуры ў цэлым і ў
асабістым лёсе асобных артыстаў.

Толькі што адгрымела вясялая «Ляво-
ніха» з «Паўлінкі», адскакаў сваю парты-
тую Пустарэвіч — Стома з Агатай —
Макаравай. Выцраючы ад поту лоб ка-
пелюшом, на авансцэну выйшаў Здзі-
слаў Францавіч. І — загаварыў. Загава-

сустрэчу з яго Пустарэвічам хочацца пі-
саць сказамі, у канцы якіх абавязкова
ставіцца клічнік.

У той вечар на спектаклі «Паўлінка»
былі людзі розных узростаў. Моладзь,
вядома, магла па гэтай ужо ролі зрабіць
для сябе высновы, у чым неўвядальны
талент З. Стома. Людзі старэйшага ўз-
росту ў больш выгадным становішчы:
яны ўспаміналі тыя часы, калі артыст
быў малады і іграў па чарзе са зна-
камітым купалаўцам Барысам Плато-
навым пана Адольфа Быкоўскага. Па-
раўноўвалі, захапляючыся, хаця і адна,
і другая, ролі камедыі. Праўда, каме-
дыйныя, ды яно ж крыху і не так про-
ста. Кажу гэта, маючы на ўвазе яшчэ
адну важную асаблівасць стомаўскага
таленту: тонкае адчуванне якасці смеху,
які вымагае заўсёды дакладнай «падачы»
пры стварэнні вобраза і ўласных адносін
артыста-мастака да персанажа.

З Пустарэвіча З. Стома не смяецца
«ўголас», а па-добраму насміхаецца, бо
пастаянныя сутыкні з жонкай Агатай,
мужыцкая сквапнасць, дзіўнаватасць
учынкаў не знішчаюць яго аптымізму і
пауцця гумару, у пэўнай ступені добра-
зчыліваці. А вось Адольф Быкоўскі, які
жыве ў нашай памяці, — тут смех інша-
га гатунку.

Успамін. Першае з'яўленне Адольфа
Быкоўскага на сцэне ў З. Стома было
эфектнае, з прыцэлам на сатыру. Ён вы-
ходзіў на сцэну ў экстравагантнай воп-
раты: штаны ў клетку, боты з галёшамі,
стракатая камізэлька і агромністы гальш-
тук-бабачка. Акцэнтаваў увагу на яго
фанабэрыскасці артыст самімі рознымі
знешнімі праявамі: Быкоўскі цырымонлі-
ва здымаў пальчаткі і надзяваў на па-
лец вялізныя пярэсцёнак, які раз-пораз
глянцаваў аб штаны, ды так, каб усё ў
хаце гэта заўважалі. Рэверансы. Паца-
лункі рукі «будучай» цешчы. Пагладж-
ванне вусоў... Які ён адкрыты ў сваіх
«панскіх замашках»!

Здавалася, пойдзе чыстая вады вадэ-
віль. Ды не! Сабраўшы ў вобразе шмат-
лікія тыповыя рысы дробнай шляхты,
артыст стварыў дакладны псіхалагічны
партрэт тупога, нікчэмнага і ў сваёй га-
нарлівасці, і ў сваёй сентыментальнасці
пана. Адносіны акцёра да персанажа
злыя, бязлітасныя: З. Стома здакаваўся
з Быкоўскага. І той прадставаў перад
гледачамі як нікчэмнасць, ілгун і тупіца
з нічым не апраўданай высакамернасцю.

Шмат было карыкатурнага ў гэтым
персанажы. Гледачы смяяліся, як ён,
нібы бычок, «бадаў» сваю «будучую ня-
весту»; як ён зрываючымы голасам спя-
ваў нейкую лухту; як «дэманстраваў»
панскія танцы. Атрымліваўся амаль што
шарж. «Амаль»... Таму і смешна было,
таму і такі выкрывальны, з'едлівы быў
смах, што кожны жэст зрытэс унутрана
апраўдаў — усё. Быкоўскі вырабляў
не «панарошкку», а вельмі сур'ёзна, са
шчырай верай у сваю значнасць.

Сустрэча другая — «Наш Купала».
Мне асабіста спадабаўся гэты незвы-

рыў пра тое, як упершыню ён, яшчэ тады
хлопчук, у парку ўбачыў Я. Купалу і
Я. Коласа, які пасля на радыё запісаў
творы песняра і як той быў удзячны.
Успомніў працу над «Паўлінкай»... Не-
калькі хвілін сам-насам з гледачамі.
Сціплыя словы. І хоць яго ад залы ад-
дзяляла тэатральная рампа, некуды ў ня-
быт знік артыстызм, і мы ўбачылі чала-
века, які пражыў вялікае, складанае і
прыгожае жыццё на сцэне. За простымі
і ўдумлівымі словамі — лёс інтэлігента
савецкай фармацыі, яго адносіны да рэ-
чаінасці, да культуры роднага народа,
рэспублікі, стаўленне да мастацтва і да
вялікіх дзеячаў нашай культуры.

Успамін. Цяжка пералічыць усё (а іх
значна больш за сотню) ролі, што сыграў
Здзіслаў Францавіч, — розныя, непадоб-
ныя адна на адну. Асабліва ўдзячныя
артысту павінны быць беларускія дра-
матургі. Вельмі пранікнёна, псіхалагічна
дакладна, з выдатным густам і буйным
тэмпераментам сыграны ім і ў тэатры і
на тэлебачанні Глушак у «Людзях на
балое» І. Мележа (за выкананне гэтай
ролі ў тэлеспектаклі З. Стома атрымаў
Дзяржаўную прэмію БССР), Лявон у
«Лявонісе на арбіце» А. Макаёнка, Бу-
раўчык у «Канстанціне Заслонаве»
А. Маўзона, Іахім — «Напісанае заста-
ецца» А. Петрашкевіча, Піліп Назараў у
драме «І змоўклі птушкі» І. Шамякіна...
Шмат было ўдач і ў класічным рэперту-
ары, і ў сучасных рускіх савецкіх п'есах.
Шмат пісала крытыка (ды і сам артыст
іх любіць успамінаць) пра такіх выдатна
сыграных ролі, як Глац'е («Тысяча фран-
каў узнагароды» В. Гюго), Гвічардзі
(«Чашчэрты» К. Сіманова), Крысін
(«...Забіць Герастрата!» Р. Горына),
Фралоўскі («Працікол аднаго пасяджэн-
ня» А. Гельмана), Пароль («Канец —
справе вянец» В. Шэкспіра), Белугаў
(«Даходнае месца» А. Астроўскага)...
Што іх аб'ядноўвае, дык гэта імкненне
Стома-акцёра да завершанасці вобразаў,
уменне захаваць дынаміку дзеяння ад
першай да апошняй карціны, надзяліць
вобразы яркай характарнасцю. Кожны з
яго персанажаў заўсёды псіхалагічна ін-
дывідуальны — тым і адметны.

Варта прыгадаць і садружнасць акцё-
ра з рэжысурай. Па-творчы дзелаваў
садружнасць, узаямна патрабавальная і
добразчылівая, зводзіла З. Стому з такі-
мі рознымі мастакамі, як Л. Літвінаў і
К. Саннікаў, Ц. Кандрашоў і Б. Эрын...

Успаміны... Чалавек, а тым больш ак-
цёр, жыве не толькі імі. Гэта творчая моц,
якая назіраецца сёння ў Здзіслава Фран-
цавіча, дае падставу меркаваць, што, ма-
быць, неўзабаве мы зноў адчуем сап-
раўдную радасць ад новых, сыграных ім
роляў. Гледачы гэтага чакаюць. Спадзя-
ецца, вядома, на цікавую драматургію і
ўдумліваю рэжысуру і сам акцёр. Яго гя-
тоўнасць да творчасці — баявая, мабіль-
ная. І гэтак — пяцьдзесят гадоў. Паўста-
годдзя на сцэне!

Вячаслаў РАКІЦКІ.

Андрэйс БАЛОДЗІС

Радзіма

Была мая радзіма
Акругай невялікай —
Ні рук табе раскінуць,
Ні ўволю нахадзіцца.
У берагах у вузкіх
Жыццё маё марнела
І толькі думка-песня
У далечыні імкнула.

І вось радзімы межы
Рассунуты шырока —
Да акіянаў бурных,
Да стапаў неабсяжных.
Сябры, вялікі дзякуй,
Браты, вялікі дзякуй
За тое, што далі вы
Уздыхнуць мне на ўсе грудзі.

Савецкая Радзіма,
Люблю цябе я шчыра
Біццём нястомным сэрца,
Крыві апошняй кропляй.
Народжаную ў бітвах,
З'яднаную ў працы,
Цябе народы славіць,
Цябе яны шануюць.

Ты мне падаравала,
Радзіма дарагая,
І нашых мэтаў веліч,
І шмат сяброў адданных.
Калі спяваю ў Рызе,
У Маскве мой голас чуюць,
Калі ў Маскве спяваю,
Увесь свет вялікі чуе!

Фрыцыс РАКПЕЛНІС

Тры сябры

Тры салдаты ў роце сябравалі
Так, што і вадою не разліць.
Іх Масква, Мінск, Рыга ў бой
Паслалі —
Родную краіну бараніць.

Калі часам бой змаўкаў на хвілю,
То было часцей начной парой,
Пра Маскву, Мінск, Рыгу гаварылі,
Успаміналі родны горад свой.

Бой на золку зноў распачынаўся
Ды такі — ажно зямля гарыць!
— За Маскву, Мінск, Рыгу! —
І ішлі ў атаку тры сябры.

...Сцішыўся нарэшце танкаў скрыгат,
Спеюць нівы ў роснай цішыні.
Над Масквой, над Мінскам і над
Рыгай
Перамогі свеціцца агні.

Жменя галькі

З юнацтва, з тых гадоў ужо далёкіх
Прыходзяць успаміны чарадой
Пра лета, пра бусліны звонкі клёкат,
Пра белізну пустыні снегавой.

У плыні дзён ёсць і такая хвіля,
Што сілу чалавеку надае;
Тады ўсё, што дробязю лічылі,
Глыбока-значным раптам паўстае.

...Вось галька на маім сталі шыронім,
Якую я калісьці сам сабраў,
Як працы цяжкай стомленыя крокі,
Калі я вулкі Рыгі бруківаў.

Таму, што толькі сніліся мне вёсны,
Зімнела доля горкая мая,
Нібы надзеі, што з'іначай лёс мой,
Збіраў каменныя дарункі я.

Я слухаў, як ішоў дамоў, размовы
Брукаўшчыкоў, таварышаў маіх,
І разам з галькаю збіраў я словы,
Каб некалі пусціць у справу іх.

У кучах галькі шэра-неадметных,
Раней, чым іх па бруку рассыпаць,
Знаходзіў я такія самацветы,
Што варта іх было з сабою ўзяць.

Гучаў пратэст супроць жыцця старога
У тых словах знявольеных людзей.
Мы марылі забрукаваць дарогу,
Якая нас да шчасця прывядзе.

Сягоння на шляху да шчаснай долі
Наведзены надзейныя масты.
Які ў каменчыкаў прыгожы колер:
Чырвоны, белы, сіні, залаты!

Калі праз пальцы іх я прапускаю,
У сэрцы горыч даўніх год смільціць,
І я тады выразна успамінаю
Што перанеслі мы, каб вольна жыць.

І з перастунам гэтай галькі кожным,
Як на далоні падае яна,
І ў ясны дзень, і ў ноч глухую можна
Сябе праверыць і сабе спазнаць.

Ці так, як трэба, сёння я працую,
І ці не робіцца драбнейшым крок,
Ці добра я здабываю шаную,
Ці так, як і раней, пульсуе кроў?

Ці ў шлях далёкі рушыць я гатовы
І новыя прасторы адкрываць,
Ці, нібы абыяцель адмысловы,
Я пачынаю мохам абрасціць?

І жменя галькі, што звінціць і ззяе,
І новага жыцця высокі ўздым
У хуткай плыні год дапамагае
Заўсёды заставацца малым.
З латышскай. Пераклад
У. ШАХАЎЦА.

Мірдаза БЕНДРУПЭ

Маленькі чорт з пекла душы

Хто наўчыўся адно за адным
Абкатана-зіхотыя словы нізаць,
Быццам пацеркі,
Слава тым!

А ў мяне паміж вабных праскочыць
налі —
Страх сказаць —
Кіпцюрастае, нібы з лясное глушы,
Перавэдзанае усё —
Чорт маленькі

з вялікага пекла душы.
Камертону не слухаецца, хоць плач,
Задзіраецца, дражніцца гэты рагач.

Слова добрае раніцою
Выпуская, як курапатку, я.
Глядзь — яно ўжо здружылася
На т з калючкаю, з ірапівою,
Не чапае багавак, бо добрае,
Ціўкае, зерне кліюе і сноўдае.

Ну а ўвечары ў нейкі міг
Слова вырвецца — нораў сыча,
І давай курапатак маіх
Даганяць, драпежна крычаць
І усё цэліцца дзеўбануць,
Толькі пыл і пер'е лятуць.

Што зраблю я? Хіба магу
Утрымаць альбо ўратаваць?
І ўсё ж са слязьмі маю
Права ўвечары забываць
Многу сказанае раніцою!
Нават звычайна спаліцца — дарэчы.
Кіпці, дзюба хай будуць са мной.
Мне пакіньце маю супярэчнасць!
Не жадаю зусім
Цвёрдым каменем быць адмысловым,
На якім
Высякаюцца літары і выслоўі
На вякі...

●
І зусім не трэба «ад» і «да» —
Ні ў паэзіі і ні ў жыцця высновах,
Каб было ўсё ясна, як вада:
Разумею шмат чаго, што недаступна
слову,
Ні падоранае слову і ні доранае ім...
Досць, што самі...

●
Толькі самі што мы ведаем аб тым?
Можа, ведае заместа нас не горш,
заместа нас і больш
Гэта хваля, што на бераг набягае,
Надвечорнам нас ля мора сустрачае.
Знае хваля, што спявае негалосна,
А таксама
Зорна тая, што з нябёсаў
Нізка-нізка апускаецца і можа
Прытуліцца да акна, да самай рамы
галавой светлавалосай...

Гарызонт

О гарызонт, чуд спатнання
зямлі і нябёсаў!
У гарады, што пагляд мой шукае
бясконца,

На граніцы дзівоснай тваёй,
У гарады, што ледзь бачны,
Спускаецца наначкі сонца
На белую вежу
І ззяе на ёй.

О гарызонт, чуд спатнання
і неба, і мора!
Як караблі — іх праводжу зайздросна —
Сярэбранай рысы тваёй дасягнуць,

Быццам бы птушкі ручныя,
На плечы і рукі спускаюцца зоры
І падарожным шчаслівым,
І мужным матросам, што вахту нясуць.

Чуд спатнання і неба, і мора,
Чуд спатнання зямлі і нябёсаў,
Прывітанне табе, гарызонт!
Не знаходзяць цябе у прасторы
Ні караблі, ані людзі ніколі
Ды ўжо ж падарожны і тысячы вёрст
Не ўрастаў у зямлю, не праспаў гэтых
даляў,
ізноў —

А спяшаўся знаходзіць абрыс твой
Недасягнуты, недасягальны,
Прывітанне табе, гарызонт!

Яніс ГРОТС

Яздок на санях

Вы забярыце сабе параходы,
Рэйкі, трамваі і тлум гарадоў,
Мне ж адступіце бярозаў чароды,
Соснаў бары, санны шлях між снягоў.

Хочацца мне, праімчаўшы праз ліха
Багнаў і тоняў, нібыта вяхор,
Ззяць гэтай ноччу, знікаючы ціха,
Як выкрасаюць падновы сто зор.

Трэба праімчацца праз боль і праз гора,
Лёгка палоззе спявае, звінціць.
Хай жа насустрач адвечнай прасторы
Радасць агнямі ўваччу заблішчыць.

І пад гадзінніка ход аднастайны
Хочацца ўсё адчуваць, дараваць,
І зразумелым хай многае стане —
Лёгка тады у віхуры знікаць.

Хай я грахі і правіны прызнаю —
Быў я суровы ці чуйны каму,
Сонца, дажджу мне ці шмат выпадае,
Лёд гэты, снег расквітнеўся чаму?

Саннай вандроўкі апошняя радасць —
Гэтым за ўсё адарыў мяне лёс.
Што ж я гляджу заімгліным паглядом —
Мо гэта цепліцца сэрца ад слёз?

Лішняй здавалася кожная мара,
Ціха згасала, як рэха ў гадах.
Ні чалавека, ні зверна не ударыў —
Вось ён і лёгкі, цярплівы мой шлях.

Вось ад чаго у бярэзніку лёгка
Віцца сняжынкам і доўга кружыць,
Сыпацца з белых і сініх аблокаў,
Снег на мяне, быццам кветкі, ляціць.

Бура мацнее і гурбы ўздымае.
Сані замерлі. Мароз — маладзец!
Усё — і сляды, і вандроўка знікае.
Сонца, ну дзе ты?
Выдатны канец!

Вы забярыце сабе параходы,
Рэйкі, трамваі і тлум гарадоў,
Мне ж адступіце бярозаў чароды,
Соснаў бары, санны шлях між снягоў.

З латышскай. Пераклад
Р. СЕМАШКЕВІЧА.

Публікацыю падрыхтавала
Н. СЕМАШКЕВІЧ.

КАБ ПОЎНЫ БЫЎ ЗАСЕК

(Заканчэнне. Пачатак
на стар. 4).

га, дзе даволі абгрунтавана
прад'яўлены прэтэнзіі іншым
міністрам і ведамствам,
якія недапаставілі шмат мяс-
касцявой мукі, абяслушчанага
сухога малака, а тое, што далі
— вельмі нізкай якасці. У мя-
са-насцявой муцы, напрыклад,
многа пяску, шкла, нават мета-
лічных прымесей.

— Скардзіцца ўсё мы ўме-
ем. Але сапраўды, міністэрства
недаатрымлівае вялікую коль-
касць неабходнай нам бялко-
вай сыравіны, мела, іншых ма-
тэрыялаў. Не таму, што іх ня-
ма ў нашых планавых пастаў-

шчыкоў, а таму, што яны не
вельмі зацікаўлены ў тым, каб
зберагчы матэрыял, зрабіць
яго якасным.

— У вашых упраўленнях мя-
не пазнаёмлілі з некаторымі да-
кументамі, у прыватнасці, за-
яўкамі, якія сведчаць аб сла-
бым тэхнічным узбраенні кам-
бінормаў заводаў, млынакам-
бінатаў, фасовачных цэхаў. Як
я зразумеў, гэта адно з вашых
набалелых пытанняў, тым
больш, што на некаторых за-
яўках стаялі адмоўныя рэзалю-
цыі.

— Так, сучаснага абсталя-
вання нам не хапае. У прыват-

насці, фасовачнага. Мы ж му-
ку і крупы самі фасуем. Але
з году ў год адчуваем востры
дэфіцыт паперы, плёнкі, эмуль-
сіі.

Адсутнасць новых машын на
крупяных прадпрыемствах, бы-
вае, прымушае адступаць ад
устаёў стандартаў, што,
вядома, не спрыяе якасці тых
жа круп.

Будзем гаварыць ужо да
канца — мы ж і мелем зерне
да гэтага дзедаўскім спосабам.
Спосабам расцірання. Хаця пе-
радавая тэхналогія прадугле-
джае ўжыванне для гэтай мэ-
ты ультрауку і іншых сучасных
спосабаў. Што чэта дае? Мак-
сімальны выхад прадукцыі. Як
вы, відаць, ведаеце, зярнятка
складаецца з абалонкі і так
званага эндасперма, які займае
81—82 працэнты ўсёй яго ма-
сы. З гэтага эндасперма і ат-
рымліваем мы муку. Дык вось,
сучасная перадавая тэхналогія
дае магчымасць даводзіць вы-
хад вышэйшага гатунку да 75
працэнтаў, у той час як на на-
шым абсталяванні гэты паказ-
чык амаль утвая меншы. Ра-
зумееце, што і колькі мы
страчваем!

Але, як кажуць, лёд ужо
крануўся. На Лідскім хлеба-
камбінаце будуча млын, дзе
будзе ўкаранёна самая сучас-

ная тэхналогія, з параметрамі,
пра якія гаварылася вышэй.

Калі яшчэ працягваць га-
ворку пра нашы вузкія месцы,
дык нельга абмінуць кадравы
пытанне. За апошнія пятна-
ццаць гадоў сістэма прафтэх-
адукацыі краіны не падрыхта-
вала для нас ніводнага работ-
ніка. Рыхтуем іх вучнёўскім,
малаэфектыўным метадам, ад-
сюль нізкая кваліфікацыя ра-
бочых. Нам трэба будзе выра-
шыць і праблему, пераходу з
трох на двухзмённую працу,
бо на нашых прадпрыемствах
працуе шмат жанчын.

— Я папрашу вас, Аляксандр
Якаўлевіч, спыніцца яшчэ на
адным аспекце дзейнасці міні-
стэрства — яго інспекцыі па
нарыхтоўках і якасці сельгас-
прадунтаў. Які іх статус і ро-
ля?

— Калі гаварыць пра ста-
тус, дык я б вызначыў яго ад-
ным словам — незалежнасць.
Так, так, у тым ліку і ад міні-
стра, які толькі павінен са-
чыць, каб інспекцыя выконва-
ла ўсе пункты Палажэння. У
яе візні і рашэнні ён не мае
права ўмешвацца.

Дыяпазон дзейнасці інспек-
цыі вельмі вялікі. Яна з'яўля-
ецца, напрыклад, арбітрам

(якому належыць апошняя
слова) паміж, скажам, заку-
пачай арганізацыяй і калгас-
ам. Паміж імі заўсёды ўзні-
кае шмат спрэчных пытанняў.
Узяць хаця б продаж жывёлы.
Існуе шмат градацый па яе
ўкормленасці, тлустасці, іншых
катэгорыях, якімі вызначаецца
і закупачная цана. Не сакрэт,
што нарыхтоўчыку хочацца
купіць танней, а калгасу-саўга-
су ў сваю чаргу не хочацца
заставацца ў проигрышы. Вось
тут і скажа сваё слова работ-
нік інспекцыі. Я ўзяў першы
прыклад, што прыйшоў у га-
лаву. Інспектар, скажам, яшчэ
навінен сачыць, як гаспадарка
выконвае планы кантрактаў
па жывёле, бульбе, збожжы,
іншай прадукцыі. Ён адзіны
можа дакументальна засвед-
чыць, што гаспадарка па пэ-
ўных прычынах не можа разлі-
чыцца па продажы той ці ін-
шай прадукцыі, што ёй патра-
буецца дапамога і г. д.

Хачу толькі дадаць да ўсяго
гэтага, што нашы раённыя ін-
спекцыі надзвычай малаколь-
касныя — яны складаюцца
ўсяго з трох спецыялістаў, і
праблему гэтую трэба неад-
кладна вырашаць.

— Вялікае вам дзякуй,
Аляксандр Якаўлевіч, за ціна-
вую і шчырую гутарку.

ПОМНІКІ РОДНАГА КРАЮ

1982 год. Дзевяцьсот пятнаццаць гадоў мінула з часу бітвы на Нямізе — 1067 годам датуецца першае ўпамінанне Мінска ў летапісах. Дзевятае стагоддзе пайшло нашаму гораду, шмат бачыў і шмат перажыў ён за гэты час.

Быў тут і замак — «град», закладзены, трэба меркаваць, ні кім іншым, як Вешчым Усяславам Полацкім. «Град» гэты двойчы браў у аблогу сам Уладзімір Манамах.

Былі ў Мінску князі, воіны, купцы, кніжнікі, умелыя рамеснікі. Было — павінна было быць — і народнае веча, як і ў іншых гарадах Полацкай зямлі.

Ішлі гады — воіны, пажары не раз амаль ушчэнт знішчалі тагачасны драўляны Мінск. Але кожны раз горад упарта ўздымаўся з руін — жывучы ён быў, наш Мінск.

Было ў горадзе і самакіраванне — Магдэбургскае права, прычым, атрымаў яго Мінск у 1499 годзе — усяго на год пазней за Полацк.

У XVI стагоддзі горад пачынае набываць знаёмае нам аблічча — менавіта да гэтага часу адносіцца будаўнічае ра-

Верхні горад. Малюнак Я. Драздовіча, пачатак XX ст.

шэнне «Верхняга рынку», або «Верхняга горада» — сучаснай плошчы Свабоды і сеткі вуліц, якія разыходзяцца ад яе. Планіроўка гэтага раёна захавалася нязменнай на працягу чатырох стагоддзяў, і амаль такой дайшла да нашых дзён.

Тут на скрыжаванні старажытных вуліц, якія сыходзяцца на вяршыні ўзгорка (сучасныя вуліцы Бакуліна, Герцэна, Дзямяна Беднага), была расплаванана вялікая рэнесансная плошча з ратушай і гасцінным дваром у цэнтры.

З гэтага часу і да 30-х гадоў нашага стагоддзя гэта плошча з'яўлялася адміністрацыйным, грамадскім і культурным цэнтрам Мінска.

Менавіта на плошчы і па яе перыметры былі ўзведзены ў XVII — пачатку XIX стагоддзя важнейшыя грамадскія і найбольш значныя жылыя будынк старога Мінска.

Галоўным будынкам кожнага

Плошча Верхняга рынку. Анварэль І. Герасімовіча, першая палова XIX ст.

сярэднявековага горада, які карыстаўся самакіраваннем, заўсёды была ратуша. Значнасьць гэтага збудавання для горада была такая вялікая, што сілуэт гарадской ратушы часта ўпрыгожваў сцягі, гербы і манеты вольных сярэднявекавых гарадоў.

Была ратуша і ў Мінску. Пабудаваная ў самым канцы XVI стагоддзя, яна была часткова перабудавана ў другой палове XVIII стагоддзя ў стылі класіцызму, прычым ранейшыя сцены, вежа і падвалы арганічна

Цэнтральная плошча горада была любімым месцам мінчан. На ёй наладжваліся кірмашы, цэхавыя і агульнагарадскія святы, з балконаў ратушы гучала камерная і духавая музыка...

Амаль з усімі будынкамі «Верхняга горада» звязаны многія важнейшыя падзеі гісторыі і культуры Мінска і Беларусі ў цэлым. У якасці прыкладу можна прыгадаць гарадскую сядзібу мастака В. Ваньковіча, дом, дзе жыў кампазітар С. Манюшка, які напісаў і паставіў у Мінску першыя бе-

скажона непрафесійнымі рамонтамі і перабудовамі. Рэканструкцыя будынкаў і добраўпарадкаванне тэрыторыі амаль нідзе не праводзіцца. Страчаны і некаторыя важнейшыя элементы, якія ўваходзілі ў ансамбль плошчы Свабоды: ратуша і вежа гарадскога гадзінніка, царква св. Духа (унікальны помнік эпохі Адраджэння ў Беларусі, які сфарміраваў разам з бернадзінскімі манастырамі ўсходні бок плошчы), вежа езуіцкага касцёла, аднаго з найкаштоўных помнікаў сталага

ба падумаць аб прынцыпах папаўнення страчаных элементаў гістарычных ансамбляў і комплексаў.

Вывучэнне як гісторыі, так і сучасных асаблівасцей забудовы «Верхняга горада» дазволіла калектыву Рэстаўрацыйных майстэрняў вырацаваць адзіную рэстаўрацыйную канцэпцыю. Яна ўключае два ўзаемазвязаныя падыходы: гістарычны (вобразна-архітэктурны) і сучасны (сацыяльна-культурны). Прынцыповай жа асновай з'яўляецца ўяўленне аб «Верхнім горадзе» як аб адзіным арганізме.

Вобразна-архітэктурны падыход як бы звернуты ў мінулае «Верхняга горада» і прадвызначае аднаўленне некаторых ключавых, акцэнтных элементаў гістарычнай забудовы (ратуша, царква св. Духа, вежа езуіцкага касцёла і вежа гарадскога гадзінніка).

Тое, што ў некаторых мясцінах плошчы захавалася сучасная забудова, якая адносіцца да 40—50-х гадоў нашага стагоддзя, не з'яўляецца перашкодай для аднаўлення менавіта гістарычнай забудовы плошчы; гэта толькі падкрэслівае дынаміку яе развіцця з XVII да XX ст. (рэнесанс — барока — ранні і позні класіцызм — эклектыка — мадэрн і сучасная архітэктурна).

У дадзеным выпадку значна важнейшая тая акалічнасць, што плошча захавала да нашых дзён сваю гістарычную планіроўку. Важна, каб яна нічым не была парушана і ў далейшым — значыць трэба прыняць адмовіцца ад узвядзення новых збудаванняў на самой плошчы і па яе перыметры, што захавала яе цэласнасць.

Сацыяльна-культурны падыход звернуты ўжо не ў міну-

Стары Мінск — якім яму быць?

ўвайшлі ў новы аб'ём будынка. Размяшчалася ратуша ў цэнтры сучаснай плошчы Свабоды і праіснавала да 60-х гадоў мінулага стагоддзя.

Крыху пазней за ратушу, у пачатку XVII ст., на гэтай жа плошчы быў пабудаваны гасцінны двор (цяпер у рэканструяваным выглядзе гэта дом № 4 на пл. Свабоды).

Абодва гэтыя збудаванні занялі дамінуючае становішча ў кампазіцыі плошчы, стварыўшы цэнтральны, раскрыты з усіх бакоў комплекс важнейшых грамадскіх будынкаў горада. У XVII—XVIII стст. па перыметры плошчы і прылеглых вуліцах былі ўзведзены асноўныя культурныя пабудовы, якія сфарміравалі выразнае архітэктурнае абрамленне цэнтральнага ансамбля і адначасова, вызначылі сілуэт усёй цэнтральнай часткі Мінска.

Гэта — касцёлы двух бернадзінскіх кляштароў, касцёл езуітаў (пазбаўлены фасадных вежаў), страчаныя літаральна ў апошнія 30—40 гадоў дамініканскі касцёл з кляштарам і комплекс езуіцкага кляштара з вежай, на якой размяшчаўся гарадскі гадзіннік, царква св. Духа і бенедыкцінскі касцёл з кляштарам.

Большасць жылых пабудоў, узведзеных па перыметры плошчы ў канцы XVII — пачатку XIX ст. захаваліся, хоць і ў некалькі перабудаваным выглядзе, да нашых дзён.

Пра архітэктурную выразнасць і сваяасаблівасць «Верхняга горада» пісалі падарожнікі і вучоныя з розных краін, якія наведвалі Мінск у XVIII—XIX стст., архітэктурны ансамбль плошчы Свабоды часта малявалі мастакі.

ларускія оперы «Сельская ідылія» (лібрэта В. Дуніна-Марцінкевіча) і «Латарэя»...

Помнікі «Верхняга горада» цесна звязаны і з рэвалюцыйным рухам Беларусі, Расіі і Польшчы XIX—пачатку XX стагоддзя. Дзекабрысты, паўстанцы 1863 года, першыя нарадавольцы, бальшавікі — памяць пра іх захоўваюць многія дамы старога Мінска.

У доме № 4 на пл. Свабоды ў 1917 г. размяшчаўся фронтны камітэт, у якім рашаючую ролю ігралі бальшавікі. Тут

барока (касцёл быў дамінантай на заходнім баку плошчы і важным элементам сілуэта горада).

Рэканструкцыя гістарычных цэнтраў старажытных гарадоў — не прыхамаць аматараў даўніны. Горад нездарма называюць вялікім тварэннем чалавека. З яго развіццём звязана развіццё нашай цывілізацыі. Захаваныя элементы гістарычнага асяроддзя, ансамблі старых цэнтраў і асобныя помнікі ствараюць той асаблівы свет, які і фарміруе ў чалавеку гі-

Плошча Верхняга рынку з ратушай у цэнтры. Малюнак невядомага мастака, пачатак XIX ст.

праходзіла 1-я паўночна-заходняя абласная канферэнцыя РСДРП, якая аб'яднала бальшавіцкія арганізацыі на тэрыторыі Беларусі і 2-я, надзвычайная, канферэнцыя РСДРП, якая вырашала пытанне падрыхтоўкі сацыялістычнай рэвалюцыі і заваёвы ўлады Саветамі. Гэты будынак як помнік рэвалюцыйнага руху справядліва называюць «мінскім Смольным».

На гістарычную і архітэктурна-мастацкую значнасць забудовы «Верхняга горада» ўказвалі ўсе даследчыкі Мінска. Пацвярджаецца яна архіўнымі і натурнымі пошукамі, праведзенымі ў апошнія гады супрацоўнікамі Рэстаўрацыйных майстэрняў.

Між тым, стан як асобных помнікаў, так і ўсяго «Верхняга горада» ў цэлым даўно вылікае трывогу мінчан, якія ведаюць і любяць свой горад.

Гістарычны цэнтр Мінска да гэтага часу прадаўжае ў поўным сэнсе слова «эксплуатавацца на знос». Яго помнікі бессістэмна, а часта і бескантрольна выкарыстоўваюцца выпадковымі арандатарамі, іх аблічча

старычную свядомасць.

Асноўная складанасць у рэканструкцыі гістарычнага цэнтра кожнага буйнога горада заключаецца ў супярэчнасці паміж яго высокай гістарычнай, архітэктурнай і мастацкай значнасцю і неадпаведным прызначэннем гістарычнай забудовы. Рашэнне заключаецца ў тым, каб надаць старым архітэктурным ансамблям новы жыццёвы сэнс, з такім разлікам, каб новая функцыя не толькі не прынізіла і не знішчыла культурна-мастацкую каштоўнасць ансамбля, а наадварот, зрабіла б гэтую каштоўнасць для ўсіх відавочнай.

26 сакавіка 1980 г. была прынята пастанова бюро Мінскага гаркома КП Беларусі і гарвыканкома «Аб рэканструкцыі гістарычнай часткі горада Мінска». Каб захавць гістарычную частку горада, вырашана ажыццявіць рэстаўрацыю забудовы, якая захавалася, і адначасова прыстасаваць яе так, каб гэта адпавядала культурна-гістарычнай значнасці помнікаў і патрэбам цэнтра горада. Адначасова паўстаюць пытанні добраўпарадкавання, інжынернага забеспячэння і транспарту. Трэ-

лае, а ў будучыню, і прадугледжвае адзінства ўсіх рэстаўраваных помнікаў і жылой забудовы «Верхняга горада».

Мала каму сёння патрабуецца тлумачыць, што для захавання гістарычнага цэнтра яшчэ недастаткова забараніць знос, прасесці рэстаўрацыю фасадаў і інтэр'ераў помнікаў, — «цэнтр» трэба актыўна ўключыць у жыццё сучаснага горада, у ансамбль цэнтральнай зоны сучаснага Мінска, якая развіваецца і фарміруецца.

Тэрыторыя гістарычнага цэнтра займае невялікае па плошчы месца ў генеральным плане Мінска. «Верхні горад» знаходзіцца побач з Ленінскім праспектам і асноўнымі грамадскімі будынкамі сталіцы, уваходзіць у кампазіцыю водна-зялёнага дыяметра. Ён замыкае паўночны бок Цэнтральнай плошчы, на якой праектуецца Палац культуры рэспублікі. Сама сабой напрошваецца думка вырашыць «Верхні горад» як адзіны функцыянальна-планіровачны комплекс у сістэме грамадскага цэнтра Мінска.

Забудова «Верхняга горада»

мае цэласны камерны маштаб, прасторавую і пластычную разнастайнасць. Такое асяроддзе прыцягвае людзей, стварае асабліваю атмасферу ўзвышанага духоўнага настрою. Гэта патрабуе адпаведнага падыходу да прыстасавання помнікаў.

Так, у былым Кафедральным (езуіцкім) саборы добра можа быць размешчана канцэртная зала арганнай і харавой музыкі разам з экспазіцыяй старажытных музычных інструментаў, у царкве св. Духа — зала камернай музыкі і раздзел заходне-еўрапейскага мастацтва Мастацкага музея БССР. У будынках былога мужыцкага бернардынскага кляштара і прылеглых да яго гандлёвых радах (квартал паміж вуліцамі Бакуніна і Герцэна) можа ўдацца размясціць цэнтр народнай творчасці з музейнай экспазіцыяй, майстэрнямі народных промыслаў і магазінамі па продажы іх вырабаў. У будынках «Верхняга горада» могуць быць размешчаны таксама невялікія музеі і выставачныя залы з разнастайнай тэматыкай, якая расказвае аб шматграннасці гістарычным і культурным жыццём Мінска, невялікія ўтульныя кафэ, клубы, тэатральныя і мастацкія студыі.

Спецыфічнага выкарыстання вымагае гарадская ратуша пасля яе аднаўлення. На нашу думку, найбольш мэтазгодна і сімвалічна перадаць яе камсамолу — размясціць у ратушы гарадскі маладзёжны клуб, які займаўся б арганізацыяй масавых маладзёжных святаяў і культурных мерапрыемстваў у гістарычнай зоне.

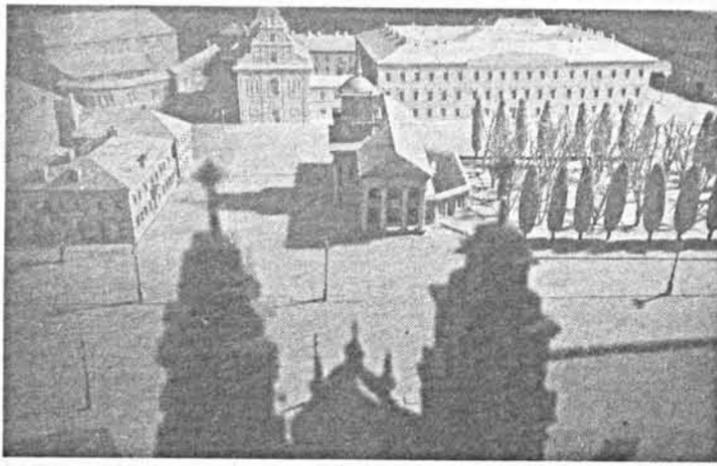
Такія, у агульных рысах, рэстаўрацыйная канцэпцыя «Верхняга горада» — найбольш цікавай і захаванай часткі гістарычнай забудовы Мінска XVII—XIX стст.

Што ж датычыць старога Мінска ў цэлым, то ўсю яго захаваную гістарычную забудову можна ўмоўна падраздзя

лібаўдаўнічая памылка, на што неаднаразова ўказвалася на навуковых канферэнцыях і ў друку. Прывядзём, як найбольш характэрны, водгук вядомага тэарэтыка архітэктуры, доктара навук Я. Міхайлоўскага: «Першай і галоўнай умовай творчай работы сучаснага архітэктара, накіраванай на захаванне гістарычнага аблічча старажытнага горада, служыць абавязковае выяўленне шляхам рэстаўрацыі старажытных будынкаў, сродкамі новай забудовы ці хаця б планіроўкі, першапачатковага цэнтра такога горада. Відаць, вялікай памылкай рэканструкцыйных работ у Мінску было поўнае ігнараванне гэтага патрабавання, у выніку чаго месца ўзнікнення горада, яго старажытнае «замчышча» засталася «це абыграным» у новым генеральным плане».

Цяпер, калі становіцца ўсё больш відавочна, якімі непараўнальнымі стратамі для горада і для ўсёй нашай культуры становяцца такія памылкі, вялікую насцярожанасць выклікае праектаванне буйнога гандлёвага комплексу на вуліцы Нямізе. Яго тэхнічны праект прадугледжвае знос шэрагу гістарычных будынкаў у ахоўнай зоне «Верхняга горада»; аб'ём будынка, які прапануваецца, закрыве адну з захаваных панарам на гістарычны цэнтр з боку вуліцы Рэспубліканскай.

Аднак вернемся да агульнай канцэпцыі рэгенерцыі гістарычнай забудовы Мінска. На прыкладзе квартала «Троіцкае прадмесце» хацелася б праілюстраваць рэальнае ўвасабленне некаторых з яе прынцыпаў. Работы ў ім пачаты ў 1981 г., завяршэнне іх плануецца к канцу гэтай пяцігодкі. Аўтары праекта: Л. Левін, Ю. Градаў (Мінскпраект); С. Багласаў (Рэстаўрацыйны майстэрні БССР); комплекс гісторыка-архіўных даследаванняў выкананы Р. Баравым

Фрагмент праекта рэканструкцыі пл. Свабоды. (Праектная прапанова Рэстаўрацыйных майстэрняў, Фота з манета).

кам захаваш і адрэстаўрываць як помнік архітэктуры і гісторыі Мінска. (Акрамя гэтага квартала, захаваліся карпусы Троіцкага уніяцкага кляштара — цяпер 2-я бальніца, і некалькі будынкаў у суседніх кварталах).

Гэты квартал свой сучасны выгляд атрымаў у першай палове XIX ст. пасля вялікага пажару, у выніку ажыццяўлення «Праектнага плана Мінска... 1817 г.». Архітэктурна-гістарычны аналіз забудовы, вывучэнне ў Цэнтральным дзяржаўным гістарычным архіве БССР праектаў, абмераў і івентароў будынкаў, якія існуюць і якія не захаваліся, дазволілі ўстанавіць іх каштоўнасць, зрабіць графічную рэканструкцыю планіроўкі і выкарыстання забудовы, якой яна была ў XIX ст., распрацаваць прынцыпы яе рэстаўрацыі, добраўпарадкавання і прыстасавання. Даследаванні паказалі, што квартал меў адзіную па характары і цэласную па стылістыцы забудову. Яго вылучаў даволі высокі для гарадскіх пабудов XIX ст. архітэктурны ўзровень, тонкая прарысоўка архітэктурных дэталей, насычанасць каванымі і разнымі вырабамі. Для выкарыстання забудовы была характэрна поліфункцыянальнасць: жылыя памяшканні спалучаліся з памяшканнямі гандлёвага, рэстараннага і рамеснага прызначэння. Унутраная аб'ёмна-планіровачная структура квартала вызначалася своеасаблівым характарам і мастацкай выразнасцю. Невялікія, складаныя ў плане і разнастайныя па архітэктуры, матэрыялы і колеры будынк і цяпер ствараюць утульныя камерныя дворыкі і пляцоўкі, злучаныя праходамі ў адзіную структуру. Квартал мае і пэўную гістарычную каштоўнасць, звязаную з мінскім антыфашысцкім падполлем. Захаваўся шэраг будынкаў, у якіх былі явочныя кватэры падпольшчыкаў.

Аднак, нягледзячы на вядомую архітэктурную і гістарычную каштоўнасць, квартал знаходзіўся ў вельмі запушчаным стане, яго аблічча было скажона выпадковымі перабудовамі. Разбураны многія архітэктурныя элементы і ордэрныя дэталі фасадаў. Зменены формы дэталей: страчаны амаль усе малыя формы (вароты, лесвіцы, каваныя агароджы, калодзежы, фанары), страчаны і асобныя важныя ў кампазіцыі квартала будынк, неабходныя для фарміравання цэласнай забудовы.

Рэканструкцыя квартала гэта, па-першае, рэстаўрацыя фасадаў, якая ўключае аднаўленне страчаных элементаў ляпнога дэкару, дзвярных і аконных сталярных вырабаў па ўзорах XIX ст., каваных балконных агароджаў, варотаў, фанароў, вывесак, разных аканіц, чарапічных пакрыццяў, выкананне характэрнай для гэтай архітэктуры шматколернай афарбоўкі сцен. Гэта адноўць страчаныя архітэктурна-мастацкія элемен-

ты, верне кварталу стылістычнае адзінства і мастацкую выразнасць.

Па-другое, аднаўленне асобных будынкаў па захаваных абмерных чарцяжах для вяртання кварталу аб'ёмна-планіровачнай цэласнасці. Гэта адносіцца да двух страчаных вуглавых будынкаў, без якіх чатырохвугольны па форме квартал не можа ўспрымацца закончаным комплексам.

І трэцяе. Размяшчэнне квартала ў будучай зоне адпачынку ўлічвае актыўнае наведванне яго турыстамі. У рэканструаваных і абсталяваных па сучасных патрабаваннях будынках размясціцца майстэрні народных промыслаў з салонамі-магазінамі, музеі дэкаратыўна-прыкладнога і народнага мастацтва, універсальная выставачная зала і розныя іншыя ўстановы.

Брусчаткае брукаванне, падпорныя сценкі і лесвіцы з натуральнага каменя, традыцыйныя малыя формы будучы спалучацца з сучасным плітачным брукаваннем пляцовак і праездаў, з сучаснымі малымі формамі на гэтых пляцоўках.

Квартал Троіцкага прадмесця даволі шчыльна забудаваны невялікімі па аб'ёме і разнастайнымі па форме будынкамі. Яны, разам з падпорнымі сценамі, старымі дрэвамі і спадарчымі пабудовамі фарміруюць утульныя дворыкі, камерныя праходы і жывапісныя куткі. Для архітэктуры прадмесця характэрны камерны маштаб пабудовы, складаная структурная арганізацыя ўнутранай прасторы. Тут не правамерныя шырокія перспектывы, бялікі раскрытыя прасторы, скразныя праходы. Яны знішчальна дзейнічаюць на архітэктурную прадмесця.

Таму вырашана пустыя месцы, якія ўзнікаюць у выніку зносу позніх паветак, папаўняць сучаснымі архітэктурнымі формамі (невялікімі пабудовамі, павільёнамі, навесамі, зялёнымі насаджэннямі). Гістарычныя формы добраўпарадкавання будучы прымяняцца вакол помнікаў, у праходах, на тротуарах, на пляцоўках. Яны створаць натуральнае акружэнне гэтай забудове, а сучаснае плітачнае брукаванне праездаў і новых пляцовак створыць скайго роду экспазіцыйныя рамы для ўспрыняцця помнікаў. Гэты прыём, разам з рэстаўрацыяй, стварае асабліваю тэатралізаваную атмасферу гістарычнага асяроддзя, атмасферу натуральнага кантакту з нашай культурнай спадчынай, з нашымі традыцыямі — гэтай асновай асноў развіцця культуры.

С. БАГЛАСАУ,
галоўны архітэктар Спецыяльных навукова-рэстаўрацыйных вытворчых майстэрняў;

Р. БАРАВЫ,
старшы навуковы супрацоўнік Спецыяльных навукова-рэстаўрацыйных вытворчых майстэрняў.

«ЛЮСІНА Я НІКОЛІ НЕ ЗАБУДУ»

Слаўная гісторыя вёскі Люсіна, што ў Ганцавіцкім раёне. У 1902 годзе тут працаваў будучы народны пясняр Беларусі Януб Колас. На Палессе ён прыехаў пасля заканчэння Нясвіжскай настаўніцкай семінарыі. Новыя мясціны зрабілі на яго незвычайнае ўражанне. Чыгуна толькі што была пабудавана. Вёску акружалі лясы і балоты. Пасярод Люсіна стаяла школа, а ля яе — крыж. Малады настаўнік стараўся абудзіць думкі дзяцей, вывучаў жыццё і побыт вясцоўцаў. Ён часта хадзіў да Целяшова дуба, збіраў матэрыялы, казкі і легенды, марыў з Ядвіссяй. Усё гэта, як вядома, знайшло адлюстраванне ў аповесці «У палескай глушы».

Любоў паэта да простых, шчырых людзей засталася на ўсё жыццё. У Люсіне таксама не забывалі пра свайго вялікага настаўніка. Люсінец пісалі яму пра сваё жыццё, аб зменах у вёсцы і прасілі дапамагчы пабудаваць новую школу. «Мае дарагія сябры-прыяцелі, мае былыя вучні і суседзі-люсінец... Я зраблю ўсё, што ад мяне залежыць, каб у вас на месцы старой драўлянай школы, каля якой стаяў высачэзны крыж, была пабудавана новая, прасторная, светлая школа», — адказаў Януб Колас.

І такая школа была пабудавана. На ёй устанавілі мемарыяльную дошку ў гонар паэта.

Старанна вёў перапіску з Янубам Коласам яго першы вучань Міхаіл Занька. «Атрымаў я, браток, тваё пісьмо. Я вельмі рад прыгадаць былое, свае маладыя гады, сваю першую школу, дзе быў настаўнікам, і сваіх вучняў, у тым ліку і цябе, мой дарагі Міхаіла, — пісаў паэт. — Многа ўсялякіх падзей і змен у жыцці адбылося ў гэты час. Люсіна я ніколі не забуду».

А цікава было б пабачыць хоць дрэўцы, што калісьці садзілі мы вакол школы...»

Але Янубу Коласу не давялося зноў пабываць у Люсіне. Ды калі б ён прыехаў, то не пазнаў бы вёску. Яна намнога вырасла і папрыгажэла. Асушаны былыя балоты, на якіх хлебаробы вырошчваюць багатыя ўраджай.

У Люсіне шануюць памяць Януба Коласа. Сюды часта прыязджаюць многія паэты, каб пахадзіць па коласаўскіх мясцінах, паслухаць успаміны, распытаць дзядоў аб мінулым. А нядаўна ў мясцовай сярэдняй школе адкрыўся літаратурна-этнографічны музей Януба Коласа. Настаўнікі і вучні сабралі багаты матэрыял аб мінулым вёсцы, жыцці і творчасці пясняра.

У госці да люсінцаў прыехалі паэты. Сярод іх — Пятро Мах з Украіны, беларусы Ніна Мацяш, Зінаіда Дудзюк, Мікола Трафімчук, Віктар Гардзей, Алякс Касно і іншыя. Мастак Сяргей Казак падарыў музею сваю карціну. Затым усе накіраваліся ў музей. Першы экскурсавод, вучаніца 5 класа Дана Занька пазнаёміла ўсіх з цікавай экспазіцыяй. Есць у музеі фотакопіі дакументаў з Дзяржаўнага архіва Кастрычніцкай рэвалюцыі, здымкі школы і першых вучняў Я. Коласа, яго кнігі.

Верыцца, што люсінскі музей будзе папаўняцца новымі матэрыяламі, а ля школы паставяць бюст Януба Коласа.

Міхась БАБОК.

Праект аднаўлення ратушы.

ліць на наступныя зоны: помнік археалогіі і гісторыі XI—XVII стст. — «Замчышча», «Верхні горад», «Ракаўскае прадмесце», «Троіцкае прадмесце».

Такі, у значнай меры, ненадзвычайны падыход да некалі «непадзельнага» старога Мінска тлумачыцца тым, што цэнтр Мінска расцэнены дзвюма новымі магістралямі, у выніку чаго «Верхні горад», «Замчышча», «Троіцкае прадмесце» і «Ракаўскае прадмесце» аказаліся адарванымі адзін ад аднаго; перарэзанай аказалася і тэрыторыя ўласна «Замчышча». Шматпавярховы жылы дом, які будуюцца на вуліцы Нямізе, разам з пабудаванымі раней вуглавымі дамамі на праспекце Машэрава і будынкам Белпрампраекта знішчылі прасторава-візуальную сувязі і адзінства раёнаў гістарычнага цэнтры. У сучаснай архітэктурнай практыцы такі падыход да гістарычных цэнтраў гарадоў і вальфікуецца як буйная гора-

(Рэстаўрацыйныя майстэрні БССР).

Троіцкае прадмесце — гэта частка сярэднявечага Мінска, якая займала тэрыторыю паміж лукавінай р. Свіслач і сучаснай вул. Камуністычнай. На прыбрэжнай частцы прадмесця супраць замчышча ўжо на рубяжы XI—XII стст. існавала пасяленне, звязанае з Замчышчам перавозам, а затым мостам. Адсюль пачыналася старажытная дарога — буйнейшы гандлёвы шлях, які звязваў Мінск з паўночна-заходнімі, паўночнымі і ўсходнімі абласцямі (сучасная вул. М. Горкага). Гэты гандлёвы шлях абумовіў інтэнсіўнае развіццё Троіцкага прадмесця і будаўніцтва найбольш прадстаўнічых будынкаў на яго галоўнай вуліцы (Аляксандраўскай, цяпер Горкага).

Ад усёй гістарычнай забудовы прадмесця найбольш добра захаваліся квартал паміж вул. М. Горкага, Я. Купалы і р. Свіслач, які вырашана цал-

МОГІЛЬНІК КАЛЯ НЬЮ-ЙОРКА

СС на службе
американской рэакцыі

Мілях у пятнаццаці ад вечна ажыўленай 95-й дарогі, па якой з Нью-Йорка ездзяць у Вашынгтон, размешчаны прыватны могільнік, не падобны ні на адзін у Злучаных Штатах. У шасці мінутах хадзі ад яго — праваслаўная царква Святой Ефрасініі і побач, на вяршыні ўзгорка, манумент з надпісам па-англійску і па-беларуску: «Слава вызваліцелям Беларусі!»

Але не доблесных салдат Савецкай Арміі і не беларускіх партызан «услуляе» гэты манумент, а тых, хто ляжыць у магілах па суседстве. На могільніку пад чорным надмагіллям — Радаслаў Астроўскі. Ён прыйшоў у Беларусь з войскамі СС, і яго «праца» так спадабалася акупантам, што хутка яго зрабілі галоўнай марыянетачнага фашысцкага ўрада. У перыяд «прэзідэнства» Астроўскага нацысты і іх памагаты знішчылі чвэрць мірнага насельніцтва Беларусі.

За пляч мэтраў ад чорнага надмагілля белы драўляны крыж без надпісу. Пад ім — прах Імануіла Яслунка, «мэра» Клецка. Толькі за адзін дзень 1942 года ў горадзе было знішчана больш чым пляч тысяч чалавек. Заглад расправе аддаў асабіста Яслук.

У астатніх 94 магілах тая ж здрадніцкая беларускага народа, памагаты гітлераўскіх ордэраў, каты з 30-й дывізіі СС. Ініцыятарам яе стварэння быў Астроўскі.

Менавіта гэтых катаў і здраднікаў услуляе манумент, увенчаны сімвалам дывізіі — праваслаўным крыжам у жалезным абручы. І 300 прыхаджан царквы Святой Ефрасініі — гэта тыя з катаў беларускага народа, хто знайшоў бяспеку на зямлі Злучаных Штатаў. Яны здзелі ахвяр фашызму, з тых, хто вызваліў свет ад гітлераўскага Іга, стайць манумент на могільніку, падобнага на які не можа быць ні ў адной іншай краіне.

Злучаныя Штаты схавалі сотні ваенных злачынцаў, якіх тайна вывезлі пасля разгрому Германіі, прадаставішы ім амерыканскае грамадзянства і работу ва ўрадавых установах. Паводле звестак амерыканскага друку, на іх сумленні знішчэнне двух мільёнаў чалавек. Тыя з катаў, хто яшчэ жыў, да гэтага часу карыстаюцца падтрымкай афіцыйнага Вашынгтона, які ўтойвае дакументы аб іх злачынствах ад кангрэса, судовых органаў і ўпраўлення па справах іміграцыі і натуралізацыі.

Шырокая сакрэтная аперацыя па выратаванні ваенных злачынцаў была пачата ЗША пасля заканчэння вайны, паведаміў у нядаўнім інтэрв'ю тэлекампаніі Сі-бі-эс Джон Лофтас. Ён быў

пракурорам аддзела спецыяльных расследаванняў міністэрства юстыцыі ЗША, які быў створаны толькі праз 34 гады пасля заканчэння вайны пад націскам грамадскасці для вышукну і праследавання нацысцкіх злачынцаў, якія знайшлі прытулак у ЗША. Але ніхто так і не панёс пакарання. Лофтас пайшоў за аддзела і заняўся прыватнай адвакацкай практыкай у Бостане, зразумеўшы марнасць спроб дамагчыся правасуддзя.

Дакументы і дасье, да якіх ён меў доступ у міністэрстве, расказваюць пра тое, як афіцыйныя асобы дзярждэпартаменту «прачэсвалі» так званыя «лагеры перамешчаных асоб» у пошуках ваенных злачынцаў і адпраўлялі іх у ЗША для наступнага выкарыстання ў барацьбе супраць Савецкага Саюза. Тых, хто не ўваляў з гэтага пункту гледжання асаблівай цікавасці, хавалі ў шэрагу краін Латынскай Амерыкі. Маштабы аперацыі былі такімі, што праамерыканскі ўрад адной з іх літаральна ўзмаціўся перад Вашынгтонам, заявіўшы, што ўжо проста не ў стане прымаць новых імігрантаў.

«Я вырашыў выбраць адзін з раёнаў Беларусі і паглядзець, колькі афіцыйных асоб нацысцкай адміністрацыі гэтага раёна знаходзіцца ў ЗША. Яны ўсе ў ЗША! — гаворыць Лофтас. — А гутарка ж ідзе пра кіраўніцтва дывізіі СС, пра лідэраў марыянетачнага нацысцкага ўрада. І афіцыйным асобам вядома, што ўвесь ён — у Амерыцы». Вашынгтон не толькі схавалі іх ад расправы, але і выкарыстаў для новых злачынстваў. У 50-я гады дзярждэпартамент ЗША фарміраваў з іх «ударныя групы» для засылкі на тэрыторыю СССР. Іншых уладкавалі на радыёстанцыях «Свабода» і «Свабодная Еўропа», дзе многія працуюць і сёння. Трэціх рассялілі па іншых дзяржаўных і паўдзяржаўных ведамствах, дзе маглі спатрэбіцца іх «веды» і «вопыт».

Асабліва цікавасць амерыканскай ўлады праявілі да СС, сведчыць вядомы амерыканскі журналіст і пісьменнік Глен Інфілд. Яго апошняя кніга называецца «Сакрэты СС». Яна даказвае, што пасля вайны ЗША фактычна ўступілі ў тайны саюз з СС. «СС, — піша Інфілд, — не знікла ў 1945 годзе, як было прадвызначана і як яна павінна была знікнуць з твару зямлі. СС не знікла са сцэны, як зніклі старыя генералы». І «заслуга» ў гэтым — ЗША. Было вырашана, падкрэслівае Інфілд, што члены СС, якія ваявалі на Усходнім фронце і валодалі каштоўнымі ведамі пра Савецкі Саюз, могуць быць карыснымі Злучаным Штатам.

Ваенныя злачынцы патрэбны былі для выкарыстання ў тайнай вайне дыверсій і шпіянажу, у адкрытай вайне «чорнай прапаганды», якую развязаў былы ўдзельнік антыгітлераўскай кааліцыі ледзь не адразу пасля заканчэння другой сусветнай вайны супраць Савецкага Саюза і ўсяго свету сацыялізму. І цяперашняя адміністрацыя Р. Рэйгана, якая адкрыта заклікае да «крыжовага паходу» супраць міжнароднага камунізму, плануе гэту вайну зрабіць больш жорсткай. У дырэктывах Пентагона на пяцігадовы перыяд зноў ставіцца задача падрыхтоўкі тайных аперацый супраць сацыялістычных краін, зварот да дыверсій, узмацнення правакацый.

Ці варта здзіўляцца могілніку каля Нью-Йорка, ці варта здзіўляцца таму, што ні адзін з адшуканых у ЗША ваенных злачынцаў не панёс заслужанага пакарання, нават тыя, чыя віна даказана і прызнана амерыканскімі ж судамі. Не варта: гэтыя злачынцы — ідэалагічны саюзнікі Вашынгтона.

Але тым, хто заклікае да новага «крыжовага паходу» супраць Савецкага Саюза, варта было б прыгадаць, чым закончыўся паход папярэдні — той, што пачаўся 22 чэрвеня 1941 года...

А. ПАЛЯКОУСКІ,
кар. ТАСС.
(«Советская культура»,
3 жніўня 1982 г.).

ПАД ВОКЛАДКАЙ «СІНЯЙ БІБЛІЯТЭКІ»

Народныя выткі французскай культуры глыбокія. Быў час, калі для дзяцей у «Алімпіі» яшчэ не наладжвалі прадстаўленняў, затое бабулі спявалі ім самотную песню пра высакароднага разбойніка Гільберы і разказвалі пра прыгоды чараўніка Мерліна і прыцэсы Аўроры.

Скарбы фальклору стагоддзямі збегаліся ў народнай памяці ў многім дзякуючы старанням вандруючых гандляроў, якія, згінаючыся пад цяжарам сваіх скрынак, уваходзілі ў вёскі, высылалі наперад хлапчучкоў-барабаншчыкаў. У гэтых скрынках разам з усякай галантарэйнай дробяззю былі і маленькія томкі ў сінніх вокладках, якія ў пачатку XVII стагоддзя сталі выпускаць кнігаздаўцы горада Труа. Папера для выданняў бралася самая горшая, таму кніжка каштавала не больш як адно-два су. Паспех пераўзыхоў усе спадзяванні, і хутка гэтыя кніжачкі пачалі перадрукоўвацца ў Кане, Руане, Ліоне і Парыжы.

З цягам часу ў «сінюю бібліятэку» разам з рыцар-

скімі раманами і казкамі сталі ўключаць сачыненні Карнеля і Эзопа. Змест серыі заставаўся самымі странаты: кнігі па гісторыі Францыі суседнічалі ў ёй з трактатамі пра тайны магій і даведнікамі, у якіх называліся небяспечныя мясціны ў лясах, дзе трэба асцерагацца разбойнікаў.

Але вось настаў дзень, калі па дарозе прайшоў апошні вандруючы гандляр, а ў дамы ўслед за радзё прыйшло тэлебачанне, засланіўшы пакрысе глыбока народную культуру правінцыяльнай Францыі...

Цяпер робіцца спроба яе выратаваць: хутка ў свет выйдзе выбранае твора «Сіняй бібліятэкі», поўныя незвычайнай жывасці і дзіўнай паэтычнасці. Да серыі прыкладаецца слоўнік «арго» — дыялекта, што ўжываўся простымі людзьмі, які распаўсюджваўся вандруючымі гандлярамі. З яго сучасны чытач, без асаблівага прынамсі, здзіўлення, даведаецца, напрыклад, што яшчэ ў той час міністраў празвалі «бабійарамі», што ў перакладзе азначае «балбатыны».

АРХІТЭКТУРНЫЯ ШЭДЭУРЫ АНГЛІІ ПЛЫВУЦЬ ЗА АКІЯН

Крадзех архітэктурных жамчужын з дамоў, якія з'яўляюцца помнікамі доўгага, набытае маштабы, што выклікаюць трывогу спецыялістаў. Кожны тыдзень у Лондане для задавальнення попыту на вельмі даходным рынку надкамінных паліц, камінных рашотак дзвярэй і балюстрадаў абкрадаецца ад шасці да васьмі дамоў, якія пустыюць.

Характэрна, што набегі робяць грабежнікі, якія могуць адрозніць арыгінал работы Роберта Адама (аднаго са стваральнікаў англійскага неакласічнага архітэктурнага стылю, — Рэд.) ад копіі. Спецыялісты па ахове помнікаў вымушаны прызнаць, што прынамсі самі «вінаватыя» ў тым, што выхоўваюць мастацкі густ у людзей, якія выкарыстоўваюць яго ў злачынных мэтах. Р. О'Донел, кансультант па архітэктурных помніках Віктарыянскага таварыства, заявіў: «Мы прабодзілі настлумачальную работу аб неабходнасці аховы шэдэўраў, але яна прывяла да вынікаў, якіх ніхто не чакаў. Цяпер грабежнікі ведаюць, ШТО варта красці».

Паліцыя лічыць, што найбольш каштоўнае з украдзенага вывозіцца з краіны за некалькі гадзін. Рэчы трапляюць у Амерыку, Еўропу і Японію. Англійскія вітражы выкарыстоўваюцца для ўпрыгожвання японскіх рэстаранаў і бараў, а таксама галівудскіх віл.

Чыноўнікі муніцыпальнага савета Вялікага Лондана звярнуліся па дапамогу да паліцыі, але калі не лічыць закліку да ўладальнікаў будынкаў, якія пустуюць, прываць і забяспечаць ахову сваёй маёмасці, то яна мала чым можа дапамагчы.

Філіп Дэвіс, чыноўнік па ахове помнікаў з муніцыпальнага савета Вестмінстэра (раён у цэнтры Лондана, — Рэд.), заявіў, што за апошнія гады з'явілася мноства фірм, якія вядуць пошукі архітэктурных шэдэўраў і гандлююць імі. Цяпер гэта буйны і даволі даходны бізнес.

(Па матэрыялах «За рубежом»).

ВЫПІСВАЙЦЕ І ЧЫТАЙЦЕ ШТОТЫДНЁВІК «ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Орган Міністэрства культуры і праўлення Саюза пісьменнікаў БССР газета «Літаратура і мастацтва» шырока асвятляе праблемы грамадскага жыцця, развіцця беларускай літаратуры, тэатральнага мастацтва, музыкі, кіно, жывапісу, скульптуры, кніжнай графікі, манументальнага і самадзейнага мастацтва, працу клубных устаноў, бібліятэк, музеяў.

На старонках вы знойдзеце пастаяльныя рубрыкі: «Праблемы, меркаванні, роздум», «Эканоміка: рубяжы пляцігодкі», «Харчовая праграма: здабычы праблемы», «Этыка, мараль, права», «Пісьменнік і пляцігодка», «Паэзія», «Дэбют», «Надзённая размова», «Мастак і жыццё», «Прырода і мы», «На абсягах культуры», «Пошукі, знаходкі», «Тэатральныя далегляды».

У «ЛіМе» друкуюць свае творы вядомыя беларускія паэты і празаікі, а таксама маладыя пісьменнікі, выступаюць з артыкуламі крытыкі і літаратуразнаўцы, мастацтвазнаўцы, дзеячы культуры і навукі, артысты, рабочыя і калгаснікі, грамадскія дзеячы.

Выпісвайце і чытайце штотыднёвік «Літаратура і мастацтва»!

А. МІХНЕВІЧ. У глыб слова чалавеча. На рускай мове. Мн., «Народная асвета», 1982.—20 к.

Г. СІНЕНКА. Ф. В. Гладноў. Семінары. На рускай мове. Мн., выдавецтва БДУ імя У. І. Леніна, 1982.—1 р. 50 к.

В. ПАЛТАРАЦКІ. Выбранае. На рускай мове. М., «Художественная литература», 1982.—1 р. 60 к.

Б. САЛТАЗІЯНАУ. Сумбар цячэ. Раман. На рускай мове. М., «Советский писатель», 1982.—1 р. 40 к.

Забіякі. Зборнік. На рускай мове. М., «Молодая гвардия», 1982.—1 р. 70 к.

К. КОДЗАС. Закопчанае неба. Раман. На рускай мове. М., «Советский писатель», 1982.—1 р.

К. ХАМЕЛЬ. Рым ці Другое стварэнне свету. На рускай мове. М., «Прогресс», 1982.—1 р. 30 к.

Ю. ПРЫНЦАУ. Коннік, што скача наперадзе. П'есы. На рускай мове. М., «Советский писатель», 1982.—1 р. 30 к.

Галоўны рэдактар Аляксей ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Аляксей АСПЕНКА, Ефрасінія БОНДАРАВА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Ігар ЛУЧАНОК, Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Міхаіл САВІЦКІ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНКА.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і праўлення Саюза пісьменнікаў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі

Індэкс 63856 п 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 02445 м 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП. Мінск, вул. Захарова, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-19-85, аддзела публіцыстыкі — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела вывучэння мастацтва — 33-22-04, аддзела культуры — 33-19-65, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага фарміравання і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, карэктарскай — 32-20-64.

Рэдакцыя прымае і разглядае апаўдзеныя, нарысы, артыкулы — да 12 старонак, рэцэнзіі, інтэрв'ю, карэспандэнцыі, нататкі — да 6 старонак, вершаваныя творы — не больш як 150 радкоў. Матэрыялы прымаюцца надрукаваныя на машыцы ў двух экзэмплярах. Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.